

Антон Дончев

Странният рицар на
свещената книга

ПЪРВИЯТ ДЕН

1.

Наричаха ме Анри дьо Вентадорн, но размених името си с името на един мъртвец.

Кажи-речи всеки човек, когото съм срещал, беше чувал името Вентадорн. Но колкото и да е странно, славата му я създадоха двама души, които всъщност не бяха от рода Вентадорн. Оня Бернар дьо Вентадорн, който изпя:

Щом от сърце не пееш ти,
не заслужаваш шепа плява,

той бе син на пекаря на нашия славен замък. Той пял пред Алиенора Аквитанска, след като тя се развела с Людовик VII и станала кралица на Хенри II Английски. Алиенора го пратила при дъщеря си от първия брак – Мариел от Шампан. Ето с призрака на този певец – или по-право с призрака на името му – трябваше да се боря, докато се наричах Анри от Вентадорн, защото всеки очакваше да пропея. Но аз съм прокълнат да плаша дори гарваните със своите песни. Другият Вентадорн – или другата Вентадорн, – за която знаеха всички, бе от знатния род Тюрен и се омъжи за брата ми Ебъл V дьо Вентадорн. Снаха ми се казваше Мария. Тя колкото пееше, толкова повече я възпявах. Тя, Мария, изрече ония съдбовни слова: „Заслужавам слава не за това, че съм знатна, а защото съм жена, която може да дари с любов...“ Всеки.

Заради нея напуснах замъка едва шестнадесетгодишен.

2.

След две десетилетия бях в Рим. Настъпваше новата 1216 година от раждането на нашия Спасител. Отминал беше Четвъртият Латерански вселенски събор, с папа Инокентий III на върха, с двамина патриарси – на завладения Йерусалим и Константинопол, със 71 митрополити, 412 епископи, 900 абати и безчислени пратеници на църковни князе и светски крале. Мнозина изпратиха свои хора да ги представят на събора,

защото сами не смогнаха – или не смееха – да дойдат. В Рим тайно пристигнаха и така наречените или нарочените водачи на албигойците – граф Раймон VI Тулузки със сина си, също Раймон. Те се надяваха на папска милост.

Преди събора, някъде около лятното слънцестоене, английските барони настигнаха на Рунимедските ливади своя крал Йоан Безземни и го накараха да подпише Великата харта на свободите, за да викне побеснелият Йоан: „Над мен поставиха 25 крале!“ Папата веднага застана зад унижения Йоан, когото сам бе отлъчил – и съборът взе да реди харти против свободите. Като четеш канона против всички ереси, тръпки те побиват. Съборът отне земите на старинния род на тулузките графове и ги даде на Симон дьо Монфор – от Безие до океана и от Пиренеите до Дордон.

В Рим придружавах Симон дьо Нофл, съсед на Симон дьо Монфор, който получи на събора обещания провансалски замък. Той си тръгна, аз останах в Рим.

Знаете ли в какво могат да превърнат един град десетки хиляди немарливи мъже? Седмици наред валеше тих дъжд – Уголинов, защото идеше откъм епископията на кардинал Уголино в Остия. Но и той не смогна да измие нечистотията.

Симон не ми доплати, откраднах коня ми, изгониха ме от странноприемницата. В този изтърбушен и разкапан град разбрах колко съм отчаян.

Не за това, че имам седло, а нямам кон, и не за това, че имам корем, а нямам с какво да го напълня. Не и за това, че имам меч, а няма кому да го продам. А за това, че като опитвах на вкус остроумието на редките си проговаряния, усещах, че са подправени, както със захапване се разбира, че златната монета е подправена. Усетих, че повишавам глас и все по-често пипам дръжката на меча си. Това невероятно сборище, където се изприказваха толкова приказки, че кожата на всички стада говеда по света нямаше да стигнат да се запишат тези високопарни слова за вяра, чест и достойнство, зад които откровено зееха разчекнати за лапане и хапане хищни уста, този пореден опит да се въведе някакъв порядък в нашия объркан свят за пореден път – стори ми се окончателно – ме накара да призная, че няма да се оправим и не можем да се оправим.

3.

Една дъждовна утрин пред жалката странноприемница, която ме прие, спряха четирима конни стражи от охраната на папата. Трябваше позорно да тръгна пешком пред стражите – рицар, ще рече конник, без кон. Докато вървах, си припомнях всяко прегрешение, което бях сторил през последните месеци. Като че ли нито за едно не заслужавах да ме придружават четирима конници, и то от хората на папа като Инокентий III.

Три пъти, призован от този папа, вземах кръста и тръгнах на поход – един път към Йерусалим, втория – срещу Константинопол и третия път срещу християните ал-бигойци. Папа Инокентий благослови още един кръстоносен поход – на децата, – но в него не участвах, бях пораснал.

Инокентий III отложи възкачването си на папския престол против всякакви обичаи, докато не дойде празникът на свети Петър. И се разбра, без никой да го казва: „Дойде новият Петър“. Говореше се, много тихо, че премерил плащеницата на Спасителя, която се пазеше в Латерана – надявал се, че ще му излезе къса. Но плащеницата била голяма, Христос бил по-едър от него. Този папа застана между Бога и хората – пониско от Бога, но по-високо от хората. Той се провъзгласи за викарий не на светия апостол Петър, ами на самия Господ. Някому може да се стори, че това не е кой знае каква разлика, но излезе, че папата има право да се меси в делата – не, да ръководи делата – не само на духовните водачи, но и на светските владетели, пък били те дори императори. Той сам се наричаше: „Цар на царете, владика над владичите, свещеник до века по чин Мелхисидеков“.

Защо този велик папа се бе сетил за мене?

В Латеранския дворец се прие кардинал Уголино от графовете Сени, от рода на самия папа Инокентий. Уголино му се падаше племенник, макар да беше по-стар от него. В ония дни кардиналът вече беше старец.

Кардиналът стоеше изправен в студена каменна зала. Вяло пушеше камина, вятърът развяваше тежките завеси пред тесните прозорци, под тях светеше вода. Миришеше на дим и мокри дрехи. До кардинала стоеше доминикански монах в бяла власеница, препасана с въже, със сандали на бос крак. Като го гледах как е облечен, зъзнех, като видях очите му – замръзнах. Спуснал беше клепки, очите му се превръщаха в пукнатини върху каменна маска, стискаше зъби така, че устните му пресичаха

лицето с права черта. Бях виждал някъде този човек, срещал го бях – къде, не можех да си припомня. Приличаше на испанец, от оная порода, отгледана в Кастилия – те са като мечове, калени в огъня на вратата и в леда на арабската ненавист.

Кардиналът ми каза:

– Рицарю Анри, получих лоши вести.

Поех си дъх. От лошо до по-лошо има дълъг път. Той ми каза:

– Развенчаният граф Раймон е слязъл в Марсилия и марсилците са го посрещнали – прости ми Боже – като Спасителя преди Пасхата.

Удивих се, после бързо размислих и удивлението ми поспадна. Наистина Марсилия бе свободна търговска община, тя никога не бе принадлежала на тулузките графове. Имаха си свой сюзерен, граф само по име. Но целият Прованс гледаше на Раймон като на смел защитник, той беше свой, обичаха го дори заради неизброимите бедни, които се бяха стоварили на главата му. Трубадурите пееха за клетия Раймон. Казах предпазливо:

– Монсеньор, марсилците са добри католици. Кардиналът каза:

– Да, но са по-добри провансалци. Слушай нататък. При Раймон е дошъл херолд от Авиньон...

И Авиньон не принадлежеше на тулузката корона. Наистина вестите бяха лоши. Кардиналът каза:

– Рицарят Арнолд Одегар е приветствал Раймон начело на триста провансалски рицари.

Почваше отново. Ние, кръстоносците против албигойската ерес, оставихме само пожарища след себе си, но всеки знаеше, че огънят дреме под пепелта. Първият вятър – и отчаянието отново подпали Прованс. Винаги бях мислил, че висок бор не бива да се превива, докато върхът му опре земята – трябва да се отсече или изкорени. Иначе ще се изправи и ще те метне в небето. Що можех да кажа на кардинала? Казах му:

– Моят меч е във вашите нозе.

А кардиналът заговори с гласа на старозаветен пророк, който призовава гнева Божи върху главите на грешниците. И каза:

– В неделя, когато всички истински християни се съберат на молитва, камбаните на храмовете в Прованс ще забият на умряло. И пламъците на свещите ще бъдат стиснати с палци – да угаснат, – и свещите ще се хвърлят на земята. И ще настане мрак като предвестник на мрака, който очаква душите на отвергнатите от светата църква.

Гласът на кардинала се извиси и заля залата, стените му отвърнаха с глух ек. Като го гледах, спомних си как ми олекна, че са ме довели при

него, а не при Инокентий. Сега съжалих, че не съм срещнал самия папа.

В годините, когато еретиците с право гromяха делата и словата на свещенослужителите, кардинал Уголино, епископ на Остия, син на граф Тристан Конти, водеше скромен и чист живот, с който заслужаваше славата на човек с безукорна съвест, високо благочестие и забележителни знания. Но този горд и неотстъпчив човек, като сложи тиарата, не съумя да се откъсне от мирските страсти. Повече приличаше на жрец на ревнивия Бог от стария завет, отколкото на земен пратеник на кроткия Христос. Няма нищо по-страшно от праведник, който се мисли за непогрешим. За него всичко е позволено, той има правото да съди, но не може да бъде съден.

А кардиналтът все така гръмко заклеяваше грешниците:

– Да бъде отказано на тези прокажени светото причастие, да се отвергне подаянието им... Да им се откаже християнско погребение и нека труповете им се ваят във от осветената земя, плячка на орли и псета.

Тогава Доминиканеца се обади и за пръв път чух гласа му. Той каза:

– Блазе на оногова, които хване и разбие о камък малките им деца...

Зарекох се, когато почнах да разказвам, че няма да прибягвам напред, през годините, и няма като някакво божество, което знае как ще свърши приказката, непрестанно сам да се прекъсвам: „Да, но този след година ще умре...“ или „Не, този не знае, че...“. Мъча се да се вселя в ума и тялото на оня Анри дьо Вентадорн, какъвто бях преди кажи-речи тридесет години, опитвам се познанието, отчаянието и – кой знае – мъдростта на днешния Анри да не се промъкнат в словата и постъпките на предшественика ми. Но тук не ме съдържа да пророкувам.

Трупът на отлъчения Раймон ще се изхвърли в изтлял дървен ковчег извън гробището на тулузките рицари храмовници. Черепът ще е цял, костите разбъркани, огризани от плъхове, дрипите ще се разграбят. На черепа ясно ще личи отпечатана червена лилия, знакът на френските крале, която ще сочи, че на Тулуза е било писано да принадлежи на френската корона.

А кардинал Уголино, почти стогодишен, все пак ще умре и ще легне под мраморна плоча като папа Григорий IX.

Тогава, в оня далечен ден, кардиналтът ми каза:

– Ела с мен.

4.

Конните стражи сега бяха стотина. С нас тръгна и Доминиканеца. Стигнахме до замъка на Светия Ангел – мрачната гробница на не помня кой император.

Този замък, построен за гробница – ще рече за дом на смъртта, – бе станал преддверие към смъртта, но за тези, които се бяха запътили към преизподнята. Най-напред минахме през Залата с делвите – изпълнена с огромни делви, всяка годна да побере човек. Там клечи, свит като в уробата на майка си клетият затворник, похлупен от каменна плоча. Дръпват я само да му дадат храна. И той полека-лека изпълва делвата с изпражненията си, докато се удави. Откъм делвите идеха гласове, които сетне ме гонеха до смъртта, а миришеше по-лошо, отколкото на тридневно бойно поле. Слязохме някъде надолу. Тесният подземен проход от две страни бе заграден с решетки. На светлината на факлата измежду ръждясалите пръти се промъкваха човешки ръце, а можеха и да са лапи, та се мъчеха да ни докопат. И пак се носеха писъци и зловония.

Накрая стигнахме желязна врата. Кардиналът отключи с ключ, окачен на пояса му, и каза:

– Това е килията на българските еретици.

И ние влязохме – само тримата с Доминиканеца. Кардиналът ми каза:

– Вземи факла.

Изтръпнах, като си помислих, че стражите могат да затръшнат вратата зад гърбовете ни. Отвътре не се виждаше ключалка.

Вдигнах факлата. Стояхме в каменна гробница, по стените проблясваше вода – бяхме слезли по-ниско от вълните на Тибър. В средата, където би трябвало да лежи саркофаг, се трупаха един върху друг няколко железни сандъка. Нямахше паяжини, нямахше прах. Вдигнах глава – по тавана като скъпоценни камъни светеха кристали сол. Кръвта, изпражненията и сълзите се бяха просмукали в земята, за да достигнат до този затвор превърнати в диаманти. Тихо беше, както трябва да е тихо в гроб – само от време на време глухо изкънтяваше тежка капка. Мраз ме прониза до костите. Взрях се в лицето на кардинала – то беше строго и напрегнато. Той каза на Доминиканеца:

– Отвори един сандък.

И когато Доминиканеца го стори, видях, че в сандъка има книги и свитъци. Обърнах лице към кардинала. Той ми каза:

– Ти какво очакваше? Хора? Тях времето отнася в небитието. Знаиията и ученията са тези, които остават...

И той тръгна към стената. Чак тогава видях, че там има врата. Ключът едва се превъртя, а Доминиканеца напрегна мишци, за да накара вратата да отстъпи и да се откряне. Влязохме – първо аз, след мене кардиналът и Доминиканеца – в каменна стая. По средата имаше само един неголям сандък, обкован с железни обръчи, както в приказките се разказва за сандъците със съкровища.

Кардиналът каза:

– В тази килия трябва да бъде затворен само един затворник – най-опасният. Тайната книга на богомилите.

Мълчах. Тържественният глас на кардинала ми подсказваше, че се кани да каже нещо важно. Той каза:

– И ти, Анри дьо Вентадорн, ще доведеш тук тази страшна книга, за да бъде заключена навеки.

Разбрах защо съм доведен. То се знае, бях чувал за тайната книга на богомилите. Но бях чувал и за съкровищата на богомилите, за сандъци с рубини и торби със злато, пренесени навремето в Монсегюр след падането на българското царство. Вярвах на тези приказки толкова, колкото и в чашата на Граал. Излизаше, че книгата съществува, иначе нямаше най-могъщият римски кардинал да ме води из предверието на ада.

Кардиналът каза:

– Когато книгата влезе във вечния си затвор, ти ще получиш пет хиляди златни венециански дуката.

Поразен, изрекох, преди да се замисля:

– Една книга, която струва пет хиляди дуката?

Кардиналът каза:

– Ти, Анри, струваш толкова. А книгата струва много-много повече. Тя е безценна. Колко мислиш, че ще струва новият поход срещу еретиците?

Мълчах. И те мълчаха. Трябваше да проговоря и аз запитах:

– Какво има в тази книга? Кардиналът каза:

– Корените на ересите, които разтърсват нашия християнски свят и Светата католическа черква.

Доминиканеца каза:

– Прокълнатите червеи, които гризат благословеното дърво на Светия Кръст.

Кардиналът каза:

– Свети Бернар казва за еретиците – те са безукорни, никому не

правят зло, не ядат даром хляба си и учат, че всеки трябва да живее от плодовете на своя труд. Много добри християни могат да се поучат от тях.

Казах му:

– Монсеньор, благородството, което показвате към тези еретици, е по-голямо дори от вашата справедливост.

Кардиналът въздъхна и ми каза:

– Това не е благородство. Не е и справедливост. Но за да победиш един враг, трябва да му дадеш цената, която заслужава.

Той отиде до сандъка и затърси ключ във връзката, която носеше окачена на шията си. Плащът му се разтвори и светна ризница. Сега приличаше на воин, а не на свещенослужител.

Той каза:

– Само най-преданите синове на църквата могат да надникнат в бездната на този гроб.

Казах му:

– Ваше Светейшество, вашето доверие и благоволение е най-голямата ми награда.

Той невесело се изсмя:

– Моето благоволение – заедно с пет хиляди златни флорини.

Казах му – не толкова за да се пазаря, а за да разсея с някакво човешко чувство тази мрачна тържественост, която хладенееше като каменните стени:

– Монсеньор, не е точно.

Кардиналът най-напред не ме разбра, само усети, че се мъча да раздвижи облака на предвечен студ и на неумолима обреченост, който бе започнал да ни притиска. Той каза:

– Може би искаш да кажеш, че ти стига моето благоволение?

Казах му:

– Позволявам си да ви припомня, че говорим за пет хиляди венециански дуката, а не за флорини.

Ако някой не знае – златните венецианки бяха по-тежки от флоринките.

Доминиканеца презрително изсумтя. Кардиналът намери сили да откряне сандъка. На дъното лежеше единедничък лист пергамент. Прилепнал за желязото, непрегнат. Протегнах ръка, но кардиналът хвана китката ми. Той сам вдигна листа и пое факлата от ръката ми. После каза:

– Евангелие на свети Йоан... Неволно рекох:

– Четвъртото евангелие.

Доминиканеца почти викна с внезапно бликнала страст, която ме стресна:

– Петото евангелие! Лъжливата Библия на еретиците.

Кардиналът заговори, без да гледа листа:

– Питанията на свети Йоан и ответите на Христа Бога наш, записани от ръката на самия светец... За това как дяволът сътвори света и възстана срещу Бога, за това как презрените църковници накараха хората да се кланят на кръста, на който бе разпнат Божият син. И да се молят пред новите идоли, наречени икони...

Докато кардиналът говореше, лицето му се измени. Очите му потъмняха и се оцъклиха, устните му се гърчеха – тънки и жестоки. Той сякаш изплюваше думите, чиято горчивина не можеше да изтърпи. Изричаше ги и се гнусеше, че ги изрича, и се страхуваше от изреченото. Но намираще сили да ги произнесе.

Кардиналът отпусна листа и затвори очи. Вадеше думите като черни риби от мръсна вода. Той каза:

– Там пише против светото причастие и светата литургия...

И спря, като нямаше сили да произнася скверните слова. Тогава като ек зазвуча гласът на Доминиканеца:

– Там се хулят свещените санове и се говори, че свещеникът е обикновен смъртен.

Кардиналът отново проговори:

– Там пише, че църквата не бива да се меси в работите на света и царствата.

Доминиканеца изрече:

– И че бедняците не трябва да се повлияват на господарите си.

Слушах тези гласове, които се гонеха в полумрака на каменната гробница, като че ли участвах в някаква черна литургия в подземен храм на отритнат бог. Усетих тръпки на лошо предчувствие и в същото време проклетото изкушение да пипна и прочета тази книга. Когато гласовете отзвучаха, само казах:

– Тази книга наистина струва повече от торба злато. Кардиналът като че ли бе дошъл на себе си. Каза:

– Тази книга е главнята, която разпали десетки ереси по целия човешки свят. Моите очи и уши ми донесоха, че прокълнатият огън ще бъде пренесен до Окситания, за да се превърне тази главня от адското огнище, тази лъжлива и прокълнатата Библия, в хоругва на албигойците и да ги поведе в битката с моето войнство.

Казах решително:

– Книгата няма да стигне до Прованс. Къде е сега?

Кардиналът каза:

– В България.

Доминиканеца каза:

– Албигойците ще изпратят един трубадур – Пейре от Моасак, – който трябва да пренесе книгата или да води български пратеници. Ще тръгнеш след него и ще стигнеш до книгата.

Казах:

– Тръгвам още днес.

Кардиналът каза:

– Опрощавам отнапред всички грехове, които можеш да сториш в тези дни, когато гониш книгата.

Разбрах – прашаха ме да уловя книгата, все едно че ми заръчваха убийство – или много убийства.

Кардиналът каза още:

– Тъй като ще бъдеш измежду еретици, дори тяхното дихание може да застраши спасението на вечната ти душа. Затова запомни само една дума – тя е ключ към спасението. Нетърпимост.

И повтори, като отделяше сричка от сричка:

– Не-тър-пи-мост. Сега кажи ти.

Казах:

– Нетърпимост.

Тъй направих първата крачка към Свещената книга.

5.

Бавно възлязохме по тъмните подземия на затвора Сан Анджело и едва не възкликнах от радост, като видях синьото небе. Дадох ми шеп монети и ми казаха да чакам знак за тръгване. И веднага след мене поеха двама здравеняци. Минаха три дни, те не се отделяха от мене. Не се криеха – в гостоприемниците сядаха на съседна маса, а щом нямаше място – и до мене. Единият спеше пред прага ми.

На третата нощ прекрачих тялото на заспалия си страж и тръгнах да диря Доминиканеца. Знаех го къде ношува – в някакво убежище за странстващи монаси.

Минах по ходник, който вървеше през стени, дебели като на крепост. Влязох във вътрешния двор. Прозорчето на килията на

Доминиканеца светеше. Когато приближих, чух дълбоки, приглушени стенания. Настръгнах и побързах да почукам на вратата. Отвори ми Доминиканеца, наметнат с груба бяла дреха. Цялата килия сияеше – горяха десетина свещи, наредени по ъглите, направо на пода. Лицето на Доминиканеца бе потно и измъчено, разширените му зеници чернееха, устните му трепереха. Приличаше на човек, който се е отдавал на таен порок. Заприлича ми – прости ми, Боже – на жена.

Видях върху овчата кожа, просната на пода, триопашат бич. Доминиканеца се беше самобичувал.

Изведнъж разбрах защо мислех, че вече съм срещал Доминиканеца. Той ми напомняше за свети Доминик – сега го наричат светия, тогава се наричаше просто Доминик де Гусман, но го обявиха за светия няколко години след смъртта му. Доминиканеца бе висок колкото своя учител и като него бавно извърщаше глава, за да вдигне внезапно поглед с блестящи очи, сякаш насреща ти светваха върховете на две стрели, заредени в един арбалет. Като Доминик и той протягаше двете си ръце напред, пред гърдите, с разтворени длани и като че ли те отблъскваше от себе си, докато искаше да те прегърне.

Признах си, че от доста време почнах да оприличавам хората, които срещам, на други, които вече познавам. Оприличавах ги и на животни. Объркан от този поток на лица, разсъдъкът ми се мъчеше някак да ги подреди, за да може да ги обхване. Казах си: „Лъжа се, как мога да помисля, че този човек прилича на Доминик?“⁶ Защото Доминиканеца доказваше как може външната прилика само да подчертае колко далече е подражателят от своя кумир. Колкото е далече мърлявото черно коте от черната пантера.

Срещнах Доминик – тогава все още не беше светия – в дъждовен ден, на кална пътека. Вървеше начело на дванайсет мъже, и те гологлави, мокри и боси като него. Далеч назад го следваше тъппа мъже и жени – този ден той искаше да върви сам с учениците си. Черна верига тежеше на раменете му, но той крачеше с вдигнато чело, сякаш носеше корона. От двете страни на гърдите му висяха двата му сандала, той пренасяше на плещите си невидимо същество, от което се виждаха само сандалите. То – съществото, – слизаше от раменете му в градовете, защото Доминик обуваше сандалите. И дванайсетте ученици приличаха на него, както му приличаше Доминиканеца пред мене – толкова, колкото котетата приличат на пантера.

Виждал съм Доминик, изписан на стени на храмове и домове, върху пергаменти и ръкописи. Къде са видели живописците това кръгло лице,

тези пухкави устни, тези извити вежди? И как са имали дързост да изпишат папата над Доминик и как светията отдолу го благославя? Та папата не заслужаваше да целуне окървавените и кални нозе на човека, когото срещнах! Сетне ги видях двамата с Франческо от Асизи – Доминик като издялан от обсидиан, онова черно вулканично стъкло, Франческо светъл като планински кристал. Беше на събора в Санта Мария деле Аньоли, където се събраха пет хиляди монаси. Обичах Франческо, но тогава си помислих, че ако би трябвало да следвам единия, то бих тръгнал след Доминик. Те бяха двамината бедняци, които поискаха да ги положат голи на гола земя, когато умираха – а сега, след двайсет и пет години, францисканците имат хиляда манастира, а доминиканците петстотин.

Ето такива като човека срещу мене, които приличаха на Доминик по движенията на ръцете и главата, щяха волно или неволно да преиначат словата и делата му. Винаги съм се чудил защо последователите на Доминик твърдяха, че майка му чувала куче да лае в утробата ѝ, когато го носела под сърцето си – знак, че ще роди верен страж на църквата. Струваше ми се, че те обиждат светостта на майчинството. Но можех да повярвам, че майката на Доминиканеца е чувала куче да лае в утробата ѝ.

Доминиканеца видя смута на погледа ми, но помисли, че се чуда на толкова свещи. И ми каза с глух глас, който възвръщаше силата си:

– Свещите горят, защото князът на мрака дебне в нощта нас, своите врагове.

Казах му:

– Махни от мене тези псета, които си пратил по петите ми.

Той ми каза:

– Те са изпратени да те пазят.

Повдигнах рамене. Той мина край мене и затвори вратата. Видях по гърба му кървави петна върху бялата власеница. После насреща ми светнаха очите му, бялото пълно с кръв. Каза ми:

– Не ти вярвам.

Въздъгнах дълбоко, за да се овладеея. Не знаех как трябва да се държа, когато монах те обижда в очите. Той каза:

– Светият отец ти повери една от тайните на Божията църква.

Мълчах. Той продължи да говори:

– Зная, че ако бях рицар като тебе, щеше да ме убиеш. Но ти повтарям – не ти вярвам. Ти можеш да отидеш при албигойците и да им продадеш тайната.

Смаях се, можах само да му кажа:

– Аз съм рицар.

Той сложи длани на раменете ми, потреперих, но не се отдръпнах. Той заговори с друг глас – задушевен, но пълен с някаква горчива страст. И ми каза:

– Анри, да, ти си рицар. Затова не ти вярвам. Същият този Прованс, който роди албигойците, роди и вас, рицарите, с вашата куртоазия, вашите трубадури и легенди. Ти си рицар. Първата ваша заповед е – служи на Христа и Божията църква. А вие разменихте Божията майка с вашата дама на сърцето и вместо псалми пеете балади. В същото време вашите кули са притони на безчестието и разврата и вие пребивате жените и дъщерите си. Втората ти заповед е – с едното острие на меча коли сарацините, с другото – силния, който гнети слабите. Папата ви прати към гроба Божий, вие разграбихте Константинопол. Има ли по-големи главорези от твоите рицари? Трета заповед е върност към сюзерена, ако той не е против църквата. А ти се отмяташ като неверен лък, днес служиш на един господар, утре на друг... ако ти плати повече.

Що можеш да му кажа? Да почна да се оправдавам? Едно нещо е рицарството, друго е рицарят. Така е и с църквата – да не би Христос и християните да имат нещо общо с папата и епископите? Мълчах. Той още каза:

– Анри, десет пъти при тебе идваха братята от нашите ордени. Дойдоха братята йоанити и ти казаха: сложи черния плащ с белия кръст и стани един от нас. Ти каза: не искам. Дойдоха братя храмовници и ти казаха: сложи белия плащ с червения кръст и ела да браним гроба Господен. Ти каза: не. Идваха братя тевтонци и казаха: сложи белия плащ с черния кръст и ела да се борим с варварите, ливонците, московитяните и другите неверници. Ти каза: далече е. Защо не застана като рицар-монах под Христовото знаме? За да можеш да продадеш меча си на този, който ти плати повече. Ако Светият отец ти беше казал: Анри, иди и донеси скверната книга на богомилите, ето ти моята благословия, ти щеше да се изсмееш. Но той ти каза: ето ти пет хиляди златици. И ти прие.

Той взе да се задъхва, аз ставах все по-спокоен. Казах му:

– Ти беше ли, когато казах на Робер дьо Ронсоа: преди битка такива слова са губене на време. Махни песовете, които гризат петите ми, или ще ги отстраня.

Той се усмихна все още със странния привкус на женска слабост, който ме потърсваше. Каза ми:

– Ще ги убиеш ли? Или ще убиеш мене? Свалих дланите му от раменете си и му казах:

– Защо тогава извикахте нас, рицарите, да се справим с албигойците? Защо не ги победихте с вашите проповеди и вашата правда? Не можехте ли без нашите мечове?

Той ми каза:

– Да, вие ги избивате, но за да заграбите земите на жертвите си. Ти – рицарят – гориш евреина, за да вземеш златото му, аз – монахът – се завирам в подземията, горя с огън и късам с клещи, за да изтръгна ереста от сърцето на заблудените и да спася безсмъртната им душа.

Мълчах. Поисках да си тръгна. Изведнъж той като че ли почна да се задушава, гласът му засъска. Каза ми:

– Почакай. Ще ти разкрия една тайна. Светият отец Доминик сънувал сина Божи, възсиял на висок трон, одесную на Бога Отец. Гневен и тъжен той гледал тълпата грешници, коленичили пред него. В ръцете си държал три копия – едно за горди, второто за алчни, третото за развратните. Божията майка прегръщала коленете му и го молела за милост. Анри, тя молела милост за вас, рицарите. Чии гърди са тези, в които могат да се забият и трите копия? Твоите!

Този човек ме мразеше. Той търсеше основания за своята омраза – че съм рицар, че съм горделив, че съм жесток. Но за омразата, както и за любовта, няма основание и обяснение. Той ме мразеше, защото бях аз.

Не можех да му отвърна с омраза. Тръгнах си и се обърнах на прага. Попитах го:

– Защо тогава ме избрахте? Той ми каза:

– Ти говориш езика на богомилите българи, ти уби Робер дьо Ронсоа, и ти си алчен.

ВТОРИЯТ ДЕН

1.

Измина първият ден. Остават ми четиринайсет дни да напиша своите спомени. Имах петнайсет и за един ден написах тези първи страници. Спомените ме завладяват, забравям къде съм. Песнопенията, които се разнасят около мен, не ми пречат.

Всъщност в моя власт е да реша дали ми остават четиринайсет дни или, да речем – четиринайсет години. Но безпощадно ясно усещам, че ако се откажа от името, с което сега ме викат, не бива да разказвам за богомилите, или да разказвам със съвсем, съвсем други слова.

Хората, които описвам в спомените си, до един са мъртви. Когато извикам едно име, веднага си казвам: „Надживях го.“ Сред толкова многобройни мъртъвци човек започва плахо и неуверено да вярва, че и той може да умре. Но аз се усещам по-жив от всякога. Ако изчезна завинаги, не е ли все едно дали ще умра след четиринайсет дни или след четиринайсет години? Хората, които пеят около мене, са уверени, че няма да се върнат в телата си. Другите, които се готвят да ме убият, вярват във възкресението. Предполагам, че всички ще се озовем за своя почуда на едно и също място – и то където не сме очаквали да попаднем.

Дишам равно и спокойно, сърцето ми бие като на младенец. Пиша с лявата ръка по-бързо, отколкото очаквах: Ще успее да разкажа повече, отколкото бях намислил. Не бива да бързам. Не бива да бързам.

Иска ми се да пиша спокойно и мъдро. Спомените ми да са бистри като вода, дълго престояла в сребърен създ, цялата мътилка отдавна да се е утайла на дъното. Не мога. Спомените ме влекат като планински поток, на бързеите ме мятат и млатят, само понякога ме довличат в тих вир и тогава, олекнал, виждам небето.

Признавам, че ще съм написал, каквото съм написал. Няма да има време да се връщам, да умувам, да преправям. Спомних си думите на краля, когато ме удари с меча си по рамото и ми каза: „Прави каквото трябва, да става каквото ще.“

2.

И тъй – разбрах защо папата избра да гоня тайната книга мене, бедния рицар странник, осъден, докато е жив, да няма дом, а като умре – да няма гроб.

На стената в нашата трапезна зала висеше гоблен, благородно потъмнял от прах и дим, макар да беше далеч от камината. На гоблена седнала млада дама плетеше косите си – половината падаха като жълт водопад до земята, другата половина беше вече заплетена в златна плитка. Над главата ѝ цъфтеше розов храст с три червени цвята. Пред дамата седеше рицар целият в желязо и държеше огледало. На знаменцето върху копие то му, забито в земята, светеха същите три червени рози. Зад него биеше с копито оседланият му кон, със златен кръст на челото.

Колкото пъти го погледнех и дори когато само си спомнях за него, долавях тиха песен, чувах гласове на трубадури и звуци на лютни и виоли. Този гоблен от детството ми до бягството ми от замъка падаше като завеса пред очите ми и заменяше живия свят с мечти.

Когато тръгнах по земята, гобленът взе да се протрива. Нишките му изтъняваха, а после се късаха. Най-напред като мъгляви сенки, по-сетне като все по-резки изображения се размърдаха същества от друг свят – полузверове, полухора, – които се сплитаха в борба и похот. Оная дама и оная рицар седяха неподвижни, а тези сенки мърдаха, тъмнееха, наливаха се с кръв или кръвта изтичаше от тях. Някъде далеч като че ли взе да мъжделее друг гоблен, който тъчеше трети свят, и там като че ли пак звучеше тиха песен, но тази гмеж от козина, зъби и нокти ми пречеше да се приближа, за да видя какво има зад новата завеса.

Още момче, с голям ръст, но малко ум, попаднах като оръженосец в Йерусалимското царство. „Йерусалим е пътят на земята, той е като втори рай. Който тук е тъжен и беден, там ще бъде радостен и богат.“ Папата го е казал. Повярвах му. За да видя как умиращите от жажда рицари пият това, което сами изцеждат от себе си. Как изяждат мъртвите си коне и яздат крастави бикове, а товарят щитовете си на костеляви овни. Там срещнах Ричард Лъвското сърце, който олицетворяваше за мене – момчето, рицаря от гоблена. И разбрах, че е наречен Лъвско сърце, защото като звяр бе разкъсал Месина и бе изклял беззащитната Сицилия. Да, той беше бясно дързък, но и безразсъден, алчен и жесток. С високомерие и наглост той вършеше невероятни глупости и после тъчеше да ги поправа с храброст и неуморимост. Спеше с мъже, яздеше кон на

шията с наниз от арабски глави. А прекрасната дама под розите се превърна в оскотяла от страх окървавена пленница или в пристанищна продажница, която през нощта сменя дори шпорите ти.

Да, много загубих в Палестина, но успях да видя, че враговете ни също са хора, а не изчадия адови. Саладин, кюрдът, в дните на примирие ни изпращаше кошници с плодове. Той със своите си ръце напои умиращия от жажда йерусалимски крал. Дори свети Франциск възкликна: „Мюсюлманите са по-чисти духом от християните“ – и напусна нашия стан.

Върнах се във Франция с объркано сърце и шепа злато в пазвата. Заскитах от университет на университет с нечиста и развратна тълпа от ученици, която само шумеше, биеше се с граждани или със стражите, грабеше или просеше. Четох Абеляр, Авероес и Маймонид. Но как можех да дера гърло по кръчмите аз, който бях видял изсечена гора с набити клетници върху дънерите? Върнах се при меча и щита, получих шпорите на рицар.

Взех отново кръста в Шампан, в замъка Екри, след турнира, в който съборих от коня самия граф Луи дьо Блоа – вечна му памет. Заедно с мене – трябва да кажа „Аз с тях“ – кръста целунаха Рено дьо Монмирай и самият Симон дьо Монфор, палачът на албигойците. Кардинал Пиер от Капуа даваше на всеки кръстоносец опрощение на всички грехове, които е сторил, но и които е изповядал – ако носеше кръста само една година. Признах си, че съм пожелал жената на брата си. Една година в служба на Бога е нищо и никакво заплащане за такъв грях.

Ние не освободихме гроба Господен. Венецианският дож Дандоло – тогава деветдесетгодишен старец – намери път да си отмъсти на ромейците, които го бяха ослепили. Уж ни водеше Бодуен фландърски, но умът и сърцето на похода беше слепият Дандоло. Още го сънувам изправен до знамето на свети Марко. Папа Инокентий отлъчи венецианците, но после ги опрости, защото получи Източната църква – и поиска една пета от плячката. Борбата за престола на Ромейската империя беше наниз от предателства, ослепявания и убийства. Ние върнахме Исаак – друг клетник, ослепен от брата си. Но ромейците въстанаха, синът му Алексей бе убит, Исаак умря от мъка.

И ние влязохме в Константинопол. Нашите кръстоносци изнасилваха монахини върху патриаршеския престол. Обличаха монаси в женски дрехи и ги караха да се съвокупляват помежду си. Ограбиха църквите и продаваха светите мощи. Бронзовите изваяния на Праксител и Скопас

претопиха в груби монети.

В дворците намерихме такива съкровища, че като свидетелствам според истината и съвестта си, пиша: „Откакто светът е създаден, не е ограбвана такава плячка в нито един град.“ В три църкви пред стража от французи и венецианци бе струпана плячка за осемстотин хиляди сребърни марки и двойно повече бе скрито от крадците. Граф Дьо Сен Пол повели да бъде обесен с щита си рицар, който бе задържал за себе си торба златни нумизми. Ако трябваше да се беси всеки крадец, нямаше да останат живи да ги погребат.

И аз трябваше да бъда обесен.

Върху развалините на Източния Рим изникна Латинска империя. Но Венеция получи, кажи-речи, цялата древна Елада, островите на Егейско море и Крит. Гордата морска република имаше повече земя от всички кръстоносци.

Три седмици след Великден за император бе избран граф Бодуен дьо фландър и Дьо Ено. Сетне графовете и бароните се метнаха на конете и тръгнаха да завладяват земите, които им се паднаха при голямата подялба. А мнозина дори не можеха да произнесат имената на новите си замъци.

За пръв път, откак зърнах отдалеч стените на бащиния си замък, поисках да си имам и аз една кула, където да се оттегля. На двайсет и пет години вече се изморих да убивам и да гледам как убиват.

Тогав ромеите въстанаха и се разбраха със своите вечни врагове – българите. Нашият император тръгна срещу Йоанис, краля на Влахия и България, и ние бяхме разбити от българите в битката при Адрианопол. Граф Луи дьо Блоа бе убит заедно със стотици знатни люде, чиито имена нямам време да изброя, а император Бодуен отиде в плен. Плениха и мене. Прекарах в престолния град на българите – Царевград Търнов – две години, до смъртта на крал Йоанис, или Йоаница, а българите го наричаха Калоян. Срегнах го няколко пъти – беше чуден човек, с цяла глава по-висок от хората си, с неистов блясък в очите – като обхванат от бесни страсти, но окован с нажежени вериги, които иска да разкъса. Жилите по челото му, врата му и ръцете му бяха издути и туптяха, като че ли сърцето му ей сега ще се пръсне. Или като че ли имаше три сърца. Той беше третият брат – и двамата му братя били царе преди него, но били убити. Разказвах ми, че когато и тримата били живи, живеели единни като човек с три сърца.

През тези две години живях нито добре, нито зле. Император Бодуен плати своя плътски данък, аз оцелях. Българите ме хранеха, защото

чакаха откуп. И наистина пристигаха пратеници с торби злато и мнозина приятели – и неприятели, – пленени при Адрианопол, поемаха към Латинската империя. Пратих писмо до брата си – не кой да е, а самия Ебъл V дьо Вентадорн – да ме откупи. Но прекрасно знаех, че няма да ми прати и спукана пара. Защото в нашия замък вместо сребърни потири се поднасяха любезни речи и вместо копринени тъкани се тъчаха изкусни канцони.

Когато Калоян умря, дойде Борил. Той беше не лош и не добър – и като човек, и като крал. Но и аз да живеех като него в Калояновия замък, където Калояновото ложе се ширеше като за двама обикновени мъже, и да ми даваха да обуя Калояновия ботуш, в който можеха да влязат и двата ми крака, и да ме караха да размахам Калояновия меч, дето едва го вдигах – и аз като Борил бих се лутал между пъченето и снишаването.

Кой знае докога щях да оцелея, ако нашите стражници кумани не играеха с нас, пленниците, една жестока игра. Играеше се с кокалчета, като зарове, с изписани знаци от всяка страна. Ние, пленниците, няхме пари – чакахме ги, – затова залагахме или око, или пръст на ръката. Насреща можехме да получим добра храна или няколко часа в обятията на жена. Не исках да играя, но ме принудиха. Нито веднъж не загубих. Накрая предводителят на стражите, Меркит – без име на баща, – рече:

– Заложил главата си срещу свободата си. Той никога не играеше с пленниците.

Този Меркит носеше името на племето си. Чингиз хан бе изклат всички Меркити до крак – останал беше само този мъж. Последният Меркит.

Хвърлихме заровете. Спечелих. Меркит дълго ме гледа в очите и ми каза:

– Ти игра сто пъти и сто пъти спечели. Броих ги. Затова поисках да играя с теб на стотния път. Това не се случва в света на живите. Боговете те пазят за странна участ.

Сетне в потайна доба ме заведе до граничния окоп и ме пусна на свобода. Колкото до второто основание на папата да ме избере за ловец на Тайната книга – убийството на Робер дьо Ронсоа, – то аз го убих не защото защитих честта на френските рицари, а защото му завидях.

Това стана на седмата година от албигойските войни.

Още като прочетох посланието на папа Иннокентий III, разбрах, че започва най-големият грабеж в историята на френските земи – по-голям от грабежите в Константинопол. Да, Прованс бе заразен с ереста на

албигойството, което отричаше властта на папата. Но никой нямаше да се вдигне да защитава чистотата на вярата, ако не му се плати – и то добре. Прованс бе богат, Прованс бе като дърво със златни листа и златни плодове, по което еретиците лазеха като гъсеници. За да се изтребят, дървото трябваше да се отсече. Най-големият враг на лисицата е нейната кожа. Папата пишеше: „Вдигнете се, воини Христови! Изтребвайте нечестивците с всички средства, които ви открие Бог. Постъпвайте с тях още по-зле, отколкото със сарацините, защото те са по-лоши от тях. Що се отнася до граф Раймон – изгонете го с привържениците му от замъците му. Вземете земята, за да могат правоверните католици да се настанят във владенията на еретиците.“

Като горях ръкописите си, намерих посланието на папата – тая горяща факла, която подпали кладите за милион и половина провансалци. Всяко слово, което изписах, е слово на папата.

И аз се качих на коня – бях католик, търсех злато и земя.

Кръстът се вдигна на поход срещу ереста, френският крал Филип II Август вдигна поход срещу своя васал Раймон VI – син на Раймон, по Божия милост херцог Нарбонски, граф Тулузки и Провански маркиз.

Познавах Филип Август, по-сетне го опознах още по-добре. Той беше снажен и красив, обичаше да хапне, да пийне и да се повесели. Дори споделяше постелята на Ричард Лъвското сърце. Усмивката не слизаше от устните му – имаше трапчинка на брадичката. Но после, като видях маската на барон Д'Отарвил, оная, която се смееше – спомних си за крал Филип. Устните му се усмихваха, очите му леденееха. Той беше истински рицар по избухливост, жестокост и суеверие, но беше хитър, находчив и най-вече упорит държавник. Той искаше обръчът на короната на Капетингите – с орифламите – да ограда всички френски земи като крепостна стена. Бароните казваха: „Филип е по-ужасен от лъв и по-хищен от орел.“ Защото Филип сричаше замъците им до основи, бесеше ги, посичаше ги. Воюваше с англичаните – с Хенрих II от Плантагенетите, който от баща си получи Западна Франция, а от жена си Алиенора – Южна. Хенрих Английски, уж васал на Филип, владееше повече френски земи от самия крал на Франция. Но Хенрих се счепка с Томас Бекет – страстна, честолюбива и надменна душа, – когото направи Кентърберийски архиепископ, за да може свети Томас да му каже: „Длъжен съм да оскъря или Бога, или краля.“ Филип Август победи англичаните при Бувил – бих се до краля, щитът му кълтеше от удари на вражи мечове и неговият меч се окървави. Надживях и Филип... Насреща му стоеше

Раймон VI, наречен Водач на албигойците. Боже мой, та той беше добър католик! Когато умираше, молеше се безмълвно – защото онемя – да го приобщят към папската църква. Но абатът до смъртното му легло не се отказа от своята вражда. Тогава един от рицарите храмовници, които стояха край него, свали плаща си с червения кръст и го положи върху Раймон. Абатът посегна да го смъкне, но Раймон се вкопчи в него – и умря.

И тъй водачът на еретиците бе католик. Ние се биехме не срещу Съвършените албигойци – тяхното учение им запретиаваше да докосват оръжие, – ние се биехме срещу защитниците на Прованс.

Навремето, през първия кръстоносен поход, Раймон Тулузки, – едноок старец до себе си с младата си жена Елвира и с монаха, който носел светите мощи, – Раймон водел най-благочестивите и най-бляскавите отряди от Христовото войнство – тия на провансалците. Сега се биехме с потомците на ония кръстоносци.

Но ние срещаме не само копията на рицарите, а и чуковете на ковачите, сърпове на жътварите, секирите на дърварите, кросната на тъкачите, мотиките на лозарите. Не съумявахме да разберем как рицар може да се бие наред с търговец и дори да се жени за дъщеря му. За нас дъщерите на гражданите служеха да огласяват нощите ни със своите престорени или истински ужасени писъци. Провансалските рицари бранеха земите си от французите, а гражданите умираха за свободния, богат и весел живот на Прованс. Дори в Тулуза с двореца на Раймон VI управляваше независим магистрат и съвет, избран от гражданите. Когато сринахме стените на Тулуза, провансалците ги вдигнаха за три дни – мъже до жени, деца до старци, свила до коноп. Но всички пееха своите песни на своя език.

Сам Филип Август не тръгна срещу Раймон, макар папата да му пращаше послание след послание, Филип отклони и Огон IV, след като оня обеща да тръгне срещу еретиците, за да получи в Рим императорската си корона. Защото Филип не искаше чужда помощ и чужди грабители в земите на бароните, които се водеха негови васали.

И нашето кръстоносно войнство пое срещу албигойците – казваха, че сме повече от двеста хиляди души, водено от Симон дьо Монфор, Католика, Глигана на Ардените, Кървавото Северно сияние. Аз яздох под знамето с кръста. И знаех като Филип Август, че албигойството ще излезне, когато провансалските барони до един станат французи.

Не успях да стана и нямаше да стана провансалски барон. Симон дьо Монфор не можеше да чете и да пише. Когато му носеха важни

послания, той трябваше или да погуби четеца им, или да го позлати. Избиваше разкаялите се еретици, като казваше: „Ако лъже, че се връща при Светата църква, смъртта е наказание за лъжата му. Ако казва истината – смъртта е изкупление за предишния му грях.“

Когато Раймон влезе в уж покорената Тулуза, Симон скри от нас, рицарите, тази вест и заяви, че градът ни чака с празнични трапези. И чак пред стените на Тулуза призна истината. Когато Роже – племенник на Раймон – излезе от непристъпните стени на Каркасон и дойде при нас за преговори, ние го убихме и казахме, че е умрял от преяждане. И пуснахме каркасонците – жените по ризи, мъжете по гащи. Провансалците ни връщаха със същата ненавист – когато разбиха под Авиньон Вилхелм Красивия, принц Орански, те жив го одраха.

Симон дьо Монфор ме мразеше, за него нашият замък бе прекалено близо до Прованс. Възторжената Алиса – жена му – не можеше да ме търпи. Разбирах се със сина му Амори – той беше храбър, но изглеждаше мекушав наред със свирепия си баща. Защо ме мразеха? Защото исках да си остана независим. Не исках да се присъединя към никоя глутница или клика. Наемник бях, но не исках да преклоня глава, да сложа на врата си железния ботуш на някой граф и да кажа: „Където ти, там и аз.“ Тъй никога нямаше да получа не земя, ами и кръст върху гроба.

Когато заших за трети път кръстния знак върху плаща си и тръгнах на поход – този път срещу християни, – мислех си, че албигойската война ще трае месец-два, най-много година. Минаха седем години. Тогава не знаех, че остават още тринайсет. Разрушените крепости изникваха отново, потопените кораби изплуваха върху вълните, дори мъртвите като че ли излизаха от гробовете си. Ние сечахме дърветата в провансалските лесове, но корените оставаха в земята. Мислех си, че това е война на суровия Север срещу нежния Юг, но разбрах, че ереста още дълго Ще живее, защото е душата на Прованс. Изморих се, отчаях се.

И дойде прокълнатият ден, когато оня глупак – Робер дьо Ронсоа, изрече съдбовните си думи. С него се бихме в Адрианопол, с него страдахме в Търнов. А той се опълчи срещу епископ Фулкон, когато оня каза: „Всички мъже и жени и даже кърмачетата тулузки трябва да загинат под острието на меча. Останалите живи да се пръснат по манастирите.“ Робер каза:

– Вашият съвет е пагубен. Ние, които завоювахме тази земя, не успяхме да привлечем сърцата на нейните жители, Френският рицар винаги има успех в началото на борбата, но когато достигне целта си, той става надменен и гордостта му го погубва. Всичко, което ние

придобихме с храброст, сега го губим с управлението си. Нашият граф Симон отдаде страната в ръцете на ненавистни люде, които вдигнаха народа срещу себе си със своя произвол. И Бог, който винаги е справедлив, чу техните вопли и видя нашите непрестанни неправди. За това, че ние поставихме за управители лакеи и негодья, сега иде разплатата с граф Симон. Защото на нашите земяци гледат като на разбойници.

Мислех тъкмо като него. Аз трябваше да изрека тези слова. Страхлив ли бях?

Казах:

– Всякакви подобни слова преди битка са загуба на време.

Намерих сгода да обидя Робер, предизвиках го и го убих в честен двубой. Нашите рицари ме възхваляваха, сам Симон отрони скъперническа похвала.

4.

За третото основание на избора – алчен ли бях? Ламтях за гола слава до падането на Константинопол. Двамина рицари претърсвахме изоставен дворец, когато отнякъде изскочи ромеец със сабя. Той уби човека до мене – защо го избра за първи удар, не разбрах. Ако беше избрал мене, щях да умра аз. Успях да разсека ромееца от рамото до кръста, като прерязах плетената ризница, но с върха на меча, защото той се отдръпна. Смъртно раненият ромеец изтърва сабята си и се облегна на стената с увиснали ръце. После ги вдигна и разтвори разсе-чената ризница, сякаш искаше да ми покаже сърцето си.

От гърдите му бликнаха кръв и злато – овързал беше ялото си с нанизии от корубести нумизми, мечът ми преряза нишката. После в локвата кръв пред нозете му затупаха като че ли грахови зърна – то бяха невидими рубини.

Измих монетите и камъните в кратер с червено вино. Златото заблестя, но рубините не се виждаха. Богат бях – ще рече свободен.

Отидох в църква – не от тия, където се събираше плячката. Чудно нещо – защо съдбата избира все дните на Христовото разпятие, за да нанесе своите удари? Константинопол падна през великденските празници, Калоян ни разби навръх Великден. И сега Монсегюр се предаде през Велики пости.

В църквата запалих свещ за чудесното си спасение – защото ромеецът можеше да избере мене за своя пръв и единствен мах със сабята.

Запалих и свещ за душата на мъртвия си спътник. Бях навил нанизите със златни монети и скъпоценни камъни както мъртвия ромеец върху голите си гърди. Най-напред хладенееха, после се затоплиха като навити около сърцето ми смоци.

Защо не се качих на някой от корабите, с които рицарите напусаха Константинопол? Симон дьо Монфор избяга още в Зара. Останах, за да изкушавам провидението. И куманите, които ме свалиха от коня пред Адрианопол, развиха жълтите и червени змии на златото и рубините от гърдите ми. Кой знае, може пък това да ми спаси живота – помислили са, че ги чака богат откуп. В Търнов се говореше за богатството, намерено под ризницата ми. Някой от пленените и освободени рицари навярно бе разказал за мене, когато се е върнал във Франция. Светата църква, която чува и помни всичко, веднага е разбрала, че съм крадец, защото всички добре знаеха колко медни монети се гонят в пазвата на Анри дьо Вентадорн.

Когато се върнах във Франция, често сънувах, че жълтите и червени змии се преплитат около гърдите ми. Усещах дори странната милувка на затоплен метал и камък. Но не забогатях. Да, алчен бях, но не можех да хвана клетника евреин – те, евреите, бяха десетки хиляди в Прованс, умни, богати, изключени от защитата на църквата, вампири, жадни за детска кръв, чародеи и слуги на Кабалата, съгледвачи на сарацините, – та не можех да хвана клетника евреин, да го обеса надолу с главата над слаб огън, а после да го изгоря и да ровя в пепелта, за да намеря златото, което е глътнал. Алчен бях, защото всичко около мен се мереше със злато – и кръвта, и честта, и вярата. Няма добър кон, няма силно вино, няма топла жена без злато. Струваше ми се, че нашите рицари не викат „За по-голяма Господня слава!“ и „За Сен Дени!“ ами „Злато!“ и „Земя!“.

Алчен ли бях? Наред с оня бретонски барон, владетел на гибелна за моряците скала, на която в буря палел огньовете? И като разграбвал потъващите кораби, сочел скалата и казвал: „Ето диамант, какъвто няма в нито една корона.“

В Рим попаднах, защото след убийството на Робер дьо Ронсоа не можех да търпя похвалите на кръстоносците. Симон дьо Нофл, съсед на Симон дьо Монфор, ми плати да го придружа до Рим, където се надяваше на Латеранския събор папата да признае владението му над някакви замъци на Раймон Тулузки. Според епископ Фолкон обаче дълг на рицарите от Христовото войнство беше да тръгнат срещу замъка Кръост в диоцеза Валенция, който принадлежеше на Адемар дьо Поатие, граф

Валентиано. Истина е, че Симон дьо Нофл ми плати по-добре.

НОЩТА ПРЕДИ ТРЕТИЯ ДЕН

Не можах да заспя. Станах посред нощ и почвам да пиша. Трябва да разкажа за срещата с Боян, да я отмина, да я забравя, за да вървя нататък. Господи, след тридесет години не мога да реша дали тази среща е проклятие или благословия, дали е наваждение или аз сам намерих в нея нещо, което всъщност го няма.

Чувам тихи и притаени женски хлипания, които иначе дневните песнопения милостиво заглушават. Жените като че ли плачат насън – или и другите като мене не спят?

Да, вече тридесет години повтарям всяка дума и си припомням оно-ва трепване на устните. И все не мога да разгадая оня прощален поглед на Боян.

Стояхме под стените на Лаверор, укрепено селище върху хълм, овенчан от здрави крепостни зидове. Вътре бяха еретиците, наоколо се ширеше станът на обсадителите. Симон дьо Монфор не беше с нас – той току-що се беше върнал от Франция в завоюваната от него страна и с гняв и негодувание бе разбрал за въстанието на своите поданици – както той наричаше провансалците. Симон доведе със себе си мнозина знатни рицари и десетки барони, но нямаше пешаци. В Нем, на пет часа път от Бокер, той събра своите отряди, прие светото причастие и тръгна срещу Раймон. С него бяха двамината му братя.

Аз с Доминиканеца стоях под Лаверор, защото оттук трябваше да излезе трубадурът Пейре от Моасак, за да тръгне към Търнов – да вземе свещената книга. На петстотин разкрача от крепостта, докдето не стигаха стрелите на арбалетите, земята се беше разтворила и показваше огнените си недра. По повеля на Доминиканеца бе изкопана огромна яма – зинала двайсет стъпки. В нея бе струпана клада. След бурните пламъци, които пропъдиха кръстоносците далеч от огъня, кладата изгоря и се слегна. Ямата се напълни с жар, като съсъд с течен огън. Жарта слизаше малко по-ниско от изпепеления ръб на земята, но от време на време избухваха къси пламъци, сякаш огънят се мъчеше да прелее. Ярките разтопени главни бяха наредени като върху решетка, а огненият дъх идеше някъде отдолу. Дали ямата не слизаше като гърло на вулкан до сърцето на земята? И там навярно беше преизподнята.

Край ямата стояхме ние – палачите и аз – Доминиканеца и дузина

рицари. Нетърпимата жега затопляше дясната страна на лицето ми, дясната ми ръка и бедрото ми, а лявото ми слепоочие леденееше. Пролет беше, от земята избиваше светлозелена трева, крехка и нежна, с корени, потопени в светлина. Някои от рицарите нахлупваха шлемовете си – обърнати железни ведра с прорези за очите, като същества от друг свят и друго време. Всички носехме бели кръстове върху плащовете.

Срещу нас, по-близо до ямата, стояха скупчени двайсетина пленени еретици с ръце, вързани зад гърба. Макар да беше ярко пладне, червената светлина на жарта ги огряваше със зловещо сияние.

Стените на Лаверор – опушени, мрачни, но горди – подпираха небето на север от ямата. Отгоре бяха поръбени от хора, от време на време светваха искри върху остриета на копия. Вятърът духаше откъм крепостта, хората пееха и дори можеха да се различат отделни слова. Песента приличаше и на черковен псалм, и на боен призив. Нямахме защо да се напругам да чуя думите, знаех ги. Те пееха:

Ние се вдигнахме в Прованс
въпреки изнемогата и ужаса от сетнините.
Господи, молим те, помогни на града,
защото ни водят възторгът и великодушието.
О, светли и могъщи народе,
твоята дързост е гордостта на Прованс.

Гледах пленниците – синовете на този светъл и могъщ народ, изпокъсани, окървавени, – и се борех да не ме зарази тяхното безумие и отчаяние. Борех се, то се знае, с насмешка и горчивина. Ето докде ги бяха докарали възторгът и великодушието.

Монахът оглеждаше малкото стадо от пленници. Изведнъж, без да се колебае, посочи някакъв човек, застанал някъде по средата.

Двамина от мъжете без лица, оковани в шлемовете, изтласкаха мъжа пред Доминиканеца. Пленникът застана на крачка пред нас.

С ужас открих, че той ми прилича по осанка, по ръст и дори по лице. Би могъл да бъде някой от моите петима братя. Челото му беше превързано с червен парцал, ботушите му бяха откраднати, синьочервените му стъпала се впиваха и едва-едва потъваха в мократа земя.

Дали Доминиканеца го беше избрал, защото приличаше на мене? Изтръпнах от лошо предчувствие.

Монахът вдигна пред лицето на еретика сребърно разпятие, окървавено от червеното сияние на огъня. Усещах, че кръстът е топъл като

човешка плът.

Доминиканеца каза:

– Клетнико, целуни кръста и се откажи от твоята трижди прокълната ерес.

Мъжът отговори на провансалски с твърд и ясен глас, но си личеше, че е чужденец.

– Не бива да целувам кръста, на който е разпнат нашият Спасител.

Монахът каза:

– Ти се осмеляваш да скверниш светия кръст?

Мъжът каза:

– Това не е светиня, а оръдие за изтезание.

Монахът попита:

– Кой си ти? Мъжът отговори:

– Боян от Земен. Монахът попита:

– Българин ли си?

Мъжът отговори:

– Българин съм.

Това всъщност не значеше, че е роден българин, защото бугри и булгари се наричаха, кажи-речи, всички еретици от Черното до Северното море.

Тогава Доминиканеца с рязко движение смъкна от плещите на мъжа окъсания черен плащ. После безстрашно пристъпи до ръба на адската яма и метна дрехата върху огъня. Но плащът не падна върху жарта, дори не я докосна, а се вдигна нагоре, издухан от жаркия дъх на огъня. И се разлюля, и размята, та полетя над ямата като обезумял прилеп или пияна гигантска пеперуда. Внезапно пламна, изгоря – и се вдигна нагоре на парцали сива пепел.

Доминиканеца отново застана пред еретика, а лицето му лъщеше от пот, като че ли бе почнал да се топи. И каза:

– След миг тялото ти ще се превърне в пепел като този плащ.

Мъжът тихо отговори:

– Моето тяло ще умре, защото е творение на Сатаната. Но духът ми ще излети в небето като този плащ.

Монахът попита:

– Не вярваш ли във възкресението от мъртвите и във вечните мъки, които те чакат?

Мъжът отговори:

– Как може превърнато в пепел тяло да се вдигне отново?

Монахът каза:

– Да. Но това е твоето тяло, клетнико. И в моя власт е да те спася или да те предам на огъня.

Стори ми се, че монахът пита не като съдник и инквизитор, но като човек, който иска да научи нещо съкровено и тайно за другия човек, за себе си, а и за всички хора. Дали се надяваше, че този син на смъртта ще му разкрие душата си и ще му предаде някакво откровение? Не беше ли питал с тези думи и други клетници в мига на последното причастие?

Тогава изведнъж разбрах, че говори на мене. В главата ми звънна, в очите ми светна, сякаш върху мен се срина и разсипа на хиляди огледални късове огромен покрив от прозрачен лед.

Оня човек насреща, този еретик – той беше мой брат. Неговите думи можеха да бъдат и мои думи – чаках ги. Огънят бучеше. Отдалече идеше отчаяната песен на еретиците върху стените на Лавелор.

Мъжът каза:

– Само душата ми е от Бога. Всичко друго е на дявола. Нима Бог е направил този свят пълен с насилие, плач и злини? Той трябва да се разруши и да се построи отново.

Аз? Как бих отговорил аз? Безпощадно си признах, че в каквото и бог да вярвам, към каквото и учение и братство да принадлежа, щях да отговоря: „Признавам всичко, което поискаш. Само да остана жив.“ После все някак щях да се измъкна и да се върна при Бога и при братството. Мъжеството на човека, който можеше да бъде мой брат, не беше по моите плещи.

Доминиканеца за първи път сведе глава и се загледа в сребърния кръст, който сега държеше притиснат до гърдите си.

И докато Доминиканеца гледаше кръста, Боян от Земен погледна към мене. И ме видя.

Лицето му се преобрази. То беше измъчено, но по него нямаше рани и кръв, а червеното сияние на жарта му придаваше странна сила и жизненост. Той ме видя и ме позна. Или се удиви, че вижда като че ли себе си? Не зная. Ето този израз на лицето му и този поглед не мога да разгадая вече тридесет години. Челото му едва забележимо се приповдигна, устните му трепнаха. Можеше ли да се зарадва на срещата на крачка от смъртта и дали това трепване на устните беше поздрав или знак на пренебрежение, дори презрение? Господи, понякога си мисля, че той намери сили за саможертвата си, защото ме видя и разбра, че му приличам като негов брат – дори като близък. Дали не реши, че той може да си отиде, защото оставам аз – същият като него? И с мене той – или част от него – ще остане да живее. Ако е така... Наистина не зная.

Доминиканеца уморено изрече:

– В огъня.

Двамина от пратениците на преизподнята с железните лица тръгнаха към еретика. Но той пристъпи към огнената яма – една, две, три широки стъпки, – спря се, погледна ме, после се отгласна с могъщ отскок и отлепи окървавените си стъпала от калната земя. И падна по лице в жарта. А тя се разтвори, сякаш беше огнена лава, защото жарта пазеше очертанията си, но вече бе куха и се покриваше със сребърна пепел. И огънят погълна еретика – човека, който се нарече Боян от Земен.

Пленените еретици писнаха с един глас от двацет гърла. Писна и далечната, но не чак дотам далечна крепост. Пищеше и някакво ято диви гъски високо в небето с гласовете на отчаяни, прокълнати души.

До монаха приближи един от железноглавите и рече с глас, който кънтеше изпод шлема му:

– А останалите?

Монахът му обърна гръб, погледна ме в очите и каза:

– В огъня.

Задгробният глас изрече:

– Сред глутницата от вълци може да има и заблудени овце. Измежду еретиците може да има и добри католици.

Монахът каза:

– Избийте ги всичките. Бог ще съумее да различи своите – на небето.

ТРЕТИЯТ ДЕН

1.

Срещнах Пейре дьо Моасак в една кръчма. Навярно е имало врява, дим и мирис на печено месо, а от огромното огнище е лъхал топъл дъх. Не, нямало е огнище. Откак Боян от Земен скочи в жарта, стоя далеч от всяко огнище. Не помня дали лицето на Пейре беше осветено от факла, или слънцето е надничало през тесен прозорец.

Помня само една белозъба усмивка. Винаги когато видя човек да се усмихва като Пейре – с устни, разтворени не за смях, а за поздрав към хората и към светлината, – тогава някаква бяла светкавица пронизва сърцето ми.

Хората на папата донесоха на Доминиканеца, че трубадурът Пейре тръгва към Търнов – да вземе свещената книга на богомилите. С него вървяха още трима души – жонгльор, гълтач на огън и коняр. И тримата не знаеха нищо за книгата. Пътуваха с каруца. Най-напред мислех да ги следвам, което не беше трудно, после реших, че по-просто е да стана спътник на Пейре. Аз бях Анри дьо Вентадорн, отивах до Константинопол. Лесно щях да накарам Пейре сам да ме покани да отида с него до Търнов. Кой можеше да разтвори ризницата ми и да стигне до пергаментата, залепнал до гърдите ми – посланието на Инокентий III до цар Борил?

И тъй – отидох при Пейре. Не мога да се отърва от спомена за усмивката му. Чудех се какъв еретик е този млад засмян русокос мъж, който се радваше като дете, че е жив и може да подари на хората своите песни. Той хем стоеше пред мен, напращял от здраве и хубост, и забиваше белите си зъби в жилав бут на глиган, хем в същото време витаеше из някакъв друг свят – с прекрасни дами, които нямаха нощни гърнета под ложето си, в градини, в които цъфтяха нетленни цветя и се лееха неземни песни. Трябва да призная, че веднъж сънувах света на Пейре. Как се оправяше трубадурът в нашия кален свят, където вместо прекрасната дама го гледаше Божията майка? Как Бог намираше място в сърцето му, заето от любов към жените? Нали за него, еретика, нашият земен свят бе създаден от Сатаната? Полека-лека разбрах, че любовта на Пейре презира студената пресметливост и жестокостта на хората, че тя прелита над оградите на замъци, че тя те пита дали си човек, а не дали си благородник. Пейре ме гледаше с разширени от възхита очи не защото бях от

петото поколение владетци на замъка Вентадорн, а защото носех същото име като Бернар дьо Вентадорн. То се знае, той веднага ми протегна лютнята си – на нея можеше да се дрънчи като на китара и да се стърже с лък като на виола, – та той ми подаде лютнята си, за да му попея. Като че ли всички от рода Вентадорн трябваше да са трубадури. Върнах му я с кисела усмивка.

През нощта не спях. Когато приех заръката на папата, мислех, че съм избран и защото съм убивал и съм готов да убивам. Такъв бях – войник и убиец. Мислех си, че навярно трябва да убия хората, които носят или пазят Свещената книга. Бях готов на убийство. Сега, когато видях засмения рус великан с лютнята... Хубаво казваха закоравелите главорези, че ако искаш да убиваш някого, най-добре е дори да не го заговаряш, а мълчаливо да удряш. После, като познаваш човека, ръката ти трудно се вдига.

На утринта тръгнахме заедно. Изостанах и се върнах встрани от пътя, по който дойдохме. Разбира се ни следяха – трима нехранимайковци с ризници под закопчаните плащове. Можех да ги убия и тримата, но вдигнах рамене и препуснах след Пейре. Какъв бях, та Доминиканеца да ми вярва?

2.

В колата Пейре взеше три клетки с гълъби.

В дните на това пътуване мразех гълъбите. Когато ме затвориха в кулата на Търновската крепост, по каменния ръб на прозореца кацаха гълъби. Битката при Адрианопол беше през април, през май ме затвориха в кулата – мене и седмина пленени рицари. Гълъбите гукаха тъй сладостно и тъжно, толкова нежно милваха с човки крилата на гълъбиците, че никой от тези закоравели мъже не смееше да гъкне, да не подплаши птиците. После взехме да отделяме шепи трохи от оскъдните си зальци и да храним гълъбите. Тогава видяхме, че са алчни и жестоки птици – почти като хората. Някакви техни графове и барони пъдеха клетите парии с такава злоба, че трохите се разхвърчаваха и самите насилници оставаха гладни. На всичкото отгоре стражите се развикваха, че сипем трохи върху шлемовете им. Любовта ми към гукането и гълъбите съвсем изчезна, когато пред очите ми един гарван изнасили гълъбица. Тя му се предаде, клекна и разтвори крилата си, та ги опря в камъка. А той, черният дявол, стръвно я кълвеше по шията.

Гълъбите на Пейре неусетно взеха да се борят да върнат любовта ми. Разбира се, веднага се досетих, че това са гълъби-вестители. Те носеха пергаменти в торбички на шиите или като пръстени на крачетата. Пейре, без да се крие от мене, пускаше гълъби, сетне от някакво село вземаше нови клетки с гълъби.

Небето от Черното и Бялото чак до Северните морета бе оплетено от невидимата мрежа на пътищата, прелетени от гълъбите на еретиците. Спомних си, че при обсадата на някакъв замък рицарите събираха ловни соколи и ги пускаха срещу гълъбите от крепостта.

Когато гълъб оцвъка проснатото ви пране, когато окълве хляба, оставен на трапезата, когато ви събуди в ранни зори с гукането си – не го кълнете и не го прогонвайте. Вдигнете глава към небето, където е нашият небесен отец, и вижте волния полет на неговите птици. Кой знае, може някоя от тях да носи блага вест.

3.

Качихме се на кораб в Марсилия и стигнахме Константинопол. Нашите кръстоносци с помощта на венецианците го бяха огризали и опоскали, но не можах да отнесат стените като на замъци от приказките и величавите сгради, и мраморните паметници. Константинопол си оставаше Константинопол.

Тръгнахме с Пейре към Търнов. И на граничния окоп срещнах Меркит.

Нямаше как да сбъркам – той беше застанал на хълма встрани от пътя, сраснал се с коня си, дошъл като видение от много, много далечни степи. И като се приближи, виждаше се, че лицето му не беше като нашите лица – кървавочерно лице с одрана кожа, за да не расте брадата му, та да се заплита в забралото на шлема; очи – цепки, които като че ли бяха сплеснали жълтите му зеници, очи на тигър. Помислих си, че когато ме пусна, не се уговорихме дали мога да се върна. Все пак не бях платил откуп.

Меркит идеше като приятел. Същата могъща ръка, която бе изпратила мене, изпращаше и него. Еретиците имаха гълъби, но папските хора може би имаха ястреби? Меркит знаеше за какво идвам. И той решил, че най-просто е да ме срещне като стар познат от годините на моя плен.

Но усетих, че Пейре стана предпазлив. И нито веднъж не запя пред Меркит.

4.

Изведнъж колелото на съдбата взе да се върти като полудяло – тъй текла бавно и кротко река се втурва през бързеи, пени се из теснини, хвърля се във водопади.

Отседнахме в голямо село пред проходите през Хемус – ние с Меркит в странноприемница, Пейре в някаква къща в края на селото. Видях, че в дъното на двора, зад пчелина, шумеше гълъбарник. Пчелите се виеха над кошерите, гълъбите – над гълъбарника.

Станах в ранно утро, преди изгрева на слънцето. Росата още не светеше, а тежеше по листата и тревите като капки разтопено олово. Излязох и тръгнах през поляните. Ботушите ми бързо потъмняха, намокрени от росата.

Отидох до оня гълъбарник откъм гората. Гълъбитетъкмо се разбуждаха, пчелите още спяха.

Отнякъде, откъм сивото небе, долетя уморен гълъб – едва размахваше крилете си и кацна на дървената решетка пред клетките. Почна да гука упоено и радостно. Отидох и като протегнах ръка, поех го от решетката. Той се сгуши до гърдите ми, усещах как бие сърцето му. На крачето му имаше превързан грижливо сгънат пергамент.

Помилвах гълъба и той клъвна палеца ми. Гладен беше.

Прочетох пергамента. Пишеше на провансалски. Пейре трябваше след седмица, на залез в неделя, да застане там, където пада сянката на Бодуеновата кула. Да държи в ръка своята лютня. При него ще дойде човек, който носи медна купа, наметната с кърпа с извезани гълъби. Ако е облачно и няма слънце, човекът с купата и кърпата ще го чака пред къщата на госпожа Кераца, която продава любов. Над вратата на къщата имало каменна плоча с издълбаното име на продажната жена.

Стоях с гълъба в ръка, а той все кълвеше палеца ми. Чудех се дали да върна отново пергамента за крака на гълъба. После, като затърсих тънката струна от котешко чревец, видях, че е паднала и се е скрила в мократа трева. Пуснах гълъба и прибрах пергамента в пояса си.

Когато малкият ни керван пое към планината, препуснах с Пейре напред, докато останалите конници се загубиха зад поредния завой. Казах му:

– Пейре, аз не съм човекът, за когото ти разказах. Той опъна юздите на коня си и обърна към мен лице. Казах му:

– Меркит не бива да забележи, че говорим нещо важно.

И добавих:

– Да, аз съм Анри дьо Вентадорн. Изпратен съм от Папата да пленя вашата Свещена богомилска книга.

Пейре преbledня и се прегърби, като че ли му прилоша. Едва издума:

– Ти знаеш за книгата... Казах му:

– Знам всичко.

Извадих от пазвата си свитъка с папския печат. Извадих и сгънатия пергамент.

– Това е послание на папа Инокентий III до цар Борил. А това е пергаментът, който донесе ваш гълъб. Играта е загубена, Пейре.

Той дълго мълча, като дишаше бавно и дълбоко – мъчеше се да дойде на себе си. Беше певец, но имаше сърце на воин. Накрая изрече:

– Игра... Не е игра.

И пак дишаше дълбоко и мълчеше. Мълчах и аз. Той пръв проговори:

– Знаеш ли какво означава за нас Свещената книга? Отвърнах му:

– Зная. Папата ми дава за нея пет хиляди златни венициански дуката.

Той намери сили да се изсмее, но все едно че плачеше.

– Пет хиляди дуката... За словото на апостол Йоан... Ала щом Спасителят бе продаден за трийсет сребърника...

Казах му:

– Пейре, ти си умен човек. Изучавал си гръцките мислители. Чел си арабски ръкописи. Вашето Пето евангелие е написано от един поп, наречен Богомил – или вие сетне сте го нарекли мил на Бога. Преди две и половина столетия, по времето на българския цар Петър, син Симеонов.

Той ми каза:

– А ти не си чел Четвъртото Евангелие. Там, накрая, нашият Спасител казва на апостол Петър, когато оня го пита за съдбата на апостол Йоан. „Господи, а с тоя какво ще стане?“ Нашият Спасител му казва: „Ако искам той да остане, докато дойда, тебе що ти е?“ Още тогава се е разнесла между братята тази дума, че този ученик няма да умре, докато Исус се върне. Анри – за пръв път в разговора ни той ме нарече по име – Анри, Исус още не се е върнал. И апостол Йоан е още жив.

Какво можех да му кажа? На човек, който вярваше, че апостол Йоан е живял хиляда и двеста години? Вярата затова е вяра, защото не се подчинява на разума. Най-сетне Пейре отново проговори. Каза ми:

– Отвращаваш ме.

Може би го каза ей така, без да мисли за последствията, като дете, каквото всъщност си оставаше. А може би искаше да ме обиди, да ме нарани, дори да ме накара да се сбием. Той, трубадурът с лютнята, срещу мене – боеца, чийто меч бе пронизал поне десет сърца. Мълчах. Той каза:

– Отвращаваш ме. Ти и всички римски лъжехристияни.

Казах му:

– За Рим лъжехристияни сте вие, еретиците. Той ми каза:

– Анри, Анри. Ти сляп ли си? Христос е проповядвал бедност, папистите тънат в злато. Христос е казал да прощаваме, да не убиваме, а римската църква преследва, изтезва, убива в името на Христа.

Казах му:

– И аз мисля като тебе.

Той извърна към мене бледото си лице. Остарял беше, устните му се бяха стопили, очите – угаснали. Гледаше ме с недоверие – а като че ли и с надежда.

Повторих:

– Да, и аз мисля като тебе. Той попита:

– Тогава... защо служиш на папата?

Отвърнах с глас съвсем нехаен, но усещах горчилката в него:

– Ти го каза – папистите тънат в злато. Папата плаща добре.

Пейре изрече с презрение: – Ти си наемник...

Въздъгнах дълбоко. Тези приказки не ме забавляваха, а на всичко отгоре бяха губене на време. Казах му:

– Аз пък се отвращавам от тази нелепа увереност на фанатиците, че те винаги са прави.

Пейре ми каза:

– Тридесет хиляди избити в Безие. Двайсет хиляди в Земен. Хиляди кледи в Прованс, Ил дьо Франс, Германия, Ломбардия, България. Изтезавани, изгаряни, заравяни живи. Ние ли сме фанатиците? И ти си на другата страна...

Казах му:

– Не съм на ничия страна.

Той ми каза с глухия глас на болник и с мъдростта на старец:

– Това е невъзможно. Ти не искаш да избираш, но другите са те избрали. Винаги, винаги – всеки е от едната или другата страна. А тези, които се заблуждават, че са по средата – те най-много ме отвращават.

Заболя ме. Но бях далеч – оттук до звездите – да измъкна мечата си и да хлопна този хлапак по главата с плоското на острието. Казах му:

– Пейре, ако човешкият род се беше променил ей толкова – колкото един палец – от деня, в който Спасителят умря на кръста... Ето, ей толкова да беше станал по-добър. Ако... ако... Винаги – едната страна, другата страна. Но чия страна? И от двете страни има добри и лоши. И добрите са малко. Много малко. В какво да имам вяра?

Пейре веднага ми отвърна, сякаш вече бе чувал тези думи:

– Да имаш вяра означава да избираш. Да бъдеш свободен. А ти си роб на страстите си. Човек, който се продава, такъв може да бъде само от едната страна – откъм продажниците.

Препуснах напред. После обърнах коня си и се върнах. Пейре спря коня си и ме чакаше бледен и решителен. Казах му:

– Дай ми лютнята си.

Мислех, че не може да стане по-бледен. Но той побеля. Устните и очите му побеляха. Казах му:

– Трябва да отида на срещата с твоята лютня.

Той откъсна лютнята от гърдите си, както майката откъсва от себе си кърмаче, за да го поемат палачите. Разбрах, че се предава.

Стояхме един срещу друг, коленете ни се допираха. Някъде далеч иззад завой се показа Меркит. Обърнах своя кон, хванах поводите на коня на Пейре и сега яздохме стреме до стреме. Аз казах:

– Пейре, ти знаеш, че трябва да те убия. Той мълчеше. Казах му:

– Готов съм да ти повярвам, ако можеш да ме накараш да ти повярвам. Закълни се в най-святото за тебе, че няма да предупредиш богомилите с твоите гълъби. И довечера, когато спрем да ношуваме, ще възседнеш коня си и ще се върнеш в Константинопол.

Той мълчеше. Казах:

– Закълни се, че ако ме предадеш, десницата ти ще изсъхне и никога няма да докоснеш струни, че езикът ти ще залепне на небцето и ще онемееш.

Той каза – с непоносима болка и с отчаяна молба в гласа:

– Моля те – не богохулствай.

Мразех се. Защо се мъчех с мрачен присмех да намеря някаква прилика между пленените евреи на брега на реките на Вавилон и певица Пейре? И те са били певци. Знаех, че въпреки всичките си клетви те накрая бяха пропели. Погледнах към Пейре. Съжалих го, съжалих себе си. Казах му:

– Пейре, борбата на албигойците е загубена. Повярвай ми. Вие можете да се борите с папата, но френският крал ще ви победи. Той иска Прованс и ще го има. Да, ако занесеш книгата, ти ще дадеш надежда на

обречените. И заради книгата и заради тебе ще измрат още десетки хиляди храбри мъже. Пейре изрече с наведена глава:

– Защо да живеят като предатели... Казах му:

– Те не са предатели. И ти не си предател. Да отстъпиш пред жестоката правда не е предателство, а мъдрост.

Той все мълчеше. Дали не събираше сили да умре? Мислех, че съм го пречупил. Зъбите ме заболяха от стискане – и аз събирах сили. Пейре глухо изрече:

– Кълна се в пепелта на баща си, която се смеси с пепелта на дякона Жерар де ла Мот и с пепелта на още петнадесет албигойци в кладата под стените на Лавор. Няма да те предам на богомилите. Искам да живея.

Чух тропот от копита – като че ли почна да бие тревожно сърце. Меркит ни застигаше.

6.

Вечерта стигнахме село с крепост край него. Приеха ни в крепостта. Легнах си в някаква килия, смазан от умора и от теснотията на каменните стени. Посред нощ се вдигна врява, задрънчаха оръжия, тясното прозорче се освети от сиянието на факли. Излязох пред вратата – тя гледаше направо към вътрешен двор.

Меркит ми каза:

– Пейре е избягал. На утринта ще пратя хора подире му.

Легнах си отново. В най-черните мигове преди зазоряване изведнъж отворих очи. В килията беше тъмно. Усетих, че до мен притаено диша човек. Напипах дръжката на меча си, пхнат под козинявата възглавница. Из мрака дойде тихият глас на Пейре:

– Анри, аз съм.

Той беше коленичил до ложето ми. Седнах и стъпалата ми замръзнаха върху каменните плочи на пода. Той прошепна:

– Върнах се...

Като че ли не разбрах, че се е върнал. Той каза:

– Трябваше да ти говоря. Казах му:

– Меркит е разбрал, че си избягал. Той попита:

– Колко дуката ти дава папата за Свещената книга? Отвърнах му:

– Пет хиляди.

Защо не му казах: „Ти знаеш.“ Още не бях се разбудил.

Той каза:

– Ние ще ти дадем петнайсет хиляди. Въздъгнах дълбоко. Той може би помисли, че се съмнявам. Рече ми:

– Преди да тръгна, епископ Бертран д'Ан Марти ми каза, че ако книгата падне в ръцете на папистите, мога да запламя за нея петнайсет хиляди дуката. Чуй ме – можех да ти кажа петдесет хиляди, сто хиляди. Но петнайсет е цената, която можем да платим.

Огново въздъгнах:

– Пейре, Пейре. Петнайсет хиляди дуката... Ти сам каза – някога дали трийсет сребърника за самия Христос. Времената се менят, мени се и цената.

Той настойчиво говореше:

– Повярвай ми, имаме парите. Казах му:

– Този, който прекалено вярва, има малко разум. Или съвсем го няма. Фанатикът не е разумен.

Той помълча, сетне ми каза:

– Не те разбирам. Що искаш? Казах му:

– Не си разбрал. Аз не се продавам. Моята работа струва пет хиляди дуката. Не аз.

Той мълчеше. Стори ми се, че почвам да различавам в мрака някаква сянка. Той все така коленичеше пред мене като блудния син, който чака бащината благословия. Изрече тихо, но настойчиво, почти тържествено:

– Книгата трябва да се занесе в укрепления замък Бранкел... Ако замъкът е паднал, книгата да се занесе предразрушената черква на името на свети Назарий в Безие. Всяка неделя там ще чака сляп просяк с малко дете. Ще е наметнат с окъсан плащ на кръстоносец. Кръстът ще е разпран и закърпен с черен конец.

После Пейре тихо открехна вратата на килията. И се стопи в мрака.

7.

Огново съм заспал, все едно че не бях се събудил. Може и да съм сънувал, че Пейре е идвал при мене. Дори не го видях, чувах само гласа му. Но не било съдено да си отспя. Когато на сутринта отворих очи, над мене се беше надвесил Меркит и ми подаваше пергамент. Каза ми:

– Това са признанията на трубадура Пейре. Станах, отидох до ъгъла на килията, където светеше на утринното слънце сребърна вода в

дървено ведро. До ведрото бе изправена, опряна на стената, люлгията на Пејре. Изсипах вода върху главата си. Меркит ми каза:

– Пејре се върна. Хванахме го. Ето какво ми каза.

Поех пергамента. Седнах на ложето и видях, че дрџката на меча ми се подава изпод възглавницата. Казах на Меркит:

– Изтезавал си го. Той поклати глава.

– Не. Казах му как ще го изтезвам. За певците злото, което си въобразят, е по-страшно от истинското зло. Той проговори.

Погледнах пергамента. Там беше написано това, което вече знаех от посланието на гълъба. Попитах Меркит:

– Къде е Пејре? Той каза:

– Мъртъв е.

И видя нещо по моето лице, което го накара да заговори, сякаш молеше прошка:

– Той искаше да умре. Дадох му възможност да избяга. Той се остави да го убият. Мълчах. Меркит каза:

– Анри, той ми беше благодарен...

Измъкнах меча и го сложих на коленете си. Острието изсъска, когато се измъкваше от ножницата – тя остана затисната от възглавницата. С лявата ръка извадих от пояса си она, другия пергамент, донесен от гълъба. Казах на Меркит:

– Ето тук е написано всичко, което ти е казал Пејре. Знаех го. Той не е предател.

Меркит повтори:

– Той искаше да умре.

Казах му:

– Меркит, ти говориш като Господ.

Той мълчеше. Казах му:

– Когато хвърляхме заровете, от едната страна беше моята смърт, от другата – моята свобода. Ти нищо не губеше. Ти искаш да си Бог. Ти си дал възможност на Пејре да избяга или да умре. Не си му дал възможност да се бори с тебе.

Той мълчеше. Казах му:

– Ако не беше последният от племето на Меркитите, щях да те убия.

Той проговори и каза:

– Имам деветима синове от три жени. Сега племето на Меркитите има десет мъже – деветимата мои синове и аз – десетият.

Искаше да се бием. Искаше да предизвика съдбата, да види нейното

решение – дали трябва да остане жив той, когото някога тя бе избрала да живее измежду десетки хиляди Меркити. Или щях да живея аз, който сто пъти бях хвърлял щастливия жребий.

Бихме се. И аз го убих.

8.

Бавно огледах бедното наследство, което ми остави Пейре. Мършавата торба с оскъдно облекло реших да оставя в ръцете на първия просяк, когото срещна. Лютнята ми трябваше. Лист пергамент с надраскани върху него стихове пъхнах под ризницата си до посланието на папата и съдбоносното писмо на гълъба.

Да, гълъбите... Разбира се, Пейре мъкнеше със себе си клетка с три гълъба. Клекнах пред тях и те възбудено взеха да препъхват човките си през преплетената върбова решетка. Гладни бяха. Стори ми се, че познах гълъба, който донесе писмото за срещата в сянката на кулата. Целият беше сив, с черен гердан около шията. Кълвеше палеца ми, но нежно и ласкаво като в оная тъй близка и тъй далечна утрин. Наистина можеше да бъде и същият гълъб – ако го пуснех, щеше да се върне в оня гълъбарник до пчелина. Не знаех къде бяха гнездата на другите два гълъба. Днес, сега бих могъл да разпозная и да нарека по име двайсет гълъба – дълги години дружах с гълъби.

Извадих отчупена пита хляб, която трябваше да изяде клетият Пейре. Сърцевината на хляба беше мека. Замислено търкалях зальци и правех малки хлебни топчета. Издигах длан пред гълъбите и те кълвяха топчетата. Сетне трогателно вдигаха глави към небето и протягаха шии, за да преглътнат. Не можех да ги пусна, щяха да се върнат без писма и веднага щяха да предизвикат тревога. Можех, разбира се, да откъсна главите им. Можех дори да ги опека за вечеря. Но – казвах си аз – гълъбите, както лютнята, принадлежат на Пейре. За другите еретици те бяха опознавателни знаци.

Реших да взема гълъбите със себе си. Дали ако знаех какво ще се случи, бих ги взел със себе си?

ЧЕТВЪРТИЯТ ДЕН

1.

Стоях на кон на Света гора, над Царевград Търнов, и гледах града отгоре и отстрани. В ранното утро долината под краката ми бе пълна с мъгла, но изгря слънце и я стопи. Най-напред изплува златният кръст на цареveckата катедрала, после се показаха зъберите на крепостта. Тъй полека-лека мъглата слизаше по стръмните хълбоци на скалистия полуостров и градът растеше из мъглата все по-висок и по-висок. Докато блеснаха зелените води на река Етър.

Усетих, че челюстите ме болят. Спомних си двете години пленничество в този град, когато от сутрин до вечер стисках зъби – и нощем стисках зъби, та челюстите непрестанно ме боляха.

И си мислех – някога, преди векове, на тази планина бе стоял цар-жрец, воин и магьосник. Затворил очи и почнал да си представя приказна крепост, несътворена от човешка ръка, недостъпна за враговете. Когато отворил очи – видял Търнов. Скалист полуостров с високи стръмни брегове, овенчан от каменни стени със стройни кули. Река, която го обикаля отвсякъде – ров, изкопан от богове – и която се извива, за да го опаше като змия, а после се извива към втория хълм – Трапезица. Към крепостта води тесен скалист ръб с пропасти от двете страни – и той пресечен от дълбок процеп. Не може такава крепост да бъде създадена по прищявка на естеството – тя бе зряла в човешки ум и човешка мечта.

В този град, излязъл от приказките, можеха да се случат неща, за които се разказва в приказките. Преди трийсет години, когато ромейският император обсаждал Търнов, едно овчарче по име Литовой, излязло от крепостта, а после се върнало и се оставило да бъде пленено от ромеите. И в бълнуването сред агонията си то издало, че е пратено с радостна вест към Търнов – идела войската на освободителите – българи и кумани, безбройни конници. Нямамо никаква войска, тя живеела само в обезумялата от болка глава на детето, и в пълното му с безумна смелост сърце. Но аз срещнах в Константинопол зрели мъже, които бяха избягали изпод стените на Търнов, защото видели далечния облак от прах изпод копитата на войската на овчарчето и видели в облака да светят блясъци от оръжие. После през нощта, осветена от пожарищата на запалените обсадни машини, цялата ромейска войска се втурнала в луд бяг и

изпотъпканите били повече, отколкото падналите от българските стрели.

Не зная – ако не стоях пред този град, пред този свят, създаден не само от човешки ръце, но и от човешки сънища и блянове, може би нямаше да сторя това, което сторих този ден. Когато исках лютнята от Пейре, през ума ми бе минала мисълта, че мога да се възплътя в мъртвия певец и да отида вместо него да поискам книгата. После отхвърлих тази мисъл като горещ въглен – оставаше само да ме накарат да пропея. Но не можех ли да отида като спътник на Пейре? Не можех ли в чашата на истината да наляя отровата на лъжата?

Заклевам се – дори не помня в кой миг ми дойде на ум да взема името на загиналия албигоец Боян от Земен. Не помня кога името дойде при мене. Навярно името и образът на човека, който стоеше зад името, бяха живели скритом в ума и сърцето ми. Можеше да се случи българските богомили да го познаят. Мнозина го бяха видели от стените на Лаверор. Но това име ме преследваше, та ме караше да преценявам сто пъти постъпката му и да го наричам ту герой, ту безумец, ту глупак.

Можех да отида при цар Борил и да му дам посланието на папа Иннокентий. Борил вече знаеше за мене – бе изпратил Меркит да ме посрещне. Но аз реших да отида на срещата, на която чакаха Пейре, и реших да кажа, че съм Боян от Земен.

2.

Когато влязох в Търнов, оня град край река Етър, проснат в белите нозе на крепостта Царевец, попаднах в друг свят, който не познавах. Не бях виждал такъв Търнов.

Влязох в цирк, но цирк, построен в лудница. Тоя град приличаше на труп, облечен в ярки разкъсани одежди, яростно терзан от зверове и гложден от червеи, потънал в изпражнения и благовония. Оглуши ме адска врява, задушиха ме пушечи и огньовете, потънах в пот от жегата. Край мене мина черковно шествие, което с мъка си пробиваше път по задръстените улици. Порази ме броят на свещениците, които изглеждаха поне като владици – блестяха сърмени одежди, корони, жезли. Крепостта и реката притискаха града, та къщите се катереха една върху друга, а по улиците трудно се разминаваха две натоварени магарета. Денят се случи голям черковен празник, та от околните градища и села беше надошъл хиляден народ. По хълмовете, които ограждаха града, димяха

огньовете и гъмжеше от хора, дошли да търгуват, да зяпат, да крадат.

Разбрах, че на този черковен празник цар Борил бе свикал събор против богомилите. Гледах как слънцето се издига и пресмятах къде по залез ще падне сянката на Бодуеновата кула. Като тръгнах подир сянката, стигнах площада, където изтезаваха еретиците.

Господи, ти не беше дал на тези клетници дори уединението и уважението, което заслужава всеки човек, тръгнал да посрещне мъките и смъртта. Страданието и жертвата на клетите богомили не можеха да се превърнат в средище на това тържище, не събираха погледите и вниманието на тълпите. Наистина по ръба на площада се блъскаха зяпачи, но друга тълпа, която бе заета със своите си работи, буташе зяпачите към плочите на главния площад. Захласнатите зрители отскачаха ужасени, изблъскани до огньовете, в които се нажежаваха железата за жигосване. Тук нямаше клади, на които горят хора. Българите бележеха с нажежени железата, режеха носове и уши, бичуваха с вериги. И почти един до друг горяха огънят за еретик и огънят за печеното агне. Палачът с нож в ръце режеше жив човек, а до него месарят кълцаше заклан овен. Еретикът, разпнат на колелото за изтезание, вопиеше, но не по-слабо ревеше продавачът на пържена риба. Страшно беше. И странно.

Пробих си път, за да се отдалеча от този кръг на преизподнята. Влязох в предградието на чужденците.

Когато идех към Търнов, мислех си, че може да се открия сред хората, да предизвикам ненужно и опасно внимание. Но чужденците бяха хиляди. В Търнов се срещаша три, дори четири свята.

Търнов бе граница и средище на Изтока и Запада, на Севера и Юга. Пълно беше с ромеи – а те са от двайсет народа. Те се разминаваха със смъртните си врагове кръстоносците, които бяха опленили и оплячкосали столицата им Константинопол. Кръстоносците пък срещаша сарацините – осквернителите на Божия гроб, срещу които бяха тръгнали на поход. Тия бяха пратениците на образованите и благородните народи – с крепости, кораби и каменни затвори. Но тук бяха и варварите – както ги наричаха ония с каменните затвори, – тук бяха норманите, русите, конниците от степите кумани и печенези. Пазеше ги законът за гостоприемството на Борил, събираше ги общата изгода. Навсякъде другаде се срещаша с оголени мечове, тук се срещаша с оголени зъби.

Съдбата пожела сянката на кулата да падне върху една кошара – оградено с плет изровено парче земя, пригодено да се тълпят в него овчите стада, докарани за продан на тържището. Сега там се тълпяха стотина богомили, които наглед равнодушно очакваха своята участ. Край плета

обикаляха неколцина мъже с маски на зверове, дошли като че ли от друго сборище, може би на демоните. Под наметалата им светеха ризници. Латинци бяха, кръстоносци. Носеха маски, защото криеха лицата си. А криеха лицата си, защото вършеха дяволско и позорно дело – дошли бяха да купят еретиците за роби. Не смееха да влязат в кошарите и да опипат стоката – гнусяха се от нечистотиите.

Когато слънцето залезе и сянката се стопи, плетената от пръти врата на кошарата се отвори и съсипаните и окъсани човешки същества поеха по пътя, който водеше незнайно къде.

На няколко крачки от вратата неколцина кумани започнаха да отделят дребните деца и кърмачетата от майките им. Ей така – откъсваха ги от майчините ръце и ги хвърляха настрана. Чак сега се разбира, че богомилите са хора, подвластни на страданията и скръбта. Майките писнаха.

И на мене ушите ми писнаха. Пред погледа ми падна червена завеса, сякаш разсякоха с меч темето ми, та по очите ми потече кръв. На всичко отгоре на има-няма десет крачки трима жонгльори взеха да подхвърлят запалени факли – чакали бяха слънцето да се скрие, – а незнаен трубадур задрънка на лютня и запя песента на Вентадорн:

Щом от сърце не пееш ти.

Пейре, Пейре, докъде ме докара?

На крачка от мене стоеше възрастен кръстоносец без маска, и с безстрастно лице гледаше жалката тълна еретици. Попитах го:

– Ти ли купуваш тези хора?

Той ме измери с поглед и ми отговори:

– Не. Купуват ония с маските. И ги продават на сарацините.

Попитах го:

– А кой ги продава? Куманите ли? Той отговори:

– Не. Сам цар Борил продава поданиците си. За да плати на куманите.

Тогава в писналите ми уши чух някой да казва:

– Ела с мене.

После, когато се отдалечихме няколко крачки и взех да се съвземам, мъжът ме попита:

– Кой си ти? Не си Пейре. Отговорих му:

– Аз съм Боян от Земен.

Излязохме от Търнов и тръгнахме край потока Ксилифор, който се влива в Етъра. Когато връвата заглъхна, чух песента на водата. Взех да

дишам дълбоко, свежият въздух прочисти ума ми. Вгледах се в придружителя си. Светеше луна. Човекът беше с лице на войник. Най-последно между богомилите имаше не само овце, но и вълци. С вълците щях да се разбера.

Вкараха ме в някаква землянка. Гореше тънка вошеница с оскъден и треперлив пламък. Не можех добре да огледам хората пред мене.

Разказах им своята история – полуистина, полулъжа. Не бях изпратен с Пейре за книгата. Случайно пътувахме заедно, за взаимна изгода. Той ми е казал за Свещената книга и за срещата в сянката на кулата, когато съм се надвесил над него в предсмъртните му мигове. Меркит го е мислил за умрял. Преди това съм убил Меркит.

Те мълчаха. Сетих се, че не съм захвърлил посланието на папата до Борил. Те излязоха и ме оставиха сам. Вошеницата догоря, останах в мрак.

Що дирех в тази влажна землянка? Защо скочих в тъмната вода, дори без да зная има ли дъно?

4.

На сутринта влязоха двамина богомили, завързаха очите ми и ме поведоха нанякъде. Пътувахме дълго на кон и с каруца.

Когато махнаха превръзката от очите ми, стоях пред дедца на всички богомили. Пред папата на богомилите или както го наричаха – антипапата. Най-напред коленичих, после се поколебах и се изправих. Исках да пристъпя и да целуна ръката му, но не можех.

Помислих си: „Доминиканец не би могъл да изгори този човек.“ Дори да намереше сили да застане насреща му, ония с железните лица не биха пристъпили, за да докоснат мъжа срещу мене. А дали биха могли да го докоснат? Дали той имаше плът, или бе призрак? Целият светеше в бяла риза, с бяла коса и бяла брада.

Стояхме в пещера, но окачени бели платна заграждаха около нас тясна стая. Някъде високо висяха бели каменни висулки, едва осветени от сиянието на четири светилника. Погледнах ги, когато влязох, после ги забравих. На излизане пак вдигнах поглед към тях. Разбрах защо през целия разговор като че ли над мене висеше меч, окачен на паяжина – каменните остриета приличаха на мечове. Едва доловим лъх леко издуваше белите платна, бяхме като в платноход. Някъде капеше вода бавно и равномерно и мереше вечността.

Белият старец срещу мене ми каза:

– Ти не си Боян от Земен.

Изтръпнах. Знаех, че за пръв път в живота си няма да се защитавам, дори не можех да вдигна ръка срещу човека пред мене. Но той не ме попита кой съм. Попита ме:

– Защо тръгна с певица Пейре? И му казах правдата:

– Исках да видя Свещената книга. Той ми каза:

– Ти не вярваш в книгата. Не можех да го лъжа.

– Не вярвам, че е написана от апостол Йоан. Старецът каза:

– Тя е написана от ръката на поп Богомил преди повече от двеста години. Но никой не може да каже дали поп Богомил не е бил апостол Йоан.

Тук всичко можеше да се каже и всичко можеше да се случи – в тази странна бяла стая, където се кръстосваха временното и нетрайното с вечното и непоклатимото, сред тия бели платнени стени, разлюлени като пламъка на свещите, но оградени от каменна планина.

Старецът още каза:

– Не биваше да убиваш Меркит. Не бива да вървиш във вечния кръговрат на злото.

Спомних си Боян от Земен, застанал срещу Доминиканеца. Той беше воин, ранен в битка, пленен в битка. Казах на дедеца:

– У нас се борим със злото с меч в ръка.

Чудно нещо, много пъти през годините съм сънувал тази първа среща с дедеца на всички богомили. Но не се сънувам в оная разлюляна платноходка, а в планина. Наоколо са върхове – пусти, мрачни, скалисти. От друг свят. Не се разбира дали е лято или зима. Има само голи камъни. Стоя на висока скала пред пропаст. От другата страна на пропастта се издига самотна остра скала като тънка кула. На върха стои дедецът като че ли сред облаците. Ивици мъгла от време на време прелитат пред него и го разтопяват. И неговата скала е по-висока от моята.

Когато изрекох думите за меча, старецът въздъхна и изведнъж слезе от задоблачните висини, където беше роден, за да се възплъти в обикновен човек. Той ми каза:

– Вие, албигойците, изпълвате сърцето ми със смут и тревога. При вас барони и графове – и дори един крал – станаха богомили.

Казах му, окрилен от мисълта, че на среща ми стои жив човек, а не същество от светлина.

– Нима богатият не може да прозре истината? Дедецът ми каза:

– Да, може, но в следващия ден не бива да е богат, а да раздаде

имота си, както го направи търговецът от Лион, наречен Валдес. Ледът може да се допре до пламъка, но ще стане вода.

Казах му:

– Морето е необятно, защото прибира всички реки – и мътните.

Дедецът каза:

– Да, но има четиринайсет богомилски общини и нашата, българската, се брой за петнайсега. Тя е майка – другите са дъщери. Реките могат да бъдат мътни, но изворът трябва да остане чист. Сине мой, ние сме семето – а семето трябва да умре в земята, за да израсне клас. Ние сме сол и трябва да останем сол, за да са солени моретата. Нашият спасител Исус Христос беше богомил. Папата стана цар. Конопената риза се превърна в златна мантия. Можеш ли да позлатиш едно дърво или едно цвете? То ще умре.

Той замълча. Мълчах и аз. Той проговори:

– Меч в ръка... Мечове носеха войниците, които разпнаха Спасителя. Кога и къде мечът е направил нещо?

Усетих да ме пронизва страшно прозрение. Господи, защо умря Пейре? Албигойците искаха Свещената книга, за да я превърнат в знаме, което да върви пред една тълпа от мъже с мечове. Те търсеха в нея сила, която да ги накара да държат мечовете си в ръце. Този човек водеше тълпа босоноги, вдъхновени мъже и жени, които оставяха палачите да правят с телата им каквото си поискат. Да, книгата даваше сила, но да умреш със скръстени ръце.

Бях там, където не трябва, правех това, което не трябва. И говорех, каквото не трябва. Безсмислено беше.

Не, не беше безсмислено. Не бях само крадец в къщата на този, когото се готвех да ограбя. Човек бях – и като всеки човек търсех някаква опора, за да продължа да живея. Попитах дедеца:

– Татко, кой е верният път – за борба със злото или на несъпротивление срещу злото? Ако не се борим със злото, как ще го победим?

Той ми каза:

– Верният път е само един. Слушай, защото от моето гърло ще говорят два гласа – моят човешки глас и гласът на истината.

За пръв път той притвори очи и лицето му потъна в сянка. Събра всичката своя сила в гласа си, не искаше да я хаби за погледа си. Изрече с нов глас – глух и дълбок, глас от кладенец:

– От невидимото и видимото естество създадох човека, от смърт и от живот... И дадох му воля, и му показах Два пътя – светъл и тъмен. И рекох му – ето ти добро и ето ти зло, избирай, за да видя любов ли имаш

към мене или ненавист...

Той говореше на мене – Анри дьо Вентадорн. Говореше и на Боян от Земен. Казваше на всеки човек: Избирай. Само че що е добро и що е зло? Пилат Понтийски бе попитал: „Що е истина?“

Дедецът отвори очи и ме осия със синевата на погледа си. Каза:

– Не казвай, че не знаеш кое е добро и кое е зло. Като гледаш нощното небе и звездите, не знаеш ли кое е тъмно и кое светло? Някога цялото небе и цялата земя били черни. И Бог пръснал върху тях капки светлина. Понякога мисля, че е изгървал съсът с небесно злато, понякога – че нарочно е хвърлил шепа звезди. И светлината грейнала в мрака. Ако ти пръснеш шепа пшенични зърна върху праха на пътя, сред фъшкиите и курешките – какво ще направиш? Най-добре е като в оная приказка за деца да пратиш мравки да съберат зърното. Бог изпратил единия свой син – Сатана, твореца на видимото – да направи тялото на човека. А Той, нашият Бог, дал на човека душа и воля за избор. Но хората се правели, че не различават светлото от тъмното. Тогава Бог изпратил своя втори син – Исус Христос, – да ни посочи пътя към светлината...

Силата на погледа и гласа му ме притисна, коленичих и сведох глава. Със затворени очи чувах гласа да иде из мрака. Той изрече:

– Ние, хората, сме като мравките – събираме зърната от светлина, пръснати по земята. Когато Бог ни повика, ще се качим горе да ги събираме по небето. Ние, хората, трябва да отделим зърното от пръстта. А кой знае – Бог може да е дал да събират зърното му дори истинските мравки и всички живи същества, които вървят, летят или плуват на земята...

Замълча. Стоях с наведена глава. И чух мракът тихо да казва:

– А дали сам Бог не е накарал сина си Сатана да сложи маската на лицето си, червена като разжарена пещ? И след свършека на времената дали Сатана няма да захвърли маската си и да застане – светъл и чист – до своя баща, нашия Бог? Защото Христос и Сатана са братя... Гласът замлъкна. Намерих сили да вдигна глава и да отворя очи. Очаквах дедецът да е изчезнал – той стоеше пред мене и ме гледаше, стори ми се, с жалост и снизходителност. Попитах го:

– Татко, защо поиска да ме видиш? Той каза:

– Зная как е загинал Боян от Земен. Исках да видя човека, който е дръзнал да вземе името му.

Не каза нищо повече, нито стори някакъв знак, но платната се развориха и към мене пристъпиха двама мъже в дълги, сиви власеници, за да ме отведат.

Дедецът каза:

– Ти ще видиш Свещената книга.

ПЕТИЯТ ДЕН

1.

И аз видях книгата. Заведоха ме в килия, издълбана в скалата, осветена от запалена борина над блюдо с вода. Тук имаше таван, осиян от отражението на пламъка на борината. Върху тесен одър се трупаха одежди.

Останах сам. Разбрал бях, че трябва да сваля своите дрехи и да се преоблека. Навлякох бяла риза, изтъкана цялата, без шевове по нея. Зъзних в необичайното облекло.

Отидох до светилника. Водата в блюдото светеше като течено злато. Веднъж видях съд с разтопено олово като излъскано сребърно огледало. Някакъв глупак пипна огледалото с пръст и пръстът му изгоря. Не смеех да докосна златната вода. Почуках блюдото с пръст – сиянието по тавана се залюля. Разлюлените светлини върху потона, едва забележимото полюшване и тръпнене на завесите, всичко ми се виждаше леко и нетрайно – отражение върху вода, която тече.

Моите придружители влязоха и мълчаливо ме поведоха по дълъг ходник. Човекът, който носеше факлата, неочаквано я потопи в каменно корито. Останахме на тъмно, единият богомил ме хвана за ръка и ме поведе нанякъде.

Усетих, че влизаме в огромна кухня. Усетих, че наоколо има много хора, колко – не можех да преценя. Чувах притаено дишане, стори ми се, че долавям полъх на топъл вятър. Спряхме. Човекът, който ме водеше, коленичи. Коленичих и аз.

Разпалиха се светлини – много светлини. Не бяха от факли, светилници бяха с блюда вода под тях. Нареждаха се отляво и отдясно, далече от мене. Светлината бавно извая очертанятията на хиляди коленичили мъже и жени – приведени гърбове и преклонени глави. Всички гърбове бяха бели, косите бяха черни, руси, бели – всички до раменете, та трудно се различаваха мъже от жени. Коленичихме в огромна пещера. Погледнах нагоре – нищо не се виждаше. Мрак.

Пред нас бавно се откряна тежка завеса. Не беше платно, друга тъкан беше, може би кожа. През този тесен и висок процепа нахлуваше светлина. Хората около мене запяха с тихи, печални гласове. И казваха:

– Благословете ни, пощадете ни. Амин. Да бъде нам според твоего

слово. Отец, Син и Свети Дух да опрости всичките ни грехове. Да се поклоним трижди...

И три пъти ние докоснахме каменния под с челата си. А после богомилите отново запяха.

– О, владико, съди и осъди пороците на нашата плът, нямай милост към плътта, родена от тленното, но се смили за духа, който е затворен в плътта...

Завесата бавно се отваряше, двете ѝ крила се отдръпваха – и пред нас се ширна подземно езеро. Водата светеше излъскана и гладка като замръзнала смола или огромна мраморна плоча. Върху езерото се плъзгаше светлината на невидими огньове и факли, скрити зад скали.

Изведнъж се разнесе глас – звучен и тържествен. Човекът не се виждаше, но познах гласа. Говореше дедецът. И той каза:

– В началото нямаше земя и нямаше хора. Навсякъде беше само вода.

И се чу глас на жена, и жената попита:

– А къде беше Сатаната? Дедецът отговори:

– Сатаната имаше такава власт и слава, че заповядваше на небесните ангели. И като гледаше славата на оня, който движи небесата, Сатаната намисли да стане подобен на Всевишния. Тогава дяволът реши да направи земята.

Върху черната неподвижна вода на езерото се плъзна сал. В него стоеше изправен Сатаната – гол черен мъж, с черни криле и червено лице. Носеше маска, положена като корона върху главата му, та изглеждаше с цяла глава по-висок от всеки мъж. Маската имаше прорези за очите и устата и в тях светеха пламъци.

Приличаше и на ангел, и на дявол – както ги рисуват в черквите.

Ето тази черна вода с дявола над нея – тя беше чертата, която разделяше нашата църква от вратата на богомилите. Помнех – и не можех да забравя – оная тежка, обкована в мед Библия, която тайно открявах в параклиса на замъка, а не биваше мирянин, и то дете, да чете Светото писание. И там, на първата страница пишеше: „В началото Бог създаде небето и земята. А земята беше пуста и неустроена, и тъмнина беше върху бездната, и Божият дух се носеше над водата.“

Това бяха първите слова в Библията, на първата от двете хиляди страници. Щом Бог бе създал земята, то редът върху нея бе осветен от Бога – с папата и царете, с цялата пирамида от господари, изградена върху гърбовете на робите. Но ако земята бе творение на дявола, то редът върху нея не беше свят.

Салът спря в средата на езерото. Сатаната слезе в черната вода – навярно там имаше стъпала. Водите се затвориха над него. Салът се плъзна встрани и изчезна.

Тогава над гладката вода бавно излезе една черна ръка, свита в пес-тник. Ръката се разтвори – не виждах много добре, далеч беше – но се досетих, че в дланта лежи шепа кал.

Отстрани се плъзна втори сал – парче земя, купчина кал. Сатаната излезе от водата. То се знае, водата бе изгасила пламъците в маската му. Но очите му и устата внезапно отново пламнаха.

Прозвуча гласът на дедеца:

– Тъй дяволът извади шепа земя от дъното на бездната. И земята растеше. И Сатаната заповяда земята да роди всякакви хвъркати – и влечуги, и животни, и треви. Така всичко, което тича, лети, пълзи и плува по Земята, е творение на Сатаната.

А гласът на жената запита:

– Кой създаде човека?

Дедецът каза:

– Тогава дяволът намисли да направи човека по свой образ и подобие, за да има свой слуга. И направи човека от кал и глина. Но дяволът не успя да даде душа на човека, защото дъхът му изтичаше в земята...

Докато звучеше гласът на дедеца, Сатаната се наведе и почна да извайва нещо от купчината кал в нозете му. Той изрови от калта, та изправи на колене човешко тяло. И го чистеше от калта, сякаш извайваше статуя. Пред Сатаната се гънеше и безволево се люшкеше човек, но накрая се вкамени, застанал на колене. Сатаната сведе лице към изваянието. И от устните му бликна пламък. После вдигна ръката на човека, но тя падна надолу. Сатаната прегърна творението си – и двамата черни – дяволът и калния човек.

Жената запита:

– А кой даде душа на човека? Дедецът отговори:

– Тогава Бог се смили и като прати своя Свети Дух, даде на човека искра от вечния живот...

Докато гледах как богомилите представят сътворението на Земята и човека, в пещерата се развиделяваше. Въздухът просветля, черното стана сиво, сенките избледняха. Смаяно погледнах нагоре. И видях, че на свода над мене зее светъл отвор и през него нахлува утрото. Изведнъж върху черното езеро се изсипа сноп светлина, който съедини небето и земята с една сияйна колона. Водата непоносимо заблестя.

И в този водопад от светлина бавно се спусна издялан от дърво

гълб с широко разтворени криле. Голям беше, по-голям от най-едрия орел. В ноктите си държеше пергаментен свитък. Гълбът летеше в обръч, върху който светеха дузина свещи. Но пороят светлина, който се лееше от свода, сякаш гасеше свещите. И гълбът плуваше и слизаше бавно в златния поток. Не се виждаха да го Държат нишки, пред очите ни се случваше чудо. Разнесоха се тихи възклицания:

– Книгата, книгата...

С всички сили се борех да не ме залее, потоци и разтопи това благоговеене и този възторг, това опиянение на хората около мене. Не бях един от тях, чужденец бях. Искях да остана трезвен, да гледам отстрани. Трудно беше, усещах се замаян – сякаш сънувах и се мъчех да се събудя.

Дедецът вече не говореше, той викаше:

– Чеда мои, братя, мили Богу, над човека слезе благодатта на Бога. Над нас слизат животворните слова, написани от самата ръка на апостол Йоан. Той облегна глава на гърдите на нашия Спасител. И Христос каза на Йоана, че той няма да умре, а ще дочака връщането на Божия син. Братя мои, обичайте ближните си и помнете, че братът до вас може да е живият апостол Йоан, който безсмъртен чака спасението на света от властта на Сатаната.

Едва намерих сили да откъсна поглед от гълба и от книгата. Огледах се и видях, че срещу мене светят човешки очи. Лицата бледнееха в зрака на ранното утро, но очите сияеха. Наистина, като си помислиш, че човекът до тебе може да е апостол Йоан... Ние вярваме в чудесното възкресение и в деня на страшния съд, защо да не повярваме, че Бог може да е дарил Йоана с вечен живот? Стига да е поискал.

А там, на калния остров, първият човек се изправи. Сатаната остана коленичил в краката му, очите му угаснаха. И човекът вдигна ръце нагоре, а гълбът се спусна и спря тъкмо над главата му. Човекът докосна свитъка със Свещената книга и тържествено запя:

– И Божията мъдрост сътвори мене, човека, от седем съставки – плътта ми от земя, кръвта ми от роса и слънце, очите ми от бездни морски, костите ми от камък, косата ми от летежа на ангелите, жилите ми от тревите земни и душата ми от вятъра и от Божия дух.

Тогава гласът на жената запита:

– А кога се роди първата жена на земята? И деецът изрече:

– Господ видя, че на първия човек Адам не е добре да живее самотен. И Господ затова пожела и му даде жена – да върви с него по пътя на истината.

За пръв път видях Лада. Тя се роди и очерта в полумрака – висока, стройна, с дълга бяла дреха. Стоеше изправена пред черната паст на бездната, която зееше зад нея, защото дъното на пещерата гънеше в мрак. Тя събираше с бялата си дреха и русата си коса цялата светлина на невидимите светилници и на небесния порой. Тя сякаш плуваше, защото зад нея имаше само пустота – светлината не успяваше да стигне до невидимото дъно на пещерата.

Да, певците не смеели да описват красотата на Елена от Троя. Казвали само, че угаснали старци се изправяли, когато тя минавала край тях. Пред красотата на Лада ми се искаше вечно да остана на колене.

Зад езерото излязоха и застанаха дедецът и трима побелели мъже – и те в бяло като всички нас. На рамото на дедеца бе кацнал гълъб. Дедецът се изкачи на плоска скала и вдигна ръка. Тъй тихо беше, че за пръв път чух далечното бучене на вода. Сякаш бучеше водопадът от светлина.

Дедецът каза:

– Всяка година в деня на сътворението на човека гълъбът избира новите трима пазители на Свещената книга. Човече, на твоето рамо ще кацне живият гълъб. Волята на твореца е да се подчиниш, да забравиш себе си и да пазиш животворните слова на Йоан.

И гълъбът излетя от рамото на дедеца нагоре в потока от светлина. Другият, дървеният гълъб, остана да се люлее едва забележимо над главите на Адам и Ева.

Живият гълъб се вдигна нависоко, към зиналия отвор, от който струеше светлината. Перата му заблестяха. Помислих си, че ще излети на воля и ще се стопи в небето.

Но небе не се виждаше – само светлина.

После гълъбът почна да кръжи над нас, смълчани и стаени в очакване.

Гълъбът кацна на моето рамо, и клъвна крайчеца на Ухото ми. Въздишката на хиляди гърди като че ли разлюля водопада от светлина. Да, гълъбът на Пейре беше. Она прокълнат или благословен гълъб, за който се чудех дали да го заколя, или да го пусна. Сега той ме позна.

Три пъти пускаха гълъба и три пъти той кацна на моето рамо. Но вече не се колебаеше, а направо литваше от ръцете на дедеца и идеше при мене. Тъй си останах единственият новоизбран пазител на книгата, гълъбът не избра други двама. Затова от старите пазители останаха първият човек Адам, докоснат от Божия дух, и първата жена Ева. Адам се наричаше Ясен, а Ева се наричаше Лада. А Влад бе дяволът.

На третия път се изправих, свалих гълъба от рамото си и го прибрах в двете си шепи. Той се сгуши и загука.

В този миг закънтяха удари, които огромната зала на пещерата удвои – не, одесетори, – и пещерата се превърна в камбана. Стори ми се, че дори потокът светлина потрепери.

Обърнах се и видях, че входът на пещерата е препречен от висока дървена врата, обкована с кръгли глави на едри гвоздеи. Изведнъж гвоздеите взеха да се ронят, вратата се нацепи и в процепите с лъчи светлина блеснаха остриета на брадви. После вратата се тръшна цялата, заедно с гредите, които я държаха. На зиналия отвор стояха тълпа кумани, над тях се възвишаваха железните слепи шлемове на кръстоносци. На шлемовете кацаха медни орли, стърчаха рогове, светеха нокти на зверски лапи. Хора и зверове нахлуха в пещерата.

Когато пороят на въоръжените мъже се изля в пещерата, в рамката на вратата останаха двама души – кръстоносец с маска на подигравателно усмихнато лице и Доминиканеца.

Богомилите тръгнаха насреща им. Те се хванаха за ръце, сякаш ги окува верига, та вдигнаха преграда от жива плът пред остриетата на копия и мечове. Страшно е да видиш как над човешки глави разцъфтяват червените цветя на водоскоци от кръв.

Обърнах глава към черното езеро. От другата страна белееха ризите на дедеча и хората с него. И в този миг, че дедецът залитна. Светнах перата на стрели, които прелитаха над черната вода.

Хвърлих гълъба нагоре и той изпляска с криле. После се хвърлих с главата надолу в езерото да го преплувам. Едва не се пребих, защото езерото бе дълбоко две педи. Богомилите бяха налели вода на дъното на пещерата, после я бяха почернили с някакво багрило. Там, където слизаше дяволът, навярно имаше яма. Когато прегазих и излязох от другата страна на плиткото езеро, по-напред бялата ми риза чернееше като залята с катран, а от косата ми капеше черна смола. Гълъбът безстрашно кацна на рамото ми. Пред самите ми очи дяволът протегна ръка, та измъкна свитъка със Свещената книга от обятията на дървения гълъб. А той продължи да плува във водопада от светлина.

2.

Бяхаме по някакви тъмни ходници, изкачвахме се нагоре и слизахме надолу. Черният дявол и бялата Ева полуподкрепяха, полуносеха

ранения дедец. От бялата му риза капеше червена кръв, от моята риза капеше катран. Първият човек, Адам, изкалял и мокър, носеше факла, от която ръсеше пламъци. Ако някой тръгнеше подире ни, лесно щеше да ни проследи. Но стигнахме подземна река и се качихме на лодка – аз, дедецът, дяволът, Адам и Ева.

Спряхме пред подредените камъни на малък пристан все още в пещерата. Там, на мокрия пясък, положихме дедца. От гърдите му стърчеше пречупена стрела. Лицето му беше спокойно, като че ли умиращото тяло не беше негово.

Факлата прашеше и гаснеше. Чак сега дяволът свали огромната си корона и я положи на земята. Отвори я и запали свещта, която бе светила в очите и зъбите на маската. А маската легна отстрани с угаснали очи. За пръв път видях лицето на Влад.

Дедецът каза:

– Владе, дай Свещената книга на човека, който каза, че е Боян от Земен.

Дяволът – Влад – ми подаде свитъка.

Дедецът каза:

– Бояне, ти ще занесеш книгата на братята албигойци, за да се превърне тя в знаме и хоругва в тяхната борба.

Стоях втрещен.

Дедецът каза още:

– Когато гълъбите-ангели донесоха вестта, че Пейре Певеца идва за книгата, ние се събрахме – всички старейшини на богомилската черква – и решихме да изпратим Свещената книга в Окситания.

Тъй каза – гълъби-ангели. Но, разбира се – ангел ще рече вестител на езика на гърците. Дедецът говореше:

– Казано е: „Небесният отец ще даде Светия дух на ония, които искат от него.“ И Бог ни даде, на нас, богомилите, живия дух на апостол Йоан. Казано е още: „Кой е оня баща между вас, който, ако му поиска син му хляб, ще му даде камък?“ Албигойците са наши синове, те искат и ние ще им дадем благословения хляб на Йоановото слово.

И прошепна:

– Бояне, коленичи.

Коленичих на мокрите камъни. От косата и дрехите ми върху бяло-червената риза на дедца капеше чернилка. Острието на стрелата чезнеше в ризата, по средата стрелата се чупеше и другият край със сивите пера също опираше гърдите. Още помня тази тригълна врата с крехка рамка, през която виждах спокойното лице на дедца и през която щеше

да излети душата му. Той каза:

– Ти, когото гълъбът избра, целуни тази книга. Отсега нататък ти нямаш ни майка, ни баща, ни жена. Ти си избран да бъдеш страж и пазител на книгата.

Та аз все едно няхах нито майка, нито баща, нито жена. Направо ставах за съвършен богомил. Дедецът говореше:

– С тебе ще дойдат тези трима души – Влад, Ясен и Лада. Тъй е заповядано – с книгата да вървят трима нейни пазители богомили.

Очите му още сияеха със синя светлина, но гласът му гаснеше. С едва доловимо кимване той ми подсказа да се наведе над него. Устните му промълвиха:

– Помни мравките – те събират Божието зърно. Има и мравки воители.

И затвори очи. Мъртъв беше. А изглеждаше безсмъртен.

3.

Дойдоха хора. Поведоха ни нагоре, по изтъркани стъпала, издълбани в скалата. Накрая светна.

Излязохме на скала пред пропаст. Простор и синева. Посрещна ни старец в посивяла риза, държеше ръцете си разтворени, сякаш искаше да ни прегърне. По косите му, по плещите му, по ръцете му кацаха птици. Ято летеше над главата му. Гълъби бяха, но с отвращение видях и едър гарван.

Старецът ни заведе пред десетки клетки на гълъби, наредени на скалата. Истински град на гълъбите беше, те пляскаха с криле и се мъчеха да проврат глави между пръчките.

Още днес десетки, а може би стотици гълъби щяха да полетят към богомилските общини по целия път на Свещената книга до Лангедок. Те щяха да носят благата вест, че тя иде и ще премине през селата им. Те щяха да са готови да я посрещнат.

И да посрещнат мене – Анри дьо Вентадорн, пратеник на папата.

Лада, Влад и Ясен влязоха отново в пещерата. Отидох до ръба на скалата, надвесен над бездънна пропаст. Измъкнах изпод черната си дреха пергаментата с посланието на папата. И пергаментът беше целият черен, едва ли Можеше да се прочете нещо. Накъсах го – не беше лесно – и хвърлих парчетата в пропастта. Те се люшкаха и падаха, а гълъбите летяха около тях и си играеха. Когато се обърнах, видях, че старецът с

птиците ме гледа. Не, не ме гледаше. Изненадан разбрах, че е слепец. Той ми каза:

– Когато отчаяние залее сърцето ти, вдигни поглед към небето. Там винаги летят птици. И помни, че една от тях носи благата вест.

Не, старче – няма да мина по пътя, начертан от гълъбите. За миг, само за миг, изпитах изкушението да вървя с богомилите, докато мога, защото щяха да ме подкрепят по целия път до Италия. Не, не биваше. Свикнал бях да се боря сам, щях да се отърва от тях при първа сгода.

Нямаше да потърся помощта на цар Борил – трябваше да бягам от Доминиканеца. Вземеше ли книгата, аз бях излишен, той можеше да спести на папата пет хиляди златици и да остане завинаги човека, пленил гонената два века прокълната книга. Той не ми вярваше, аз още малко му вярвах.

4.

Съдено ми било да ме будят наред съсън. Спях по гръб, с ръце върху завивките и усетих болка, като че ли нажежен гвоздей прониза китката ми. Отворих очи и видях кълбо светлина – над мене се надвесваше слепецът с вошеница в ръка. Капка разтопен восък бе паднала върху китката ми.

Не се надигнах, гледах стареца от долу на горе. И сега го виждам. Лицето му приличаше на череп, но кой знае защо не напомняше за смърт, то беше като изваяние на велик майстор, който е искал да изобрази победата на духа над тленната плът. Побелелите му очи мътно светеха като две мраморни кълба. Сториха ми се две яйца, от които ей сега ще се измъти нещо. Ръката, хванала свещта, бе огромна, с дълги тънки кости, свързани от възлите на ставите. И босите нозе бяха огромни, някак плоски и разплескани, с дълги сухи палци, между които чернееше пустота. Бяла риза падаше от широките кости на плещите, без да докосва тялото. А имаше ли под нея тяло?

Виждаха ли белите му очи? Лежах гол пред него – той знаеше всичко за мене. Напилах с ръка свитъка на Тайната книга до главата ми. Слепецът каза:

– Ела.

Обух двете парчета дърво с ремъци и тръгнах след стареца. Не отидохме далеч, той дръпна завеса и влязохме в помещение, издълбано във варовика. Старецът запали една след друга вошениците на

седмосвещник и го вдигна над главата си. Пълно беше с ръкописи – наредени върху полици на стените, пръснати върху каменна маса, нахвърляни в разтворени сандъци. Попитах стареца:

– Виждаш ли?

Той ми каза:

– Зрак и сумрак, но зная какво виждаш ти.

Казах му:

– Видях в подземията на замъка Сан Анджело богомилските книги – затворени.

Той каза:

– Тези книги тук не са затворници, а пътници. Те спират, за да тръгнат нанякъде. Но по-добре да са затворници, защото все някой ден ще видят свободата, отколкото да бъдат изгорени. Видях Доминик, когото скоро ще нарекат светия, видях го да гори книги.

И аз след години го видях изписан върху зида на храм – огромен стенопис, осветен от пламъците на купища книги.

Старецът каза:

– Погледни ей там.

На стената бе облеgnато късо желязно копие с острие от обсидиан – черното вулканично стъкло. Желязна пръчка разделяше острието от дръжката. Приличаше на факла с остър черен пламък, който трепкаше с отраженията на запалените свещи. Изтръпнах – отново помислих за свети Доминик.

Слепецът каза:

– Вземи рогатината.

Познавах тези копия за мечки. Острието се забива в гърдите на изправената мечка, напречното желязо не дава на копието да влезе по-дълбоко, така че мечката остава подпряна върху копието – ловецът опира другия край в земята. И докато мечката размахва лапи на педя от лицето на ловеца, оня със секира разцепва черепа ѝ. Не съм виждал такъв лов.

Поех рогатината. Дебела беше колкото китката ми, желязото чернееше без ръждиви петна. Старецът каза:

– С тази рогатина брат арменец донесе от своите планини свитък с тяхна тайна книга. Рогатината е куха.

Успях да измъкна обсидиановото острие. Как го бяха обработвали? Навярно с пламък и ледени капки. Обсидианът е твърд, той не може да се вае като камъка. Острието бе затъкнато в дървена втулка. Измъкнах и нея. Зейна черната паст на кухата рогатина, като дупка на змия.

Старецът каза:

– Сложи вътре свитъка с Тайната книга. Сетне избери свитък като нея от ония ей там, със същите печати. Те са преписи на видението Исаево. Избери и сандъче за свитъка с видението. Ще носиш сандъчето, все едно че в него е Тайната книга.

Каза ми още:

– Някога монах пренесъл семето на копринената буба от Китай до нашите земи. Сега целият свят е оплетен в лъскавата паяжина на свилата. Ти ще пренесеш семето на Йоановото слово и то ще заплени сърцата на царства и народи с чара на нашата правда.

И докато изпълнявах това, което ме бе посъветвал – което ми бе повелил, – старецът каза:

– И да пленят сандъчето, няма да разберат, че не е писанието. И виденията, и Йоановото откровение са изписани с глаголически знаци, а тях малцина ги разчитат.

Каза още:

– Зная, че те гложде съблазънта да отвориш книгата. И да го направиш, няма да разгадаеш ни слово. Иди в Монсегиор в деня на пролетното равноденствие, когато слънцето протегне ръка през арката на Свещената зала и целуне своето изображение – Розата с шестте листа. На този велик ден се събират Съвършените от албигойските земи. Няма да изрека имена, защото братята навярно вече са мъртви. Но трябва да има живи техни следовници, ще ти прочетат книгата.

Успях без труд да провра свитъка в железната кухня – Свещената книга имаше само десетина пергаментни листа. Затулих я с дървената втулка, но оставих настрани обсидиановото острие. Не исках духът на Доминик да върви с мене.

Казах на стареца:

– Да кажа ли на другите къде е скрита истинската книга?

Старецът каза:

– Не им казвай. Тяхното благоговение пред Светото писание може да го издаде. Нека гледат сандъчето. Сега ела да посрещнем слънцето.

И аз тръгнах след него с рогатината в ръка. Понесох я за пръв път, дълго я носех. Тежка беше и навярно за друга длан би било трудно да я обхване, но аз имах дълги пръсти.

Мислех си – всичко се нарежда прекомерно добре. Дори се плаших. Сега спокойно можех да си тръгна с Тайната книга и да оставя сандъчето на тримата богомили. Иначе – ако разберяха, че бягам като крадец, щях да се превърна в бясно куче, гонено и от папистите, и от еретиците.

Заставахме на каменната площадка пред пропастта и зачакахме

слънцето да изгрее. И то изгря. Да го описвам ли? Хиляди пъти съм виждал слънцето да изгрява. И все едно че е било ден първи. Слънцето огря света, прогони мрака, стопи мъглата. Освети дори дъното на пропастта. Около нас летяха и викаха птици, те първи посрещнаха светлината горе в небето и пламнаха като искри.

Искаше ми се да говоря, осъзнах, че последните години почти не бях говорил. Нямах приятели, а какво да говоря с враговете си? Превърнал се бях в мрачен мълча-ливец. Пейре ме накара да заговоря. Хубаво щеше да е и Пейре да посрещне слънцето.

Проговори старецът, и то проговори с провансалски слова. Каза ми:

– Нека да поприказваме на този сладък говор.

После добави:

– Ти виждал ли си долината на твоята река Тарн? Тя прилича на нашия Етър.

И наистина долината на Етър напомняше за Тарн. Същите полегати брегове, покрити с леска, същите зидове от скали, които овенчаваха долината.

Старецът каза:

– Когато отидохме на събора в Сан Фелис дьо Караман, след дълъг, дълъг път видях долината на река Тарн. И помислих, че се връщам у дома.

Най-напред се стреснах, знаех за еретическия събор, когато боготомският първосвещеник Никита бе дал санове на албигойските епископи. Но той ми се струваше събитие едва ли не библейско, превърнато в легенда. А то от събора бяха минали само петдесет години.

Старецът каза:

– Пет години живях в крепостта на Монсегюр и всеки Божи ден с песни посрещаме слънцето пред прозореца, отворен нарочно за светлината му. Научих твоя език. Върнах се в нашите земи и четирийсет години преминах пред свещта – разказвах нашите книги на вашия език. Докато ослепях.

Той замълча. Като си помислих, че е спял за утрото, с ослепителна яснота видях тържеството на светлината и усетих великото ликуване човек да е зрящ. А старецът каза:

– И почнах да говоря с птиците.

А гълъбите кацаха на раменете му, галеха с човки белите му коси, гукаха нещо в ухото му. Казах му:

– Видях в Асизи монаха Франциск да говори с птици. Антоний от Падуа говори дори с рибите. Той се усмихна и каза:

– И аз чух Франческо от Асизи (тъй каза „Франческо“, а не „Франциск“). Ти всъщност ме запита: „Що ви различава?“ Франческо мисли, че целият свят е създаден от Бога съвършен и светъл, затова моли папата да благослови вярата му. Ако беше така, кажи ми как можеше Сатаната да застане до Христос ей така, както сме застанали ние пред света, проснат в краката ни, и да каже на Спасителя: „Тиби дабо.“ Давам ти го. Дава се нещо, което е твое.

Тихо изрекох:

– Много е хубав...

Старецът широко се усмихна. Пергаментната му кожа се набръчка, изплаших се, че ще се разкъса. Той ми каза:

– Бояне, Бояне...

Изтръпнах, бях забравил за кого ме приема. И прекъснах стареца, преди отново да заговори. Запитах го:

– Ти знаеш ли кой беше Боян от Земен? Дедецът ми каза, че знае.

Старецът поклати глава в знак на отрицание.

– Покойният дедец ти е казал – душата му седи на слънцето и чака Бог да го повика, – той ти е казал, че знае как е загинал Боян от Земен. Гълъбите донесоха вестта, че нашият брат е изрекъл това име, преди да скочи в огъня. Наши братя са видели и чули. Но нито аз, нито дедецът узнахме кой е бил нашият брат.

Казах му:

– Бях там. Видях го за пръв и последен път. Той въздъхна и каза:

– Ти си видял смъртта му и си поел името му. Понякога Съвършените, като получат утешението, вземат ново име и го носят до смъртния си час. Никой не ги пита за предишното, мирското име. И аз не те питам кой си бил. Но знай – поел си тежък товар.

Да, товарът беше тежък, аз ли не знаех. Копнеех по-скоро да се махна, да препаша меча си, да стана отново Анри дьо Вентадорн. Сърцето ме заболя, не ми беше мястото тук, до този свят старец. Мамех го и не се гордеех, че го мамя.

Попитах стареца:

– Кажи ми името си, да го поменавам. Той ми каза:

– Аз съм Боян от Земен.

Зави ми се свят, стори ми се, че политвам в бездната. Що искаше да ми каже? Отворих уста, но видях лицето му и млъкнах. Той вече не беше с мене.

Старецът бавно разпери ръце и остана така – като разпънат на невидим кръст. Гълъбите закацаха по ръцете му, по косите му – много

гълъби, които размахваха криле, за да се закрепят един до друг. Те като че ли искаха да го вдигнат – да полети с тях в небето.

ШЕСТИЯТ ДЕН

1.

Тъй Свещената книга пое своя дълъг път.

Когато започнах да пиша, имах пред себе си цели петнайсет дни. Виждах ми се век. Сега, като погледна началото, чудя се къде е бил умът ми, та съм разказвал за Бернар дьо Вентадорн. Той ще живее и без моя поменик. А никой няма да разкаже за Ясен, Влад и Лада.

Като запалена факла премина Свещената книга през земите на българци, гърци, сърби, италианци, провансалци. В кръга светлина, хвърлен от факлата, пристъпиха десетки мъже и жени, които историята ще запомни и съхрани, но в тази светлина изгоряха други десетки човешки същества, които няма как да помена, защото нямам време.

Понякога си мисля – нека Бог ми прости, – че книгата не беше пламък на факла, а безпощаден орел, който летеше, защото богомилите го хранеха с живата си плът и неукротимия си дух. Сега този орел ще изяде и мене.

Ръцете на мнозина се протягаха към Тайната книга и всички мислеха, че могат да я хванат, да я пленят, да я унищожат. И не виждахме, че тя ни събира и води – и понякога спира, та се оглежда кой ще й даде душата си, за да я изпие.

След много години отново пренасях свети книги – три жития на трима богомили – на Василий, изгорен на клада в Константинопол от император Алексий Комнин, на Петър Кападокийски, Средечки дедец, и на Мандалей Радоболски – и двамата анатемосани в синодика на цар Борил и сетне изгорени.

Гонеха ме, едва преминах през придошлата Рона. И като проснах на слънце мокрите пергаменти, видях, че водата е стопила писмената. Пергаментите бяха чисти. Тогава помислих, че бих могъл да напиша върху тях житията на Ясен, Влад и Лада. Защо не го направих? Сега, подгонен от неумолимия ход на времето, трябва да събера спомените си и да разкажа за тримата богомили, които умряха за Свещената книга.

2.

Първи беше Ясен.

На другия ден тръгнахме на път, четирима скитници – певци и играчи. Ясен носеше лютнята на Пейре. Лада бе облечена като момче, Влад премяташе четири торби на плещите си – две на гърдите и две на гърба. Аз носех тежката рогатина без острието, само желязна тояга, и кожена торба със сандъчето. Който ни срещнеше, трябваше да си помисли, че Ясен свири и пее, Лада прескача през запалени обръчи, а Влад чупи подкови с голи ръце. Ами аз? Навярно разказвах небивалици. Или плюех огън.

Вървах последен, не гледах много-много спътниците си, не говорех с тях. Не исках да имам спомени. Реших да вървим заедно три дни, за да се отдалечим от богомилското светилище. На третата нощ щях да ги изоставя, но щях да им оставя сандъчето. Трябваше им три дни, за да се върнат. Или те щяха да продължат без мене към земите на албигойците? Като мислят, че пренасят Тайната книга? Можеха ли да го сторят? Кой знае, Бог помага рядко, но помага на простите по душа.

Всяка привечер изпращахме слънцето, обърнали лицата си към залеза. Вървахме на запад, ношувахме в богомилски села. Посрещаха ни, знаеха за нас, благоговееха, сякаш в селата им влизаха ангели. На третия ден минахме под бяла крепост, кацнала като бледен полумесец на висок хълм. Слънцето слизаше, но вечерта беше още далече. От дясната ни страна пътят тръгна край зида на странноприемница – видях дървения щит с надписа. Стъпих накриво, изохках. Разбира се, на крака ми нищо му нямаше. Трябваше да спрем в странноприемницата.

Дворът беше пълен с коли и волове, огньовете в ковачницата светеха, чаткаха чукове. Помолих да ни пуснат в плевнята – в дъното на двора, далеч от искрите на огнището. Помня я – обширна и светла, тесни полегати ивици слънчеви лъчи я пронизваха, прах димеше в светлината. Подът светеше като златен, посипан с лъскава плява, гъстото сияние на залеза вече червенееше по неодяланите греди, сякаш по тях се стичаше прозрачен мед. Зеленееха купове сено, жълтееха кошове плява. Миришеше на трева и прах.

Седнахме на пода, облегнахме гърбове на кошовете. Влад и Ясен загрижено гледаха уж изкълчения ми крак. Лада бе затворила очи. Тази нощ щях да ги изоставя.

Тогава не гледах спътниците си, а ги виждам ей сега пред себе си,

якаш са изрязани върху очите ми. Не, върху единственото ми око.

Лада – Ева, приличаше на момче, с коса, скрита от кърпа. Не, момиче беше. Не, човешко същество. Казват, че такива са ангелите небесни – без белезите на телесните окови, които носят мъжете и жените. Разбирах болката на ангелите от богомилските легенди, които Сатаната пригнул да влязат в мъжко и женско тяло.

Ясен – Адам, също бе ангел, който е избрал тялото на момче. Къде го беше намерил дедецът? Досега си бях представял Адам като як мъж, с мишици на борец. Защо? Той трябва да е бил като Ясен – висок, тънък, гъвкав. Ръката, която е протегнал да поеме ябълката, трябва да е била като Ясеновата ръка – изящна, с дълги пръсти. Лютнята на Пейре лежеше кротко на гърдите му като кърмаче на майчина гърд. Такъв трябва да е бил Адам преди грехопадението.

Влад бе последният човек, който бих си представил, че може да е Сатаната. От него лъхаше смирение като от плахо дете. В него нямаше капчица гордост. Той никога не би престъпил Божия повеля, никога не би чул гласа на изкушението. Винаги съм мислил, че Сатаната е роб на седемте смъртни гряха, а първият грях е гордостта.

Аз вървах след тях – бях ангелът, който ги прогонваше от рая без да са съгрешили. Не носех огнен меч, само желязна рогатина. Рано или късно те щяха да вкусят отгорчивия плод на познанието, че без да искат, са помогнали за гибелта на Свещената книга, че са били измамени и ограбени.

Чух, че в двора влизат конници, чух и гласове, които викаха на френски. Усетих болка в сърцето. Извадих дългия нож, който носех в пазвата си, повесен на ремък и придърпах рогатината по-близо до левия крак. Влад усети тревогата ми и понечи да отвори уста, но го спрях с вдигната ръка.

Дървената врата се отвори и в рамката ѝ застанаха двама души. И двамата носеха маски. Върху металната броня на единия мъж – само пред гърдите – бе изписан гербът му, глава на глиган с бивни, дълги като рога. Мъжът носеше арабски шлем с вдигнато забрало, вратът и ръцете му бяха защитени от плетена ризница. Ботушите за езда стигаха до средата на бедрата. Коремът му се издуваше под кожените гащи – уязвима човешка плът. Носеше на раменете си изцапан светъл плащ с кръст върху лявото рамо. Пак над лявото рамо светеше дръжката на меч, закрепен на гърба.

Най-напред мъжът застана на прага – едър и широкоплещест, черен на ябълковозеленото предвечерно небе. После затвори дъсчената врата

зад себе си и в плевнята притъмня. Но полегатите слънчеви лъчи все така разрязваха полумрака и светеха върху бронята. Беше мъжът от пещерата, застанал до Доминиканеца.

Той каза:

– Аз съм барон Д'Отарвил.

Каза го на завален български.

Още преди да чуя името, разбрах кой е. Спомних си герба от Палестина. Мернах барона в Гърнов край стадото на робите-еретици, гербът му смътно ми напомняше за някого, когото съм срещал. В пещерата видях само маската му, беше тъмно. Може би щях да си спомня и лицето му – ако можех да го видя.

Барон Д'Отарвил имаше две маски – едната маска се смееше, другата плачеше. Не разбрах защо ги е сменял. Но и двете бяха по-страшни от дяволската маска, която Влад носеше, защото поразително напомняха човешко лице. Направени бяха от бледа кожа – Господи, дали бе възможно това да е кожата на някой клетник? – затова плашеха с приликата си с истински лица. Дори процепите за очите и устните не пречеа на тази ужасна прилика. Сега рицарят се смееше с вдигнати нагоре краища на устните.

Другият мъж също бе рицар, носеше уж страшна маска с облепени очи и зъбеста окървавена уста.

Баронът отново проговори и каза – все на български:

– Аз съм вашият господар.

Ние мълчахме. Не поглеждах към богомилите – гледах барона и спътника му. Баронът посочи Лада, сетне Ясен.

– Пещерата... Аз купих всички – братя. И вас.

И като се обърна към рицаря до себе си, каза му на френски:

– Роже, заведи тримата мъже при другите роби. Ще остана с жената.

Скочих на крака и ударих с разтворена лява длан Роже в лицето. Той стоеше пред греда, която подпираше покрива на плевнята. Тилът му издрънча върху дървото, той се свлече като куп дрипи. Отскочих назад с нож в дясната ръка и вече с рогатината в лявата.

Баронът отстъпи крачка назад и бръкна към лявото си рамо. Измъкна меч – с почуда видях арабска сабя. Мислех си, че при този ръст и тази осанка щях да имам насреща си тежък меч дори за две ръце.

Баронът сведе сабята си и опря острието в пода. Маската му се смееше. Трябваше да го пробода веднага, преди да е разбрал, че насреща си има опитен боец. Но признавам, че исках да го измъча, да усетя

смъртния страх, лепкава пот да залее очите му под маската. Уверен бях, че ще го убия, както знаех, че съм Анри дьо Вентадорн. Господи, Анри ли бях?

Баронът нападна със светкавичен удар от горе на долу. Посрещнах го с кръстосани нож и рогатина – ако се беше забавил, щях да изтръгна острието от ръката му. Сабята беше лека, той знаеше, че няма никаква възможност да се опита да ме победи острие срещу острие, ръце срещу ръце, лице срещу лице.

Той отстъпи, маската се смееше. Разкрачи се по-широко – този човек бе свикнал да се бори на разлюлените и мокри дъски на корабна палуба. Притъмня, светлината угасна. Не можех да видя очите му, за да разбера кога мисли да удари. Той нападнаше с удари отляво, отдясно, с мушкане, с промяна пътя на острието. Винаги срещаше рогатината.

Навремето, когато започнах да се уча на бой с мечове, побеждавах учителя си. Той с проклетие хвърляше щита си и казваше:

– При първия бой ще те убият. Ти залагаш Живота си, защото знаеш, че ще те пощадя.

Всеки бой е равновесие между нападение и защита. Има поне десет способа да убиеш противника си, ако в един миг мислиш само за нападение. В този миг съдбата ти е в Божиите ръце. Ако не си достатъчно бърз, ако противникът ти е по-бърз – ще умреш. Аз залагах живота си и убивах. Но всъщност едва ли можех да постъпя другояче. В този свят на яки мъже – бикове, по-тежки от мене, по-силни от мене – аз бях леопардът, пантерата. По-бърз и по-дързък.

Скочих напред с тяло, изпънато наравно със земята, ножът – продължение на протегнатата дясна ръка, рогатината в лявата ръка. Когато острието на арабската сабя се вдигнеше, рогатината трябваше да го отклони.

Усетих, че ножът ми прониква в меко тяло, после удря в нещо твърдо като дърво. Дръжката се разтрепери в ръката ми. Острието на сабята тръгна срещу очите ми, рогатината го отклони, но в своя полет сам се натъкнах на желязото. То разряза лявото ми бедро нагоре от коляното, но отскочи, недокоснало кост.

Баронът се срина назад по гръб, дръжката на ножа стърчеше от корема му. Изправих се, топла течност мок-реше лавия ми крак, сякаш се бях изпуснал.

Чак сега погледнах към тримата богомили. Те стояха изправени, бледите им лица светеха в мрака. Седнах и оголих бедрото си. Раната бе дълга и дълбока, от нея бликаше кръв. Разкъсах ризата си и стегнах

крака високо в бедрото. Кръвта почна да сълзи. Изправих се – можех да ходя.

Наведох се и смъкнах маската от лицето на барона. На оскъдната светлина на гаснещата вечер видях жестоко лице, разкрито от ярост и смъртна мъка. Гледаше ме. Млад беше. Мъжът можеше и да е барон, но не беше барон Д'Отарвил. Казах:

– Този човек не е барон Д'Отарвил. Видях барона в Йерусалим преди много години. Тогава той беше вече зрял мъж.

Тогава Влад ми каза:

– Щом този човек не е барон Д'Отарвил, той е криел лицето си от всички. Ще рече – и аз мога да стана барон Д'Отарвил.

Измъкнах с напън ножа си от корема – острието бе заседнало в гръбнака – и прерязах гърлото на барона. Още един, който се представяше за това, което не беше. Като мене. След това прекрачих до падналия Роже и с рязко движение пречупих врата му.

Отидох до вратата и погледнах през процепа между разсърнатите дъски. Дворът утихваше, хлапак разтриваше разседлани коне, прозорците на странноприемницата светеха. До отворената порта стояха двамина мъже, без шлемове, облежнати на оседлани коне. Мнимият Д'Отарвил бе оставил стражи. Те очакваха от плевнята да излезе баронът с пленниците. Казах на Влад: – Събличай мъжа.

Ясен ме гледаше втрещен, като че ли аз бях свалил своя маска и за пръв път той виждаше истинското ми лице. Лада бе покрила очите си с длани, опряла чело на дървения стълб, върху който разбих главата на Роже.

Да, наистина се бих като Анри дьо Вентадорн и сегавелелявах като Анри, но не беше ли Боян от Земен войник като мене, може би дори рицар, и нямаше ли и той да убива заради Тайната книга?

Влад облече дрехите и бронята на барона и сложи маската му, аз се превърнах в Роже и взех неговата маска. Трупове белееха в сумрака. Скрихме ги под купища сено.

Щях да забравя – като събличах барона, от пазвата му падна втора маска – мека и гъвкава, с увиснала тъжна уста. После се изхлузи и тупна на земята кожена торбичка. Вдигнах я – тежеше, както може да тежи само злато. Богат бях, тук тежаха поне двеста, триста златици. Главата ми се замайваше, повдигаше ми се, сякаш бях изпил на гладно сърце пълна купа вино.

Тогава ръката на Ясен измъкна торбичката от шепата ми. С широк размах той метна златото навътре в плевнята. То изчезна дори без да

иззвъни, глътнато от мекото сено. Ясен каза:

– Брате Бояне, всяко злато е като змийски зъби.

Бях забравил, че съм Боян от Земен. Но все едно – притъмняваше, можех да търся златото до сутринта. Дали тъмнееше само пред моите очи? Усещах, че ме носи топла река, заспивах.

Излязохме от плевнята, пресякохме двора, струваше ми се, че газя до колене в облаци. Двамата стражи стреснато се стегнаха, когато ни видяха. Нямах време да търся коня на барона. Със знак повелих на мъжете да ме последват. Спрях само след няколко крачки, когато зидът ни скри от двора на странноприемницата. Пътят бе тъмен и пуст, приспивно свиреха щурци. Вгледах се в двете свирепи и алчни лица на главорезите. Избрах кой ще говори. Убих другия само с едно забиване на ножа.

Човекът говореше, като ми губеше времето с молби за пощада.

Никой не беше виждал откритото лице на барон Д'Отарвил – само Роже. Керванът с робите еретици трябваше да стигне в залив недалеч от Солун в деня на лятното слънцестоене – горе-долу след два месеца. Баронът видял Лада в пещерата и оставил стражи по пътищата. Познали ни, проследили ни.

Държах острието на ножа, опряно във врата на войника. Думите му идеха все по-отдалече, оглушавах. Щурците пронизително свиреха. Събрах сили и забих острието. В лицето ми плисна лепкава черна кръв – ослепи ме. Рухнах на колене и заспах.

3.

Събудих се сред светлина – дано така се събудя в рая. Останала ми беше кръв, колкото да виждам светлината. Можех да гледам слънцето, което изгрываше под горната греда на отворена врата. Бях в бедна хижа в богомилско село.

За пръв път срещнах богомилските лечители – наричаха ги „торбешии“, защото мъкнеха торби с билки. Видях и ония планински кристали – дали пък не бяха диаманти? – с които торбешите гледат в човешките очи и виждат – те знаят какво. Зашиха раната ми, пояха ме с отвари. Аз лежах, а богомилите ходеха на пръсти и гледаха сандъчето под одъра ми. Навън бушуваше късна пролет. Цялата врата беше изпълнена с видението на една зелена ливада – само под горната греда синееше два пръста небе. В средата на ливадата се разливаше лилаво езеро – цъфтяха магарешки тръни. Над тях летяха жълти пеперуди и бучаха облаци

пчели. Медът светваше на слънцето, преди да го усетя на езика си. Често не разбирах дали съм буден, или сънувам. Учех Ясен да свири на лютнята на Пейре. Учех го на песните на трубадурите. Той пееше, без да разбира смисъла на песните, като птичка Божия. Свирил беше вече – на лютня ли, на арфа ли – и скоро вечер около него и около огъня се събираха селяните богомили. Добре, че не разбираше какво пее.

Лада дълго разговаряше с мене – разпитваше ме за албигойците. Знаех това-онова и смело допълвах спомените си с думи на Абеляр и дори на Авероес. Нека албигойците ми простят моята волност. Тя ми разказваше богомилските легенди за детството Исусово, за видението Исаево, за откровението Варухово, за ходенето на Богородица по мъките.

Обичах да я гледам. Мислех си, че е още дете. За мене няма нищо по-свято от децата. Ако Бог не бе отредил човешките чедата да се раждат слаби и безпомощни, в хората нямаше да е останало нищо добро и нежно. Я си представете, че вашето дете веднага се изправя на крака като конче и хуква по света! Детето не може без нашата обич и нежност. Хората се учат на обич и нежност от децата. Детето ни принуждава да наведем гордите си глави към него като към цвете. С всяко дете се ражда отново и отново надеждата, че то ще израсте по-добро и по-щастливо от нас.

Лада ме караше да си представям какъв щеше да бъде светът, ако по него ходеха хиляди и хиляди Еви като нея – уж светулки, които кротко просветват в мрака, а след миг факли, които пръскат светлина. И могат да запалят и сърца, и цели царства.

Влад я гледаше с нямо обожание. Сега ясно виждах как се е родила дамата на сърцето в песните на трубадурите. Тъй коленичилият богомолец вдига поглед към лика на Светата майка.

Можех само да гадая как тия трима души се отказваха от това, което наричаме радостите на живота. Спомних си с тъга за златото, което Ясен хвърли сред плявата, все някой щеше да го намери. Коя беше тази сила, която караше богомилите да вървят по трънливия път на първите християни към кладата? Мислех си, че всъщност те се отричат от нещо, което не познават, че са се родили бедни и неуки.

Не можех да се откажа от тримата си спътници и да избягам от селото. Съгледвачите на богомилите носеха вестта, че всички пътища са завардени от хората на Борил. Само моите трима спътници можеха да ме заведат до кораба на Д'Отарвил. После техните общини в Конкорето и Болоня щяха да ни посрещнат в Италия. Във Витербо и в самия

Латеран имаше хора с власт, верни на учението. Трябваше да се промъкне скритом до кардинал Уголино ди Сени и да сложа книгата в скута му – иначе някой щеше да отмъкне моето съкровище.

4.

Когато след дълго и бавно пътуване стигнахме Бялото море, скрити на невисок хълм, видяхме морската шир, а край брега – стана на барон Д'Отарвил. Но из стана щъкаха кумани, а край стана лежаха навързани на дълги върволици продадените в Търнов богомили. Над шатра, вдигната на възвишение, трептеше на вятъра знаме с извезано куче и факла в зъбите му. Доминиканеца бе стигнал преди мене. Не допусках да се е забъркал в търговия с роби – дошъл беше заради книгата.

Скритом се отдалечихме от стана на барона. Тръгнах край реката – търсех кораб. Знаех, че в тези тесни устия се спотайват като хищници полупирати, полутърговци, които според случая и според изгодата избират дали да те нападнат, или да те превозят.

Намерих кораб, по-право – корабче. Моряците бяха само петима, ако опреше до бой, не биха се надявали да надделеят. Водачът им – рус нормандец – прие да ни вземе на кораба.

Брегът, българският бряг, поляка се отдалечаваше. Корабът, с който отплаваше Свещената книга, а с нея аз, Ясен, Влад и Лада, щеше да излезе от устието на реката и да поеме през открито море. Тримата богомили гледаха брега – те за пръв път се откъсваха от благословената земя на твърд.

Аз се облягах на желязната рогатина – на копието, на тоягата – която криеше в сърцето си Свещената книга. Тримата богомили един подир друг или тримата едновременно гледаха сандъчето, в което мислеха, че лежи книгата.

Над главите ни вятърът бучеше в единственото вдигнато платно. Внезапно бученето престана. Обърнах се и видях, че трима моряци свалят платното.

Нормандецът стоеше облегнат на дървената ограда на борда. Той бе захапал парче сухо месо и отрязваше от него с нож парче след парче – и всеки път все едно че режеше носа си. Тъй като устата му бе пълна, той посочи с ножа си някъде напред по реката към морето.

Срещу кораба плаваха две лодки, пълни с хора. Далече бяха, но различих расото на Доминиканеца. Казах на нормандеца:

– Слушай, в едната лодка плава смъртен враг на барона. Не искам да окървявам кораба ти. Мини край лодките.

Норманецът отрицателно поклати глава и посочи платното, после лодките. Преброи с пръст хората си – само петима души, – после преброи и нас. Посочи лодките – в тях имаше поне двајсетина въоръжени мъже. Въздъгнах. Корабът не можеше да избяга от лодките. Въоръжената схватка изглеждаше предварително изгубена. Загноилата рана щеше да се пукне може би малко рановато, опасни бяха само богомилите, които можеха да не преглътнат загубата на мнимата Свещена книга. Казах им:

– Не говорете и не правете нищо. Заклевам се, че всичко върви както трябва.

Опряхме гърбове в единствената дървена надстройка на кораба. Така хората на Доминиканеца можеха да застанат само с лице срещу нас. Казах на норманеца:

– Отпрати попа и ще ти платя тройно. Той кимна. Казах му:

– Не размахвай глава, а ми отговори човешки. Той се изплю през борда и каза:

– Дадено.

Доминиканеца се изкачи на палубата по спусната стълба. Бършеше расото си, изглежда, норманецът го бе наплюл. След него се изкачиха десетина кумани с лъкове в ръце. Доминиканеца ми каза:

– Добра среща.

Мълчах. Той добави:

– Човек не бива да бяга от сянката си. Светият отец ми повели да бъда твоя сянка.

Казах му:

– Видях прекалено много роби, готови за продан. Щеше да се намери верига и за мене. А светият отец щеше да спечели пет хиляди дуката.

Той каза:

– Греша. Сянката не хапе човека.

После погледна сандъчето, легнало пред краката ми. Гласът му беше нисък и прегракнал. Той говореше с подозрение и все пак със страхопочитание:

– Тя ли е?

Кимнах. Той пристъпи към мене, аз прекрачих сандъчето и застанах на пътя му. Казах му:

– Аз ще я занеса. Със своите ръце.

Той спря и обиколи с поглед тримата ми спътници. Казах му:

– Това е барон Д'Отарвил, срещал си го в Търнов. Дал е обет да мълчи, докато не освободи гроба Господен. Тия двамата са негови слуги.

Доминиканеца се обърна към норманеца. Каза му:

– Аз съм легат на великия папа Инокентий III. В това сандъче има книга, която принадлежи на Светия отец. Дай ми я.

Казах:

– Книгата не е платена.

Доминиканеца протегна към носа на норманеца някакъв пергамент. Оня чак сега извади парчето месо от устата си. Доминиканеца му каза:

– Ето тук пише.

Норманецът равнодушно оглеждаше пергамента.

– Не мога да чета. Доминиканеца му каза:

– Ще внесе кораба ти в черния списък и всяко пристанище ще те прогони. А когато умреш, няма да те погребат на светена земя и трупът ти ще се валя на бунището. Норманецът пак лапна месото и си отрязва ново парче. Обърна се към мене – мой ред беше да надавам. Казах му:

– Плащам тройно.

Доминиканеца каза:

– Мисли за проклятието и за вечната си душа.

И в същото време подлецът едва-едва откряна расото си на гърдите. На ремък висеше надута до пръсване тежка кожена торбичка. Злато.

Норманецът се обърна към мене и кимна. Помислих, че приема моята ставка. Но като вдигнах глава и погледнах нагоре – видях над главите ни, на покрива на пристройката, един брадат босоног моряк. Той плавно метна над нас голяма рибарска мрежа. След миг аз и тримата богомили безпомощно се бяхтахме в мрежата.

Доминиканеца измъкна сандъчето и коленичи пред него. Приведе глава, устните му мърдаха – молеше се. Тримата богомили замряха. Накрая монахът протегна и двете си ръце, та повдигна капака на сандъчето. Знаех какво вижда – свитък с печати. Не вярвах да разчупи печатите. Дори да го стореше, нищо нямаше да разбере от ъгловатите и сложни глаголически писмена. Щяха да открият измамата чак в Рим – а дотогава може би щях да съм стигнал преди него. Доминиканеца дълбоко въздъхна и се изправи със сандъчето в ръце. Даде знак на един от куманите да разреже мрежата. Тримата богомили се изправиха – отчаяни, съкрушени, полуживи. Аз останах седнал. Доминиканеца ми каза:

– Ако искаш – пътувай с мене до Рим. Ако искаш – върви сам със своите спътници.

Казах му:

– Оставам до книгата.

Той безразлично вдигна рамене. Чак сега се изправих и казах на норманеца:

– Ти си позор за моряците.

Той пое торбичката от Доминиканеца и ми каза:

– Трябва да мисля за безсмъртието на душата си.

Богомилите се посъживиха, когато разбраха, че оставаме край книгата. Аз вдигнах от насмолените дъски на палубата желязната рогатина. Тя бе затоплена от слънцето, лежеше в ръката ми като тяло на жилага змия. Не знаех дали змиите се затоплят, когато лежат на слънце.

5.

Върнахме се в стана на барон Д'Отарвил. Разбрах, че куманите и българите са от два различни отряда – едните бяха довели робите богомили, другият беше довел Доминиканеца. Боях се някой да не познае маската на барона, но станът на робите бе далече. Двата отряда не се смесваха – войниците на монаха презираха роботърговците.

От възвишението с шатрата на Доминиканеца се виждаха стотината жалки човешки същества, налягали направо на земята, навързани на върволица, със странни дървени яреми на вратовете, като че ли приготвени за впрягане.

Моите богомили бяха бледи и неспокойни. Те навярно разбраха, че отпреди се познавам с монаха. Но още ми вярвах – що друго можеха да сторят?

Неочаквано Ясен откачи от седлото на куманин мех с вода и тръгна към робите. Куманите понечиха да го спрат, Доминиканеца махна с ръка да го оставят.

Каза:

– Той е певец.

Усещах, че Ясен му се нрави с чистото си лице и сиянието в очите. Казах на Доминиканеца:

– Да освободим тези хора. Той удивено вдигна вежди.

– Те са еретици. Нима би пуснал чумавите от оградено село?

Казах му:

– Светата църква не търгува с хора. Той ми каза:

– Те не са хора. И за тях е платено. Платил е твоят Човек – барон

Д'Отарвил. Така беше. Не ми прилягаше да тръгвам против волята на моя спътник – лъжливия барон. Но усетих греховно задоволство, че убих оня.

Доминиканеца ме попита:

– Докосна ли книгата? И ме гледаше изпитателно. Казах му:

– Не.

Той каза:

– Ако я беше докосвал, трябваше да ти наложа епитимия от седем дни хляб и вода.

А сам стискаше сандъчето под мишница. Той каза:

– Трийсет години дияр тази книга. Искам да я прочета. Искам да разбера какво семе е посято в нивите на еретиците...

Попитах го:

– Не разбра ли за трийсет години?

Той каза:

– Не. Разбрах, че църквата означава ред, а ересите са безредие. Светът е объркан и проси за ред. Хората молят за ред. Един папа, една църква, един ред.

Осмелих се да му кажа:

– Може би има и друг ред. Той каза:

– Два реда – това е вече безредие. Светът трябва да се превърне в мравуняк – мравки-работници, мравки-войници и една царица, Светата църква.

Боже, и дедецът говореше за мравуняци. Казах на Доминиканеца:

– А еретиците са шурци...

Гледаше ме, сякаш се чудеше дали да приеме лековатия ми присмех, или да замрази усмивката ми.

6.

Ясен пръв видях пиратите. Околните възвишения на стотина крачки от нас изведнъж настръхнаха от блясък на остриета. Отряд от стотина пирати незабелязано бе приближил към стана ни. Дошъл бе купувачът на робите.

Пиратите, които ни заобиколиха, явно бяха мюсюлмани с чалми. Какви бяха по раса и народност, навярно и те вече не знаеха.

По пясъчна дюна се смъкна висок жилест човек, с умно и жестоко лице. На челото му светеше червен скъпоценен камък като трето око.

Той отиде и застава пред барон Д'Отарвил – явно се бяха срещали, навярно двамата бяха уговаряли сделката с робите. Пиратът сдържано поздравя барона, после посочи с ръка към нас.

– Кои са тези хора?

Влад – баронът – мълчеше като истукан. Казах му на български:

– Владе, твоят приятел е дошъл да получи обещаните роби.

Пиратът ме разбра и каза:

– Да, днес е третият ден на новата луна.

Чух отново оная странна смесица на говори, които се разменят край голямото Средно море, вътре са слова на гръцки, на испански, на провансалски, на латински, на славянски.

Влад мълчеше. Пиратът усети, че нещо не е наред, и каза, като сложи дясна длан върху дръжката на меча си.

– Кръстоносецо, твоите врагове са и мои врагове.

После протегна лявата си ръка и рязко смъкна кожената маска от лицето на Влад. Пиратът познаваше истинското лице на барона. Мълчаливо дузина пирати вдигнаха лъкове със стрели, насочени към нас. Куманите на Доминиканеца стояха с отпуснати ръце, никому не се умираше.

Не се произнесе ни дума. Но човек с лицето на Влад не можеше да е барон Д'Отарвил. Доминиканеца не гледаше Влад, не гледаше пирата. Гледаше мене. Очите му най-напред се разшириха от ужасно подозрение, после се присвиха от погнуса.

Той произнесе:

– Ти... барон Анри дьо Вентадорн... и богомилите.

И ние се изправихме пред пирата сарацин, може би арабин или кой го знае какъв – но беше с чалма. Всички бяхме със завързани ръце.

Най-напред пиратът се загледа в Лада и като протегна ръка, свали шлема ѝ. Късата ѝ руса коса се разпиля около отслабналото ѝ лице като слънчеви лъчи. Пиратът въздъхна. Усетих болка в сърцето и казах:

– Тази жена е моя робиня.

Пиратът дори не ме погледна, втренчил очи в Лада. Каза ми:

– Тя не е твоя робиня, защото ти самият си роб. А тя струва повече от тебе, макар да си рицар.

После стана, за да отвори устните на Влад – искаше да види зъбите му. Уплаших се, че Влад ще прегризе пръстите му. Забравил бях, че е богомил.

Доиде ред пиратът да застане пред Ясен. А оня държеше в

завързаните си ръце лютнята на Пейре. Пиратът попита:

– Ти какъв си?

Неочаквано проговори Доминиканеца:

– Той е богомил.

Напразно се опитах да го излъжа с тези преобличания. Пиратът каза:

– Той е певец. Питам те – в Аллах ли вярваш или в Христа? Ако вярваш в Аллах, ела да седнеш до дясното ми коляно, ако в Христа – ръцете ти ще останат вързани.

Аз казах:

– Той вярва в Христа, но не в този бог, в който вярва монахът.

Пиратът седна и се загледа в нас, пленниците. И рече:

– Хем Христос, хем не е Христос. Главата ми се върти.

Доминиканеца каза:

– Тези хора са еретици.

Пиратът каза:

– Тогава те са бунтовници срещу Бога и трябва да се оковат, не да се вържат. Те са опасни за нас, синовете на Мохамед, колкото и за тебе, слугата на римския папа.

Изтръгнах. Неочаквано пиратът протегна ръка и докосна една от струните на лютнята в ръцете на Ясен. Лютнята тихо пропя. Пиратът рече:

– Изпей ми песен.

Припомних си оня псалм, когато завоевателите поискали от евреите край реките на Вавилон да им изпеят от своите песни. Винаги съм потрепервал от яростната омраза и проклетията в тази страшна песен: „При реките на Вавилон...“ Ясен го разбра, но не отказа, а с поглед посочи вързаните си ръце. Пиратът измъкна мечата си и без да става, с върха на острието пресече въжето върху китките на момчето.

И Ясен запя. Господи, той пееше една от песните, на които го бях научил и чиито думи той не разбираше. Пееше, както някои птици умеят да повтарят думите на господарите си.

За удоволствие живях,
извърших всеки земен грях...
Тежат ми тези грехове
и Бог за сметка ме зове...

Тия думи ги бе изрекъл застаряващият Гилем XI и това дете ги

повтаряше, а дори не знаеше що е грях.

Сарацинът мълчеше. Сетне каза:

– Тази песен съм я чувал в Персия, в Египет, в Испания. Аллах, това Средно море е като паница със сълзи, от която сърбаме и правоверни, и неверници. Дете, ще оставя ръцете ти свободни, да не се схващат. Всяка вечер ще ми изпяваш една песен.

После каза:

– Закълни се, че няма да бягаш.

Казах на Ясен какво иска от него пиратът. Момчето гледаше сандъчето, в което мислеше, че лежи Свещената книга. И Доминиканеца гледаше сандъчето. Аз гледах своята рогатина, просната до другите оръжия и доспехи, пленени от пиратите.

Ясен каза:

– Няма да бягам.

А с освободените си с клетва ръце той – богомилът, Който правеше път на мравките, сетне уби същия този пират. Заради книгата.

СЕДМИЯТ ДЕН

1.

Днес е денят на пролетното равноденствие, когато светлината побеждава мрака – най-големият празник на всички еретици. На днешния ден се коронясват царе и патриарси. Ако бяхме в Монсегюр, слънчевият лъч щеше да целуне шестолистната роза. Сега ще погали шепа прах.

Наоколо пеят и се вдъхновяват, и се самозабравят. По оградата се трупат и лепят кръстоносци, все едно че гледат бой с бикове.

Аз пиша.

Исках да напиша помена си ей така „Аз направих, той направи“ и „Аз казах, той каза“. Не исках да пиша за своите мисли, а за мислите на другите – все едно можех само да гадая. Мислите са като покълването на семето в тъмната земя – никой не знае, че е там, докато не види зеленото връхче над земята. Кой брой семената, които погиват и изгниват, без някой да ги види? А има и нещо друго – много пъти постъпвах така, а не иначе, без да мисля, сам не знаех защо.

Но сега трябва да пиша за мислите си в затвора на пиратите, защото там това правех – мислех.

Преди да дойде времето за размисъл, седнахме да напишем посланията за нашия откуп. Същия ден пиратът ни каза:

– Умря Инокентий, отецът на римските неверници. А еретиците богомили избраха своя нов папа, наречен Вартоломей.

Доминиканеца посрещна вестта за смъртта на Инокентий по-спокойно от мене.

Каза ми:

– Не се бой за своите златици. Камък ще падне от сърцето на светия папа – който и да е той, – когато научи, че Тайната книга на богомилите е пленена.

Помислих си: да, и папата може да завърже този камък за нозете ми, когато повели да хвърлят трупа ми в Тибър. Гласно казах:

– Поискай хиляда златици и за мене. Все едно – Светият престол има да ми дава пет хиляди.

Той пишеше до епископа на Солун. Каза ми:

– Ще ги получиш в Рим. Казах му:

– Не се ли срамуваш, че ще поискаш за тленното си тяло торба

злато? Твоят отец Доминик ти запретява да притежаваш дори скъсаните си сандали.

Той ми каза:

– Откупът е за душата ми. Аз съм пазителят на прокълнатата книга. Когато тръгнах, светият отец Доминик ми каза: „Върни се с книгата и ще бъдеш един от моите дванайсет ученици.“

И тъй – Доминиканеца се мислеше за пазител на книгата. А Доминик щеше да даде злато за книгата, кога върба роди круши. Най-много да ме прокълнесе, че съм се забавил цял един ден. Той със своите си ръце разкъса царствената грамота на манастира в Болоня, защото не даваше на ордена си да нарече свои дори лъжиците, с които се хранеха монасите.

Трябваше да избягам с книгата. Написах на Отон дьо Ла Рош – сеньора на Рош, който е на два часа път на север от Безансон. Сега барон Отон седеше в Солун, а беше получил в свое владение Атина, Аргос и Навплион. Когато минахме с Пейре през Солун, тайно му предадох писмо от кардинал Уголино ди Сени. Баронът беше любимец на Светия престол и знаеше за папската заръка. Писах му, че съм изпълнил това, за което бях тръгнал. Поисках още сто златици за своя оръженосец Влад. Само че не знаех дали след като съм свършил работата си, за Отон няма да е по-лесно да ме остави в пиратски плен.

Пиратът прочете посланията ни – в отличие от Симон дьо Монфор той умееше да чете – и, слава на Бога, остана доволен. Той познаваше барон Отон и очакваше златото. И аз го очаквах. Край самия бряг бе вдигнато укрепление, не мога да го нарека крепост, не и твърдина. Най-напред върху могила бяха вдигнали двукатна каменна кула, сетне недалеч от нея в кръг бяха набили яки дъбови стълбове, високи два човешки ръста. Отвън бяха натрупали тръни, сякаш се канеха да подпалват оградата, а отвътре вървеше дървено скеле, така че за защитниците върховете на стълбовете се падаха на височина човешки пояс. Всички ние – аз, Влад и Лада, Доминиканеца, робите богомили, пленените кумани – бяхме затворени в тая дървена кошара. В кулата по средата останаха десетина пирати, от горната площадка на кулата те можеха да видят морето и далечните планини. Ние, пленниците, виждахме само небето – през онова лято бяло, нажежено и безпощадно небе.

Няма да забравя мухите. Облаци мухи, пълчища мухи, като черен дим над пожарище, в който проблясваха зелените искри на мухите месарки. И вонята – пиратите даваха на пленниците да изнасят с ведра нечистотиите, но все едно, водата едва стигаше за пиене. А когато вечер

духнеше благословен ветрец откъм морето, той носеше непоносимата смрад на смърт и тление откъм пиратската галера, където робите гниеха, оковани за греблата си. Понякога – като капки дъжд върху напукани от жажда устни – отдалеч идеха разпилени звуци от лютнята на Ясен.

Не – на Пейре.

Робите богомили лежаха, само една баба – суха и страшна като вешица от приказките – по цял ден, а може би по цяла нощ стоеше изправена и говореше.

Лада често стоеше мълчаливо до старицата – младото до старото, хубавото до грозното. Казах на Влад:

– Дано Лада стане като нея!

Той ме погледна с няма възмущение и дори обиди.

Казах му:

– Пожелах й дълъг живот.

Първите дни седях откъм стената на богомилите заради утринната сянка и ги гледах как посрещат слънцето. После аз, Доминиканеца и Влад се преместихме до отсрешната стена, така че кулата закриваше от нас стадото на робите. Лада през деня сновеше между богомилите, но щем спеше при нас.

Привечер, когато духнеше ветрец, пиратите идваха и отмъкваха от стадото богомили жени, деца, че и мъже – както вълци отмъкват овци. Лошото беше, че ги и връщаха – разкъсани, окървавени, полуживи. Звучеше гласът на бабата старейшина, тя не кълнеше палачите, а наставляваше клетниците да не се съпротивляват, защото тялото е само дяволска тъмница за душата. После пиратите взеха да се гаврят с робите и в кулата, а умееха да изтръгнат от жертвите си страдалчески викове, защото богомилите все пак бяха хора.

Събирах всички свои сили, цялата си воля, умението си да ослепявам и да оглушвам, дори да се откъсвам от тялото си, за да избягам от мухите, вонята и гласа на старицата. Но насилието винаги ме е карало да побеснявам, изпитвам някаква необяснима възбуда, иска ми се самият аз да насилвам. В Константинопол давах воля на беса си, като се биех с насилниците, и то не като рицар – с меч, а като носач от пристанището – с голи пестници и зъби. Разкъсвах устни, скубех коси, чупех ръце и нозе. Сержантите бягаха от мене като от чума. После очите ми почервяха, пръстите ми изтръпяха и аз отрезвяхах.

На всичко отгоре в плен на пиратите взех да брадясам. Откак лежах в български плен, където също ходех брадат, за мене брадата беше знак за неволя. Иначе всеки ден се бръснях.

Лежах и мислех. Бесът и смирението си превръщах в смелост – да видя и да призная правдата за себе си. Терзаех своята си душа.

Някога, преди години, в подземията на тулузката Инквизиция ме изпъваха на стълба. Китките ми се изкачиха на едно стъпало нагоре, а стъпалата ми слязоха едно стъпало надолу. Ставите ми излязоха от гнездата, където Бог ги наместил, минците и жилите ми се късаха, станах две педи по-дълъг, разглобих се като кукла, с която са играли сърдити деца. Тогава съзнанието ми излезе от тялото и духът ми увисна над мене – някъде под опушения таван. И видях един дълъг смешен човек, изпънат на стълбата. Това ли бях аз?

Сега се връщам назад, кажи-речи, трийсет години и гледам отгоре кошарището на еретиците. И виждам себе си.

Мършав мургав мъж седи, облегал гръб на грубите стълбове. Дългите му стройни нозе лежат върху сухата земя, съединени при глезените от тънка верига. Дългите му силни ръце лежат с дланите нагоре върху бедрата му, тънка верига събира китките. Присвити черни очи светят под надвиснали прави вежди. Никога няма и да помисля, че този млад мъж е вече на трийсет и пет години. Това съм аз. Това бях аз.

Какъв ми се пада този човек? Син, баща, далечен сродник? Нима сакатите ми нозе, изкълчените ми ръце, сляпото ми око имат нещо общо с него? Да, аз имам неговите спомени. Но кой беше той, кой бях аз?

Доминиканеца откъм десницата ме наричаше „Анри“, богомилите откъм лявата ми ръка ми казваха „Бояне“. Там, в преизподнята, осъзнах и признах, че в това тяло живееха две души, живееха двама души – Анри дьо Вентадорн и Боян от Земен.

Какъв беше естественият ред на нещата, как щеше да се нареди животът ми, ако вървеше по човешките и Божиите закони? Боян трябваше да носи Тайната книга и Анри трябваше да го гони. Да го стигне и двубоят помежду им да реши кой да владее книгата. А пък аз, Анри, бях пуснал Боян в душата си – не, той скочи в мене, както скочи в езерото от жарава. И сега Анри и Боян делеяха едно тяло. Не че беше толкова лесно и толкова просто да призная това, но съдбата ми даде достатъчно дни и нощи за размисъл. Боян беше предизвикал Анри. Беше достигнал до някакви дълбини на съзнанието му, където живееха недокоснати достойнството и гордостта на рицаря. „Ти не можеш“ – каза Боян. И Анри – тази част от мене, която беше останала за Анри – тя имаше дързостта и безумието да каже „Мога“. Защо? Господи! Защо не му обърнах гръб? Не успях.

Но какво всъщност можех и какво трябваше да мога? Най-страшно – този Боян не ми казваше правилата на двубоя. Не казваше дали ще се бием пеша или на кон, с мечове или със секири. За всяко свое намерение и постъпка трябваше да питам немите очи на своя двойник и да чакам неговото одобрение или презрение.

Нима не беше просто и лесно да кажа на Лада, Ясен и Влад: „Аз не съм Боян, аз съм Анри.“ Нали го казах на Пейре? Не можех. Най-напред Анри се защитаваше и заблуждаваше, като казваше, че ще остане с богомилите, защото те ще му помогнат да пренесе книгата до Рим. После си призна, че Боян не може да изостави своите спътници.

Но Анри не беше победен. Той пусна Боян в разума си и сърцето си и му каза: „Обещах да занеса книгата на папата.“ Боян мълчеше. Слава Богу и двамата бяхме съгласни, че най-напред книгата трябва да избяга от клетката на пиратския плен.

Виждах себе си в кошарата на пленниците като пашкул, в който спи и се очертава ново и странно същество. Тук бе допълзляла гъсеницата Анри дьо Вентадорн, от пашкула трябваше да излети пеперуда – не, две пеперуди – Анри и Боян. Свети цар Давид бе изпял в псалом си: „Ти си ме изтъкал в майчината ми утроба. Ще те славя, защото чудно и страшно съм направен.“ Сега в пашкула Бог – или дяволът – тайно изтъкаваше зародиша на новия Анри – Боян.

Две години прекарах в български плен. Но там мислех само как да оцелея. Да изкарам деня и да дойде нов Ден. Тук, в кошарата край морето, трябваше да мисля как Да спася книгата.

А хората?

Щом разбрах, че Лада трябва да слезе от задоблачните висини на своята девственост и да се превърне в обикновена жена, която ще познае мъжки ласки, изведнъж я загледах с други очи. Не я събличах в мислите си – не посмях, но виждах очите ѝ да светят от любов и устните ѝ да се разтварят от копнеж. Събуждането на Лада щеше да е като идването на пролетта – слънцето щеше да огрее далечните, белите, прозрачни планини, ледът щеше да заблести и да се разтопи, щяха да потекат потоци, да цъфнат цветя, да запечат птици.

И аз я следях с поглед как ходи, как се навежда, как избърсва с кърпа челата на клетниците, как заспива като дете – с чисто и безметежно лице. Странанията я караха да плаче, но тихо и кротко, състраданието не разкривяваше лицето ѝ. Изглеждаше безплътна, същество от друг свят. Пиратите не я докосваха. Мислех си, че техният главатар я пази за някой свой покровител сарацин, може би за самия султан. Мечтаех да

избягам с нея.

3.

Неочаквано повярвах, че чудото може да се случи. Пазачите ни останаха само неколцина, другите тръгнаха нанякъде. По земя, не чух кораба да отплава. Дали не можехме да се справим с останалите пирати?

През нощта отидох при богомилите. Налягалите клетници стеноха в съня си. Старата жена – как да я нарека, наставница, старейшина – не спеше. Тя лежеше по гръб, светлината на звездите блещукаше в отворените ѝ очи. Не се удиви, че идвам, не обърна поглед към мене, когато легнах до нея върху топлатата земя. Казах ѝ:

– Аз нося Тайната книга на Йоан. Дедецът ми я даде.

Тя изстена с такава болка, сякаш се прощаваше с живота си. Извърна се и застана на лакът, тъмното ѝ лице надвесено над мене. Върху челото ми капеха сълзи и ме горяха – както капките восък от свещта на слепеца, в оная нощ, когато взех рогатината. Не виждах очите и сълзите ѝ, но капките блясваха, когато излезеха от сянката на лицето ѝ. Попита ме:

– Къде е? Казах ѝ:

– Пленена е. Горее, в шатрата на пирата. Тя каза:

– Що искаш? Казах ѝ:

– Можем да избием палачите си. Ако твоите хора ми помогнат.

Тя отново легна на гръб, загледана в звездите. Не виждах очите ѝ. Тънка нишка сребърна светлина очертаваше сухото ѝ лице на мумия, рядката бяла коса, беззъбата уста. Казах ѝ:

– Накарай хората си да се бият. За книгата. Тя мълчеше. Казах ѝ:

– Ти можеш. Търговците на роби те пазеха, защото ти – никому не-нужната старица – водиш робите. Ти можеш.

Тя мълчеше. Казах ѝ:

– Ти служеше на палачите си. Без тебе мнозина щяха да се бранят, други щяха да побягнат.

Тя проговори и ми каза:

– Служех на учението. Казах ѝ:

– Като помагаше на палачите да опазят робите си.

Тя каза:

– Ти знаеш ли, че и на най-самотните острови в морето растат и цъфтят дървета? Помислял ли си кой ги е занесъл? Ще кажеш – вълните

и вятърът. Занесли са ги птиците. Те кълват семената и мислят, че са ги изяли. После кацат на пустия остров и семената излизат от тях. И на острова израства дърво.

Смаях се. Неволно изрекох:

– Господи!

Старицата каза:

– Първите християни са били роби. После са зарази-ли господарите си. Казах й:

– Не е човешко. Тя ми каза:

– Ти мислиш човека за животно.

Сега аз замълчах. Тя проговори, като гледаше звездите. Каза ми:

– Лесно ли е да кажеш на хора, на които само си повтарял „Не се съпротивлявай на злото... Не се противи на злото“ – лесно ли е за кажеш „Убивай“!

Казах й:

– Без словото на учителя Йоан нямаше да има учение.

Тя мълчеше. И аз легнах по гръб – лежах на един хълбок с лице към нея. Сега се загледах в звездите. Те избледняваха – не се съвмаше, изгряваше луната.

Старицата каза:

– Чакам знака ти. Прати Лада.

Върнах се пълзешком като гъсеница. Мислех си, че сега ще разчупя черупката на своята какавида, че духът ми ще излети като пеперуда. Анри и Боян щяха да се бият като един човек – и двамата бяха бойци, и двамата искаха да спасят книгата. А Лада? Да, албигоецът искаше да спаси богомилката, но виждаше ли той жената Лада? Не знаех нищо за Боян, трябваше да гадая.

И Лада не спеше, и тя гледаше бледите звезди. Легнах до нея, тя обърна лице към мен. Дъхът й ме обгори. Казах й:

– Тази нощ ще нападнем пазачите си. Когато ти кажа, ще предизвестиш старицата.

Тя се опря на лакът. Запита ме:

– Нашите братя ще се бият?

Казах й:

– За книгата.

Събудих и Доминиканеца. Казах му да предизвести своите кумани. Той дори не проговори, само кимна с глава. Просна се по лице върху земята и го чух да шепне молитва.

Тогава дървената врата изскърца, лумнаха факли, в кошарата се

изля със залитане и вопли тъпла нови пленници. Навързани бяха за вратовете по неколцина за една греда. И като изпопадаха на колене, някои взеха да се задушават. Пиратите бяха разграбили и опленили някакво селище край брега и се завърнаха с пленниците. Не можехме да се бием с толкова хора.

Но съдбата поиска моя разговор със старицата да не е отишъл напусто. На следващата нощ вратата отново се отвори.

Влезе предводителят на пиратите. Зад него вървяха двамина главо-рези с факли в левите ръце и голи саби в десниците. Зад тях вървеше Ясен с лютнята на Пейре, притисната до гърдите. Приличаше на човек, който върви насън. Още не бяхме легнали да спим, седяхме четиримата – аз, Лада и Влад от лявата ми страна, Доминиканеца – от дясната.

Пиратът спря пред нас. Облечен беше като за празник, с белоснеж-на чалма, върху която светеше златно украшение като перо от жар-пти-ца, обляно от сиянието на скъпоценни камъни. Дрехата му преливаше от блясъци на злато и свила, на пояса носеше само гол нож – и той гореше. В червено къносаната му брада проблясваха вплетени рубини. Очите му светеха, лицето му бе одухотворено. На челото му искреше третото ру-бинено око.

Разбрах – идеше за Лада.

Очаквал бях този миг, повтарях си, че няма да дойде, и не отгова-рях на питането що ще сторя, ако дойде. Мислех си преди, когато плюех през рамо и повтарях: „Не, не!“, мислех си, че рицарят Анри може да стори някоя глупост, но еретикът Боян ще го спре със словото: „Книгата!“ Пиратът коленичи и протегна ръце. От двете му Разтворени длани кипяха и преливаха наниз бисери.

Той тържествено изрече:

– Ела.

Лада се изправи, пиратът остана на колене. Устните на Лада не трепнаха, но очите ѝ безумно светеха. Влад се изправи до нея, тя про-тегна лявата си ръка, без да го погледне, и я опря в гърдите му. Той се вкамени. Аз седях неподвижно. Всички мълчахме.

Проговори Ясен. Той каза:

– Тя... Книгата...

Едва по-късно, в мъртвия град на хората вълци, разбрах какво е ис-кал да каже Ясен. Тогава си помислих – той ни спира, казва ни да не се съпротивяваме, а да мислим за Тайната книга.

Ясен повдигна коляно и удари лютнята в него. Лютнята изпраща и изплака, после падна на земята. Струните още трептяха и затихваха като

плач на кърмаче, откъснато от майчината гърд.

Пиратът се изправи и се обърна към Ясен. Момчето протегна ръка, измъкна ножа от пояса на пирата и го заби в червената му брада. Удари го така, както аз бих го направил – под дрехата на гърдите можеше да има ризница, под червената брада туптеше незащитеното гърло.

Пиратът вдигна ръце към ножа, устата му зина и от нея бликна кръв. Струята плисна в лицето на Ясен, той падна на колене.

Двамата пирати хвърлиха факлите и пристъпиха към него. Не го съжакоха, искаха да усетят как пръстите им разкъсват плътта му. Скочих със събрани нозе и метнах окованите си ръце през врата на пирата пред мене. Само завъртане на веригата – и той се свлече на земята. Обърнах глава. Събраните пестници на Влад се стовариха върху темето на другия пират – чух как черепът се пропука като суха катуна.

Двете факли горяха на земята. Грабнах сабя и факла. Влад преметна окованите си ръце върху стълб, вкопан в земята, опря крак в стълба и скъса веригите си. И той грабна факла.

Десетина пирати тичаха към нас. Но не ни достигнаха. Иззад сянката на кулата се изля тълпа богомили, тъмна беше, те нямаха факли, смъртно белееха само лица и ръце. Богомилите връхлетяха пиратите, те се отдръпнаха към кулата, сечаха, мушкаха, падаха, повалени от тълпата. При Доминиканеца дотичаха десетина кумани. Сабите засвяткаха, от веригите изскочиха искри. Разтрих китките си.

Наведох се над Ясен, вдигнах го и успях да избърша лицето му с полата на дрехата на пирата. Тя беше твърда, навярно дереше и нараняваше. Момчето стоеше със затворени очи. Коленичих до него и му зашепнах:

– Прескочи стената и тичай към шатрата на върха. Вземи сандъчето с книгата и върви към брега – там, където се качихме на кораба. Помниш ли къде?

Той мълчеше и не отваряше очи. Дишах в ухото му:

– Книгата, книгата...

Той се изправи, залитна и тръгна. Така и не видях очите му.

Тръгнах към кулата, там лежеше рогатината. Богомилите се тълпяха пред обкованата с желязо врата, биеха я с пестници. Отвътре пиратите ругаеха. Чувах как при всяка моя стъпка звънят звената на разкъсана верига – сякаш носех рицарските си шпори.

Върху горната площадка на кулата пламна огън – пиратите викаха помощ от кораба. Изкачих порутения зид на кулата, огънят заслепяваше двамината пирати. Стъпих на площадката и най-последно можех да убивам.

Намерих нашите вещи и оръжията на куманите, струпани в един ъгъл. Хвърлих окървавената сабя и поех рогатината. Усетих благословената ѝ тежест в ръката си. И чак тогава отворих залостената отвътре врата.

Куманите взеха мечовете си и се затичаха към стените. Затворът се превърна в наша крепост. Трябваше да я браним. Изкачих се отново на кулата, видях, че Влад Вече е завел горе Лада.

Луната беше изгряла. Към нашата крепост тичаха няколко десетки пирати. Носеха дъски, въжета и куки. Неколцина паднаха, куманите стреляха. После пиратите взеха да се катерят по дървената стена като по борда на кораб. Богомилите ги бутаха с голи ръце, куманите сечеха със саби.

Влад грабна колчана със стрели, захвърлен на площадката, и потопи върховете им в гаснещия огън – сякаш искаше да го стъкне. Стрелите пламнаха. Влад грабна лък и взе да стреля към звездите. Новата звезда се изви в небето и падна върху пиратския кораб, който тъмнееше до брега. Влад стреляше като човек, който е посегнал към лък и стрели при прощанулка си. Стрела след стрела се забиваха в кораба.

И той – тъмният и неподвижният – изведнъж пламна и зарева като умиращ огромен звяр. Пищяха окованите роби. Греблата ужасено и объркано взеха да мърдат и да разпенват вълните – сякаш многокрако чудовище се мъчеше да разкъса въжетата, приковали го за брега. И да побегне. От борда взеха да падат пламъци – подпалени хора се гасяха във вълните.

Някои от пиратите вече влизаха в крепостта. Към кулата бягаше Доминиканеца, трябваше да залостим вратата. Тогава пират върху стената видя горящия кораб. Диви викове – и пиратският порой се изля извън крепостта и плисна към морето. На кораба горяха възлите, в които се криеше окървавената им плячка.

Не виждах никъде Ясен. Шатрата на хълма светеше отвътре, лека и безплътна на лунната светлина.

Доминиканеца се качваше по стълбището. Казах на Влад и Лада:

– Излезте и тръгнете навътре в сушата. Владе, ще намериш ли залива на норманеца?

Той кимна. Аз казах:

– Ще тръгна край брега, уж към Солун, после ще се върна. Там ще ни чака Ясен, той вече е взел книгата. Вървете.

Заслизах по стълбището срещу Доминиканеца.

5.

Избягахме на четири страни – аз, Ясен. Лада и Влад, – за да не знае Доминиканеца кого да гони. Едва пиратът умря, и ние с Доминиканеца отново се превърнахме в смъртни врагове. След битката с пиратите останана живи само четирима кумани.

Събрахме се тримата на брега на морето – аз, Лада и Влад. Ясен го нямаше. Коленичихме край малък огън, който светеше като звезда в средата на рехавия ни кръг. Изпочупени студени миди се впиваха в коленете ни. Не смеех да вдигна поглед, да не срещна лудата тревога в очите на Влад и Лада. Изгря пълната луна, пясъкът изведнъж заискри с ледени седефени блясъци. Огледах се – пустинни светли пясъци, тъмно гладко море с лунна пътека през него. И сребърно вземо от бяла пяна край брега.

Внезапно Влад изохка. Гледаше към морето – зяпнал бледен, сякаш виждаше призрак. Проследих погледа му.

Ясен ходеше по водата. Идеше към нас по лунната пътека, виждах-ме как притиска сандъчето към гърдите си. При всяка стъпка искри лумваха под нозете му.

Разтърсих глава. Не бях обезумял, морето далеч навътре бе дълбоко само една педа.

Ясен излезе от морето и дойде при нас. Мокрите му стъпала гасяха блясъците по седефения пясък. Ясен коленичи до огъня и като целуна сандъчето, остави го до коленете ми.

Гледах лицето на Ясен. Да, той беше все още Адам, първият човек, когото Господ бе докоснал с дъха си. Но такова би трябвало да е било лицето на Адам след грехопадението, когато Бог го прокудил от рая. Той, който щеше да стане съвършен богомил, той уби човек. Уби човека, комуто се бе заклел, който остави ръцете му свободни. С тези ръце го уби. Ясен криеше дланите си под мократа дреха.

Влад каза:

– Трябва да бягаме. Тогава им разкрих тайната на книгата – как я бях скрил в рогатината и бях оставил сандъчето като примамка. Влад каза:

– И ти ни остави бавно да умираме...

Казах му:

– Така трябваше. Ясен каза:

– Така е трябвало. Доминиканеца ще получи сандъчето и ще ви

остави на мира.

Каза „ще ви остави“, не каза „ще ни остави“. Сърцето ми се сви. Ясен каза:

– Трябва да се разделим. Сандъчето ще тръгне с мене на една страна – за да примамя Доминиканеца. Той знае, че аз взех сандъчето. Свещената книга ще тръгне с вас по своя път.

Разбрах го веднага. Но Лада и Влад не го разбраха. Взираха се тревожно в лицето му, обичаха го, мислеха, че е трескав. Той търпеливо им обясни:

– Свещената книга не бива да остава край сандъчето. Доминиканеца разбра, че Боян се е побратимил с богомили, и ще го убие, както ще убие и нас. Ако оставим ей така сандъчето с лъже-Свещената книга, да я намери, Доминиканеца никога няма да повярва, че сме я изоставили. Той трябва да тича след нея, да се бори за нея и да тържествува, когато я намери.

Сърцето ме болеше толкова силно, че се превих напред. Влад и Лада скочиха като един човек, ослепени от прозрението, че Ясен ще се жертва за книгата.

Влад извика:

– Не!

Лада извика:

– Не!

Аз мълчах коленичил, превит на две. Огънят гаснеше. Лада падна на колене пред мене. Молеше ме:

– Ти можеш да го спасиш. Ти си силен.

От какво да го спася? От разкаянието, от разрухата, от спомените? Нима тя ме мислеше за Бог? Влад каза:

– Не му позволявай.

Ясен каза:

– Бояне, покажи ми истинската Свещена книга.

Бавно освободих книгата. Леко изтръсках рогатината, свитъкът се измъкна като змия и легна до огъня върху блестящите мидени черупки. Опасана бе с ремък, сивееха оловни печати. Ясен гледаше книгата. После посочи към морето.

Навътре влизаше тесен скалист ръб, само крачка широк, който свършваше с висока скала. Скалата не се виждаше в мрака, присъствието ѝ се отгатваше, защото гасеше звездите. Ясен каза:

– Ще се кача на скалата. Когато Доминиканеца ме стигне, ще му кажа, че ако се опита да вземе книгата, ще скоча с нея в бездната. Ще

скрия грижливо сандъчето на скалата, но той ще го намери.

И добави:

– А вие – вие ще бягате със Свещената книга.

Не бягахме. Заобиколихме широк залив и стигнахме нос, от който се виждаше скалата с Ясен. Там спряхме. Дори Боян от Земен не можеше да продължи пътя си, макар рогатината да тежеше в ръката ми. Легнахме на скалите и гледахме към Ясен над вълните, през залива. Разсъмна. Виждахме го изправен на скалата. Чакахме цял ден, квасехме устни си със солена вода.

Видяхме как дойде Доминиканеца чак когато слънцето слизаше над морето. С него имаше само четирима кумани. Видяхме, че спряха под скалата. Дори да улучеа Ясен със стрела, той щеше да падне с книгата в морето.

Не чувахме думи, далеч бяхме. Ясен стоеше на скалата, Доминиканеца и хората му – на скалистия ръб. Слънцето залязваше. Бавно падаше здрач.

Мръкна. Не виждах вече Ясен, но виждах лицата на Влад и Лада. Тя – Лада – ме гледаше като обезумяла, погледът ѝ молеше с непоносима болка. Тя прошепна:

– Ти можеш.

Мълчах. Влад каза:

– Бояне, ти си силен човек. Но за мене си прекалено жесток.

Вдигнах рогатината и я целунах. Желязото леденееше. Лада спусна клепки и угаси сиянието на очите си. Влад тихо възкликна:

– Гледайте!

Изгряла бе пълна луна, през морето все тъй вървеше лунна пътека. От скалата се откъсна черно петно – глава на човек. Ясен бавно се отдачаваше, заплувал по лунната пътека.

И се стопи.

ОСМИЯТ ДЕН

1.

Втори беше Влад. И така – първият пазител на Свещената книга падна прострелян, но даде крилете си на книгата. И тя отново пое своя път.

Лада и Влад ме мразеха. За тях аз предадох Ясен. От страх. Наистина можех да се боря с меч в ръка, но ако изгубех – с мене щеше да изгасне и пламъкът на книгата. Не исках да се оправдавам. Тежко е да пътуваш с двамина спътници, които не ти говорят. Стисках зъби и стисках в ръце рогатината.

Доминиканеца отново ме посрещна – този път на брега на Прованс. Мислех си, че ще открият измамата с книгата едва в Рим, но богомилите допуснаха грешка. Вината е моя. Лъжливата книга имаше първа страница, а листът от истинската книга лежеше в затвора на еретиците, в замъка на Светия ангел. Доминиканеца не издържал на изкушението, разчупил печатите на свитъка и веднага разбрал, че съм го измамил.

Спомням си очите, с които ме гледаше в стана на пиратите. Уверен бях, че сега той иска да получи не толкова книгата, а мене, който се бях осмелил да измамя самия папа.

Не можехме да вървим по пътя, предначертан в Търнов. Залутахме се в Босна. Стигнахме до Ломбардия, в еретическата община Конкорето, до Милано. Върнахме се До морето и намерихме кораб, който ни свали на брега на Прованс.

2.

Когато лодката стигна брега, Влад вдигна Лада и я пренесе до мокрия пясък. Той отново бе облякъл ризницата на барон Д'Отарвил. Лада беше в дрехи на паж. Аз обърнах кожената торбичка с парите и изсипах всички монети в дланта на моряка, който стоешена кормилото на лодката. Разтърсих я над отворената длан, за да покажа, че в нея не остава нито монета. Лодката се отдалечи. Ние останахме сами на брега. Положих рогатината на пясъка и коленичих до нея. Изрекох на провансалски:

– Добре дошли в моята родина.

Досрамя ме, че изричам тъй тържествено тези думи, но тъмното небе се вълнуваше от тежки облаци, могъщото море дишаше със сиви вълни, брегът се простираше пуст и каменист – бях на място, където можеха да се кажат тържествени думи. В далечината върху сивите камъни белееха изпочупените ребра на изоставени лодки като скелетите на огромни морски зверове, изпълзели да умрат на този забравен бряг. Влад и Лада мълчаха изправени, дори ми се стори, че за пръв път видях в очите им топлина.

Влад заби крак в пясъка и завъртя тока на ботуша си. Каза:

– Отново оставяме следи. Целият бряг се владее от хората на Симон дьо Монфор.

Висока вълна се вдигна, разсипа се и достигна до рогатината. Облиза я, но се върна и пяната безсилно потъна в пясъка. Лада каза:

– Погледнете, летят птици. Дедецът каза, че гълъбите летят само три дни от Търнов до Алби.

Не бяха гълъби – грачеха чайки.

3.

Когато бяхме в богомилската община Конкорето, италианските катаристи ми дадоха карта, с която да се свържа с албигойците. Казах на Лада и Влад:

– Да вървим.

Намерих и почуках на здрава порта, вградена в каменен зид. Зад зида се чу лай на куче и разтревожен човешки глас каза:

– Отминавай.

Казах:

– Търся Аймерик. Търся восьъчна плочка.

През някакъв процепа на стената, тесен като бойница, просветна пламък на факла. Над зида израснаха три сенки – на възрастен мъж и две момчета. Албигойците ни огледаха, после сенките изчезнаха. Чу се приглушен говор, стъпки, които се отдалечаваха. Ние зъзнехме пред вратата и се оглеждахме в мрака. После вратата се отвори, ръце ни дръпнаха навътре. Някой ни подаде малка восьъчна плочка и остър писец.

Плочката бе разчертана на малки квадрати. Започнах да шепна молитвата Отче наш и едновременно с произнасяните думи отбелязвах кръстчетата върху квадратите. Подадох восьъчната плочка на мъжа, който

оставаше невидим, скрит зад завесата, хвърлена пред него от пламъците на факлата.

Мъжът подаде факлата на едното момче. Чак сега го видях – слаб, висок човек, с благородно лице и посивяла брада. Това беше Аймерик дьо Ревали.

Мъжът положи върху моята плочка друга плочка, с отвори. През отворите се видяха кръстчетата, които аз бях начертал. Човекът дълбоко въздъхна и каза:

– Добре дошли, братя. Дано носите добри вести.

Аз казах:

– Идваме от България.

Човекът каза:

– Нима... Нима ти носиш?...

Аз казах:

– Нося я.

Аймерик падна на колене и вдигна ръце към небето. И каза:

– Господи, благодаря ти, че избра моя дом.

4.

Албигойците се събраха за обща молитва в голямо помещение, изградено от камъни без спойка. Грубо издялани греди покриваха тавана. Подът бе утъпкана земя. Навярно стояхме в стар плевник, недалечните постройките на имението тънеха в мрак.

До стената имаше маса, върху която лежеше кръгла хлебна пита. Зад масата бяхме изправени ние – аз, Влад и Лада. До нас стоеше стопанинът Аймерик. Аз и Влад държахме спуснати наличниците на шлемовете си, лицето на Лада бе пребрадено с кърпа. Над главите ни, вляво и вдясно, горяха две факли.

Пред нас в средата на помещението стояха изправени дващестина души – всички с маски на лицата, с дълги плащове. На оскъдната светлина на факлите не блестеше нито украшение, нито оръжие. От време на време през цепнатините на маските просветваха очи и зъби.

Аймерик каза:

– Братя, нека разчупим благословения хляб, символа на нашата вяра.

Той се помъчи да счупи плоския хляб, но той беше толкова корав, че го принуди да притисне парчетата в острия ръб на масата. Аймерик

каза:

– Хлябът е на три месеца. Три месеца не сме се събирали за утешение. Затова хлябът е корав като сърцата ни.

Албигойците с маските пристъпваха в светлия кръг около масата, вземаха зальци хляб и отново се оттегляха в полумрака.

Аймерик каза:

– Пред вас са трима пратеници от Търнов. Братя българи, простете ни, че ви посрещаме с покрити лица. Но от две седмици в нашия град са дошли хора на Инквизицията.

Аз казах:

– Братя, отиваме при обсадените Съвършени в Тулуза. Имаме нужда от помощ.

От тъмнината дойде глас:

– Гълъбите долетяха.

И настана мълчание. Тези хора се страхуваха да не бъдат разпознати дори по гласовете. Усещах, че насреяща си нямам опитни заговорници, свикнали да носят маски, а хора, принудени да се крият.

Тогава напред излезе висок човек, влезе в кръга светлина и смъкна маската си. Повдигна чело, сякаш чак сега можеше дълбоко да си поеме дъх и да диша свободно. Човекът изглеждаше старец с изпитото мършаво лице и белите коси, а движенията и гласът му издаваха младостта му. Той беше син на едно време, когато слабата плът отстъпваше на терзанията и страданията и остаряваше, но духът не се пречупваше. Той каза:

– Аз съм съдията Бертран. Срамно е за домакините да посрещат гостите с покрито лице. Папата иска да ни накара да повярваме, че човек за човека е вълк. Нека покажем, че сме хора.

Той дойде и застана до каменния зид с открито лице. Излезе втори човек и също свали маската си. Беше старец с лице на книжник, не на воин. Той каза:

– Наричат ме Фолкет. Инквизиторът се качи преди петнайсет дни на църковния амвон и даде срок един месец на всички еретици да се предадат доброволно. През този месец инквизиторът приема всички свидетели и всеки може да отиде при него и да каже: „Този и този е ерetik.“ Имотът на наклеветения се разделя на три и едната трета взема доносникът. Така папата развърза ръцете на доноса и клеветата. Никой не е уверен, че няма да бъде издаден или наклеветен. Да, папата се мъчи да ни унищожи с недоверие, подозрение и предателство. Вярвам ви, мои братя, и откривам лицето си.

Той дойде и застана до каменния зид. Пред масата дойде трети

човек. И каза:

– Наричат ме Гийом. Ние сме извън всички закони – да убиеш еретик не означава да убиеш човек. Папата заповяда еретиците да се горят живи пред зрители. Който окаже помощ на еретик, се лишава от живот, чест и наследство. Нима ние не сме хора?

И той застана до стената, смъкна маската си и я стъпка. И каза:

– Аз свидетелствам против папата. Той разреши костите на еретиците да бъдат изкопавани от гробовете им и да бъдат хвърляни на бунището. Ние нямаме мир дори в земята. Нека той няма мир на небето.

В светлината пристъпи жена. И тя свали маската си. Говореше с дълбок, развълнуван глас:

– Аз съм Адалгиза. Папата иска да убие душата на Прованс. Той иска да превърне веселата ни страна в манастир. Над Прованс тегне мрак и скука. Монасите мълчат или проклинат.

Тя отиде до стената, а на нейно място застана мъж, който свали маската си. Това беше войник с изрязано лице и орлов поглед. Над скупчените хора мина шепот като въздишка. Човекът каза:

– Да, аз съм Арнаут. Зная, че ме смятате за мъртъв. Моят дом, като дом на всеки еретик, лежи в бурени, сринат до основи. Трупове на децата ми бяха хвърлени на свинете. За главата на еретик дават десет дуката, за моята глава дават хиляда. Дошъл съм не да се оплаквам, а да ви кажа: „Братя, Прованс отново въстана. Авиньон, Марсилия, Каркасон, Тараскон, Оранж, Бокер, Тулуза изпратиха своите отряди на Раймон Тулузки. Изкопавайте оръжието си и бъдете готови. Братя от Търнов, кажете на всички българи, че душата на албигойството не умира.“

Още една бъдеща жертва застана до стената. Адалгиза отвори уста и запя. Хората край стената подеха песента. Запяха я и хората, останали в полумрака.

Влад вдигна забралото на шлема си. Лада също смъкна кърпата от лицето си. Тя не пееше и с гордо предизвикателство гледаше желязната маска, зад която се криеше неето лице.

Сега всички албигойци – от въодушевление или от срам, че могат да ги помислят за страхливци – свалиха маските си. И всички пееха песента:

Авиньон се вдигна в Прованс
въпреки изнемогата и ужаса от сетнините.
Господи, молим те, помогни на града...

Гледах ги. Помня ги. Всички имена, които изредих, са имена на покойници. Нека потомците им се гордеят с тях.

Тогава не свалих маската си, защото някой от албигойците можеше да познае мъж от рода Вентадорн. Силно беше семето на баща ми – или на дядо ми, – петимата братя си приличахме като близнаци. Достатъчно беше да си видял един брат, все едно че си видял и петимата. Затова всички пееха без маски, само аз стоях сред живите хора като желязна статуя.

Не, не е вярно – не смъкнах маската си само от страх да не познаят, че съм един Вентадорн. Не им вярвах.

5.

Хората се разотиваха. Някои се скриваха зад маските си, други тръгваха с открити лица. Към мене приближи Арнаут – войникът с лице на орел. Той ми каза:

– Братко, знаеш ли чий герб носи този човек? Това е знакът на барон Д'Отарвил, един от най-жестоките палачи на Прованс.

И той посочи гърдите на Влад с герба на Д'Отарвил. Аз казах:

– Баронът е мъртъв.

Арнаут каза:

– Внимавай българинът да не умре вместо него. Жената на барона мисли, че той е изчезнал, и затова живее като весела вдовица. Ако научи, тя ще прати убийци подир двойника му. Земите на барона са на изток, само на два дни път.

Изправен до масата, Аймерик изпращаше гостите си. Албигойците като че ли бяха забравили ужаса на поражението. Те се прегръщаха и се целуваха. Аз си стоях с маска на лицето. Казах на Аймерик:

– Един от тези хора трябва да ни приюти.

Той каза:

– Ти не искаш да останеш в моя дом?

Казах му:

– Прости ми, не бива. Той наведе глава и тъжно ми каза:

– Така е. Ние сме като пияни. И той се обърна към съдията Бертран:

– Бертран, след три дни ще върнеш хората при за да им кажа как ще продължат пътя си.

Съдията Бертран ни каза:

– Елате с мене.

6.

Ние тримата и още двама конници яздехме в нощта. Настигнах съдията и му казах:

- Братко, дотук. Ние тръгваме на север. Бертран ми каза:
- Но защо? Казах му:
- Трябва да залича следите ни. Бяхте прекалено много хора.

Той каза:

- Защо поне не пренощувате при мене?

Мълчах. Отделихме се и тръгнахме на север. Влад и Лада чуха, но не разбраха какво си говорим. Когато обърнах коня си, Влад изненадано каза:

- Ние се връщаме. Казах му:
- След три дни ние сами ще отидем при Аймерик. Видях над дома му височина, обрасла с гора. Там ще чакаме.

Влад ми каза:

- Лада ще падне от коня. Мълчах.

7.

Прикрихме се в гъстата гора над дома на Аймерик. Долу, в краката ни, светеха от ношната влага покривите на къщите, оградили тъмния двор.

През тази нощ видях неща, които искам да забравя. Сега тук наблизо се моли съвършената Сребрена. Тя е на сто години. Ще отида и ще я помоля да сложи дланите си на очите ми – дано злите спомени изтекат от мене.

В най-тъмните мигове на нощта, преди зазоряване, видях, че около дома на албигоеца лумва огнен венец. И после на стотина стъпки под краката ни се отвори преизподнята. Червени от пламъците, дяволите палачи измъкваха безпомощни хора от горящите къщи и още приживе ги пренасяха в ада. За какви грехове? Прости ми ти, който четеш тези записки, но трябва да кажа тези няколко думи. Не ги допускай до сърцето си – те са отровни. Остави ги да изтекат между пръстите ти. И все пак трябва да се замислиш какъв е нашият ближен и брат – твоят и моят, – който се нарича човек.

Видях да хвърлят мъж в огъня завит до кръста с кожи, надолу гол. И после снемаша кожата и от кръста надолу червенееше и чернееше

рана, но главата можеше да чува писъка на изгорената плът и устата можеше да вопие. Люлееха човек над пламъците и го заливаха с вода, когато стигнеше до края на размаха си. И пак го тласкаха да прелети над пламъците. Видях да надуват хора с мехове за огнище, докато вътрешностите им изскочат от устата. Видях девойки, до които не се бе докосвала мъжка ръка, и майки, които бяха носили деца в утробата си, да се превръщат в кърваво тесто от плът, кръв и разкъсани одежди. И много друго видях – но ще замълча. Само ще кажа, че тези изтезания се наричаха „като на мъртвец“.

Запалиха и конюшните, оборите и кошарите, та конете, кравите и овцете живи изгоряха. Над пламъците се носеше вик и писък и хората плачеха като животни, а животните плачеха като хора.

А край огъня стоеше изправен Доминиканеца и слушаше – но дали чуваше в адската врява несвързаните писъци на жертвите?

На крачка встрани, окървавен от червеното сияние на огъня, стоеше вързан за стълб съдията Бертран. Той беше довел палачите – дали за пари, дали след изтезания, той знаеше. Изглеждаше вече някъде отвъд – прежалил себе си и другите или просто обезумял. На дълъг прът до него се ветрееше от жаркия дъх на пожара едно знаме с бял лъв на червено поле – герба на Симон дьо Монфор.

Не, не съдията Бертран доведе палачите. Ние, ние бяхме виновни за страданията на тези клетници. Ако не бяхме дошли с нашата прокълната книга, адът нямаше да се разтвори под краката им.

Стисках с все сила рогатината, но не можех да извия закаленото желязо. Бях я скрил предвидливо от гнева си.

Книгата беше виновна. Тя беше виновна не само за това, че беше влязла в този дом, тя беше виновна, че е дошла на света. Горяха безкрайни поля, високи планини и дори реки и морета – горяха, защото тя ги запали.

Притиснах книгата до гърдите си. Ами ако светът наистина бе творение на дявола? Как можеше такава бездна от злоба и зверщина да живее в човека, създаден по образ и подобие Божие? Зверщина ли? Зверовете убиваха, за да ядат. Защо палачите измъчваха жертвите си? Хора ли бяха?

В сърцето ми нямаше омраза, а само ужас. Да можех, бих избил палачите, но не ги мразех. Не се мрази бясно куче. Не мразех дори Доминиканеца.

Дали Бог не бе изпратил книгата, за да накара хората да победят и да се отречат от дяволското у себе си? Ако беше така, то щеше да се

роди друга, същата книга, на друго място и по друго време. И ако тя не донесеше пожара, огън небесен щеше да падне и да го запали.

Гледах и мислите жигосваха челото ми с огъня, който изгаряше човешкия дом пред нозете ми. Влад беше покрил лицето си с длани, Лада бе метнала дреха върху главата си.

Просветля. Палачите отлетяха на конете си и оставиха опожарения дом. Тук-таме припламваха светлини сред черните главни. Но нито искра живот не остана в десетината изтезавани албигойци. Палачите милостиво ги доубиха.

Запахна птици. Влад свали длани от лицето си и с безкрайна нежност откри главата на Лада. Светнаха огромните ѝ очи, окъпани в сълзи. Тя ме гледаше и не вярваше. Влад не смееше да ме погледне. Усещах вина, че излязох добър пророк.

Влад каза:

– Да се махаме.

Казах:

– Ще останем до мръкнало. Тук няма да ни търсят, никой няма да помисли, че сме останали.

8.

Цял ден лежахме по гръб, вторачени в синьото небе. Не смеехме да погледнем изранената и почерняла земя. По пладне се чу грак на гарвани и крясък на орли лешояди. Когато се смрачи, печален вой на чакал сви сърцето ми. После настъпи тишина.

Погледнах към опожарения дом. Из пепелището бродеха сенки – албигойците бяха дошли да приберат трупове.

Внезапно усетих човек до себе си. Изтръпнах и обърнах глава. Влад беше. Промъкнал се беше, без да го усетя. Или остаряхах, или той бе тих и ловък като змия. Недалеч лежеше Лада, отново покрила глава с дреха – не знаеше, че крясъкът на лешоядите и воят на чакалите секна. Влад каза:

– По-добре – нека не слуша.

И добави:

– Накъде ще тръгнем?

Признах му:

– Не зная. Накъдето духа вятърът. Поне да не носи дъха ни – може да ни гонят с кучета.

Той ми каза:

– Аз зная.

Обърнах глава към него. Казах му:

– Няма да сляза в пепелището при албигойците. Между тях има предатели.

Влад каза:

– И аз не бих слязъл. Слушай – защо ти остана на този хълм, на крачка от палачите? Защото знаеше, че те няма да те търсят в устата на вълка.

Мълчах и чаках. Той говореше твърдо и убедено – навярно цял ден бе премислял що да ми каже. Но не вярвах, че е намерил изход. Влад каза:

– Трябва да търсим друга уста на вълк. Има я. Това са земите на барон Д'Отарвил. Те са наблизко. Доминиканеца няма да ни търси в земите на човек, когото ти уби и чиито доспехи облякох. Той няма да помисли, че ще имаме дързостта и лудостта да влезем в устата на вълка. Но ние ще влезем – аз с глигана на гърдите.

Казах му:

– И на другия ден Доминиканеца ще разбере, че ние сме в земите на барона. Той знае, че истинският барон е мъртъв.

Влад каза:

– Искам той да разбере. И да ме подгони. Веднага схванах мисълта му, в мига, в който издума „да подгони мене“. Не „нас“. Така разбрах от полуслово и Ясен. Казах на Влад:

– Не мисли за Ясен.

Той каза:

– Ясен отиде на смърт. Аз съм ловец, Бояне.

Загледах го. Смрачаваше се, лицето му потъваше в мрак. Той събра сили да признае:

– Преди да стана богомил, бях царски ловец. С баша си. Млад бях, дете. Убил съм седем мечки с рогатина като ей тая. Гонил съм елени като вълк. Докато един ден... разкаях се.

Спомних си оная нощ, в която Ясен уби пирата. Видях Влад да се бие като дявол, но мислех, че го води любовта му към книгата и ненавистта към враговете й. Той се разкаля, че убивал мечки и елени... Това дете-мъж. Кога аз щях да се разкая?

Влад каза:

– Не се ли почуди, че съм се съгласил да сложа главата на дявола? Всяка година богомилите хвърлят жребий кой да стане дявол. Тежи им.

Плашат се. Дедецът ми наложи огнената корона за изкупление.

Казах му:

– Ще си помисля.

Влад настояваше:

– Не отивам на заколение. Ще влезем уж тайно в земите на барона – да излезе, че той се крие, да разбере какво са правили, докато го е нямало. Само ще разлаем кучетата – и ще се разделим.

Казах му:

– Ти не познаваш тази земя. Не говориш езика на хората й.

Влад каза:

– Планините и горите бяха моят роден дом. Дърветата и водата са същите като при нас. Когато Доминиканеца тръгне след мене, ще го вода по следите си три дни и ще сляза от коня. Ще прогоня коня – като го стигнат, ще видят празно седло. Ще намеря нашите братя в подножието на Алпите. Там има българи. И ще се върна в Търнов. Заклевам се.

Мълчах. Не виждах какво друго можех да предложа. Но не преставах да мисля за Ясен. Тогавя Влад ми каза:

– Когато кучета подгонят стадото елени, водачът елен се отделя и примамва кучетата, та ги влече след себе си. И кошутите избягват...

Така каза: „Водачът елен.“ Той беше водачът. Аз се превърнах в кошута, която водачът спасява. А зад Влад все още различавах в мрака да белее дрехата на Лада.

Влад ми каза:

– Не казвай на Лада. После... тя ще разбере. Тя ще остане с книгата.

Да, и Лада щеше да се спаси. Ако спечелех няколко дни щях да се оправя.

Казах:

– Да тръгваме.

Дълго се вглеждах в мрака. Долу, в пепелището, плахо пламнаха свещи. Вдигнах рогатината, в която живееше Свещената книга. Изведнъж ми се стори, че и книгата е желязна – тънки стоманени листи с писмена, изписани от огън.

Най-напред мислех за Свещената книга като за гълъб, който носи блага вест. Сетне мислех, че е запалена факла. По-сетне видях, че е орелът от приказките, който се храни с плътта на хората, които носи на крилата си. Но книгата се бе превърнала в жар-птица, която спусна криле на стрехите на човешките домове и ги запали. На светлината на

пожарите се събраха ловците и палачите.

Изправих се. Метнах рогатината отзад на плещите си наравно със земята. Протегнах ръце встрани колкото мога и събрах пръсти около топлото желязо. Като че ли се разпънах на кръст.

Останах така изправен – колко, не зная. Ако някой от хората в пелището вдигнеше поглед, може би щеше да види на тъмното небе да се очертава черен кръст. Те, албигойците, мразеха кръста, Боян отказа да го целуне. Но аз, Анри, почитах знака на мъченическата смърт на Спасителя. Исках да осеня с благословията му мъртвите мъченици.

Рогатината притискаше плещите ми, мъчеше се да превие врата ми, да сведе надолу главата ми. Борех се с болката, държах челото си повдигнато към звездите.

Предчувствах – и се боях от това предчувствие, че книгата ще се остави да попадне в беда, за да поиска нови криле, за да полети.

ДЕВЕТИЯТ ДЕН

1.

Слънцето залязваше. Ако човек ни гледаше отстрани и отдалеч, ние тримата навярно сме били като излезли от ония рисунки, които украсяват страниците на рицарските песнопойки. Черен път между огромни кестени, на пътя рицар и пажът му. След тях – верен васал. Далеч напред, вече забулени в синкава мъгла, мъжделят бледите очертания на рицарски замък. Сенките са меки и дълги, над земята и хората витае сънлив покой и предвечерна умора.

Отблизо всеки би видял, че конете едва-едва се влачат, провесили глави до земята. Ние дремахме в седлата, клюмнали над конските гриви. Приспивно шумяха невидими ручей, мекият път поглъщаше тропота на копитата.

Завой – и пред нас се широка поляна. Дърветата бяха изсечени, за да сторят място на няколко ниски постройки от дърво и камък. Най-високата бе странноприемница. Под стряхата висеше изкривен дървен щит – навярно най-доброто произведение на местен живописец – чудовищна глава на глиган с бели бивни, извити като рогове.

Влад спря коня си, едва не се блъснах в него. Конят на Лада сам спря, тя не вдигна глава. Когато се изравних с Влад, погледнах лицето ѝ. Изглеждаше унесена, както бе измършавяла и изтощена, наистина приличаше на момче.

Влад погледна глигана на гърдите си и свали забралото на шлема си, сякаш щеше да се нахвърли с наведено копие срещу дървения щит. Побутнах Лада по рамото и казах:

– Мисля, че влязохме в земите на барон Д'Отарвил.

2.

Кръчмарят едва не умря от страх, като видя изтъркания глиган върху гърдите на Влад. Само успя да промълви:

– Господарят...

И се просна в краката му. Влад величествено мълчеше.

Няма да забравя шествието, което се изниза пред нас, седнали в

опушената горница. Само ние бяхме – тримата. Начело вървеше кръчмарят и носеше огромно блюдо с риба. Дебелата му жена крепеше върху главата си тава с прасенце. Пораснала дъщеря – вече дебела като майка си – притискаше към едрите си гърди кошница с портокали и ябълки. Три дребни деца преплитаха крака под тежка делва с вино, три оловни чаши и огромен кръгъл хляб. Последно вървеше мършаво куче, вперило поглед в блюдата.

Господи, какво си спомням... Ние бяхме изгладнели, уморени и не можехме да се преборим с изкушението да вкусим тези дарове на благодатната френска земя.

Но вестите летели по-бързо, отколкото пресмятахме. И при нас дошла, без да я позная, баронеса Д'Отарвил. За нея спирането на барона в първата кръчма било съвсем естествено – тя мислела, че мъжът ѝ ще поразпита за нейното весело властване в замъка, докато той е воювал по светите места.

Тя влезе при нас облечена като прислужница. Не успя да види лицето на Влад, макар да се навеждаше, уж че налива вино в чашите, като почти докосна с едрите си гърди шлема му. Влад се хранеше с лице към стената, а забралото на шлема му бе спуснато.

Но после се разбра, че на стената имало прикрит отвор, през който баронесата видяла лицето на Влад.

Помня го, зная какво е видяла. Когато връщам образа на Влад в спомените си, често виждам това лице.

Дългият път и служенето на Свещената книга бяха изваяли лицето на Влад с нова, мъжествена красота. Стопи се тази детска пълнота и свежест, загорялата кожа се изпъваше по едрите кости. Влад смучеше портокал, рязнал бе плода и твърдите мъжки устни сякаш го целуваха. Пламъците на светилниците и огъня в огнището оживяваха лицето му с игра на светлини и сенки. Късата брада го правеше по-зрял и по-мъжествен.

Влад затвори очи, за да се откъсне от света наоколо, да изпие до дъно този миг на отдик и блаженство.

Зад стената баронесата също затворила очи. Това разбира се, не бил нейният съпруг. Но дрехите били на барона. Тя трябвало да узнае съдбата му.

3.

Останахме да спим в странноприемницата – Лада клюмна още на

масата, – всички в широката горница с огнището. Посред нощ ме събуди протяжният, зловещ вой на вълк, който зове луната. Отворих очи и видях кръчмаря на колене пред образа на Богородица, скрита в малка ниша до огнището.

Събуди се и Лада. Докато спеше, тя си беше оная невинна чиста девойка от пещерата, тя не можеше да скрие, че е жена. Като нахлузи шлема си, лицето ѝ стана строго и враждебно. Тя каза:

– Вълци.

Кръчмарят изохка:

– Хора са. Върколаци.

Скочих на крака, чак сега видях, че Влад го няма. Втурнах се нагоре по стълбището.

И още зад първата врата, която блъснах, намерих Влад. И баронесата.

Полуголата жена седеше на коленете на полугодия Влад. Тя беше богато надарена с гръд и бедра, но в обятията на Влад изглеждаше крехка и нежна. Лицето на Влад грееше едновременно от копнеж и от тъга. Навярно не е било много трудно да се прелъсти дете като Влад. Въздъгнах и казах:

– Владе, ела.

А на жената казах:

– Махай се.

Познах, че е прислужницата, а и на пода бяха струпани бедните ѝ одежди. Не мога да скрия, оглеждах полуголата жена.

Тя скочи на крака и кресна:

– Клетнико, как смееш да говориш така с една баронеса Д'Отарвил!

Отпуснах голия си меч и опрях острието в пода. Успокоих се, че намерих Влад. Казах ѝ:

– Барон Д'Отарвил... Баронеса Д'Отарвил... Пълно е с благородници. Дори аз съм барон.

Тя се задушаваше от бяс. Обърна се, без да се грижи за това, че ми показва нещо, което обикновено се крие от непознати мъже. Наведе се над ракла, измъкна плащ и се наметна. Само някакъв си плащ, само една вирната глава – и аз приклекнах на едно коляно. Изрекох с разкаяние:

– Госпожо...

Тя святакаше с очи и зъби. Казах ѝ:

– Простете ми, че не познах една дама без... в дрехите на прислужница.

Тя ме попита:

– Кой сте вие? Казах й:

– Аз съм барон Анри дьо Вентадорн.

И прехапах езика си. Но Влад не разбираше ни дума от разговора ни. Той бързо бе навлякъл доспехите на барона.

И в този миг вратата с трясък се разтвори и на прага застана Доминиканеца. Зад него се блъскаха поне десетина души с извадени мечове. Доминиканеца кимна с глава и двамина опряха мечовете си в ребрата на Влад. С бързо движение баронесата с гола ръка отстрани мечовете.

Доминиканеца каза:

– Госпожо, този човек е българин, еретик. Баронесата тържествено изрече:

– Този човек е моят съпруг – барон Бертран д'Отарвил.

Доминиканецът онемя. Онемях и аз. Първи проговори монахът.

– Госпожо, аз съм легат на Светия отец. Повтарям този човек е българин и еретик. Тя каза:

– Това е моят съпруг.

Доминиканеца каза:

– Когато вашият съпруг е поел светия кръст, той е бил на тридесет години. Оттогава са минали още двадесет. Това прави петдесет.

Баронесата каза:

– Моят съпруг се сражаваше за освобождаването на гроба Господен. И Господ го благослови с нова младост. Или ти не вярваш, че Бог може всичко?

Изведнъж разбрах, че само наглед поведението и думите на баронесата изглеждат напълно налудничави. Същото разбра и Доминиканеца. Той въздъхна и предпазливо каза:

– Госпожо Д'Отарвил, тъй рядко виждаме да стават чудеса в наши дни.

Баронесата промълви:

– Само заради нашата слаба вяра, Доминиканецо. Много се молих Богу, вече мислех, че съм вдовица. Ти не познаваш силата на вдовишките сълзи...

Доминиканеца каза решително:

– Госпожо, невъзможно е.

Тя каза:

– Ще видим.

Той каза:

– Вие имате васали.

Тя каза:

– Но имам чичо кардинал, сестра, женена за херцог, и братя в свитата на френския крал.

Доминиканеца загуби самообладанието си.

– Това е лудост. Дайте ми този човек. Имам повеля от устата на самия свети папа да го намеря жив или мъртъв. Дайте ми го – ако душата му е чиста, ще се върне при вас чист.

Баронесата каза:

– Душата на човека в нашия земен свят е в тялото му. Не ви давам тялото на този мъж. То ми трябва. Доминиканеца млъкна. После тихо изрече:

– Размислете до разсъмване. Ще извикам самия Симон дьо Монфор.

Баронесата каза:

– Ще ти кажа нещо от Светото писание: „Човек загива и с него загиват намеренията му.“

Доминиканеца гордо се изпъчи, по хищното му лице се изписа презрение. Рече й:

– Кого заплашвате?

Баронесата каза:

– Никого. В света нещата са преплетени много сложно и много объркано, Доминиканецо. Нима докосвам тази кана?

Тя се приведе и полека задърпа покривката върху ниска масичка. На масичката имаше кана с вино. Всички втрепенено гледахме ръката на баронесата. Горкият Влад не разбираше нищо и местеше поглед от лице на лице. Баронесата неумолимо притегляше каната към ръба на масичката. И каната падна и се строши. Червено вино оплиска моите ботуши и сандалите на Доминиканеца.

А в стаята се втурна воин и викна:

– Шайка с маски на вълци отвлече момичето. Влад възбудено ме хвана за ръката.

– Какво е станало?

Нямаше как да не му кажа:

– Отвлекли са Лада.

Той изрева като звяр, хвана баронесата и я вдигна нагоре, докато лицето й се изравни с неговото лице. Тя му се усмихна с безкрайна нежност. Изведнъж се досетих и бързо казах:

– Доминиканецо, книгата е в момичето.

Не знаех кой е отвлякъл Лада, но само с помощта на Доминиканеца и баронесата можех да я открия. Дотогава Свещената книга щеше да е в

безопасност. Какво шеше да се случи по-сетне, щях да мисля, като му дойде времето.

4.

Тук би трябвало да разкажа за игуменката и за хората-вълци. Но това е помен и песен за Влад.

Игуменката на близък манастир бе разбрала от самия Доминиканец, че търси Свещената книга на богомилите. За нея тези богомили бяха поклонници на дявола. И тяхната книга можеше да направи човека, който я притежава, господар на света, защото с нея можеше да бъде извикан самият Сатана. Тъй игуменката за своя сметка се включи в гонитбата на Свещената книга и доведе хората-вълци.

Когато излизахме от странноприемницата, помолих да отида до коня си. Доминиканеца вървеше до мене. Взех нещо от седлото и с крак избутах рогатината под купчина сено. Влад ме видя.

5.

Когато разбрахме, че Лада е отвлечена в свърталището на хората-вълци, развалини на римски град, аз и Влад успяхме да избягаме от Доминиканеца. Надявахме се сами да открием и освободим Лада. Знаехме вече къде е мъртвият град. Промъкнахме се в града и ни плениха. Хора с вълчи маски изскочиха направо от земята, като отмятаха мраморните плочи – същински мъртъвци, които напускат гробовете си. Развалините бяха прорязани от канали, високи или дълбоки човешки ръст, в които можеше да се ходи изправен. Тъй вълците можеха да стигнат под земята навсякъде из града.

Нощ беше. Между повалените колони на някакъв храм разбойниците разпалваха висок огън. Около него се Мотаеше като сянка прегърбена вещица.

Аз бях завързан пред висока плоча, на която бяха издълбани образи на мъж и жена. Мъжът водеше жената Надолу по стръмни стъпала, в преклонените глави и сведените гърбове личеше безпросветно отчаяние и дълбока печал. Изправен бях, на врата ми беше вързано въже, преметнато през каменен корниз. Държеше го някакъв ухилен безумец, който

всеки миг можеше да ме удуши, ако дръпне въжето.

Лада бе завързана в рамката на каменна врата с вдигнати нагоре ръце. Нямаше шлем и русата ѝ коса светеше разпиляна на светлината на огъня.

Влад бе завързан седнал, облегнат на мраморен олтар между сведените рога на свиреп бик, окичени с гроздове. Могъщите му мишци светеха на огъня, облени в пот и кръв. Изглеждаше така, сякаш можеше да се изправи и да вдигне със себе си целия олтар.

Наоколо бяха наклеявали или налягали по корем няколко десетки от хората-вълци. Някои още носеха отвратителните вълчи маски. Приличаха на кучета, заобиколили дълго преследван дивеч, готови всеки миг да се хвърлят и да го разкъсат. Главатарят на тези изверги седеше пред мене на каменно стъпало, което не водеше наникъде. Дясната му ръка висеше, превързана с черен парцал – Влад го беше подържал няколко мига в мечите си обятия. Всички мълчахме, като че ли си отпочивахме след отчаяната схватка, в която ни плениха.

Разнесе се звън на метал като пеене на камбана. Звучите бяха ту силни, ту по-слаби, ту по-високи, ту по-ниски, сякаш някой удряше по някаква решетка.

Главатарят каза:

– Вещицата.

След малко в кръга светлина от огъня влезе игуменката. Тя бе загърната с плащ, който кой знае защо бе вдигнала до очите си. Но очите ѝ добре се виждаха. Тя ни огледа и каза:

– Къде е книгата?

Главатарят повдигна плещи.

– Баронесата плати да хванем лъжливия барон – оня с глигана на гърдите. Другите хванахме покрай него.

Игуменката каза:

– Ти си като рибар, който е хванал риба, в чийто корем лежи бисер. И не знае за съкровището.

Вълкът каза:

– Говори като хората – тук не е черква.

Игуменката каза:

– Тези хора пренасят Свещената книга на богомилите – поклонници на дявола. Тази книга може да те направи господар на света. В нея са скрити заклинанията, които дават власт над демоните. Те могат да изпълнят всяко твое желание.

Вълкът се засмя:

– Ако имаха власт над рогатия, нямаше да стоят вързани като агнетата пред заколение. Предпочитам златото на баронесата пред власт над демоните.

Игуменката каза:

– Ако не извикаме Сатаната, ще върнем книгата на папата. От столетия Рим дири тази книга.

Главатарят каза:

– Виж – това е разумна приказка. Защото, ако не извикаме дявола, трябва да се разправяме с баронесата. А тя е жив дявол.

Те говореха пред нас, пленниците, все едно че ни нямаше. Наистина Лада и Влад не разбираха ни дума. Но какво значение имаше дали ги чуваме? За тях ние бяхме вече мъртъвци.

Мъжът-вълк приближи Лада с нож в ръка. Попита я:

– Къде е книгата?

Казах му:

– Тя не разбира говора ти.

Той не ме погледна, а хвана яката на Ладината кожена риза и със замах отрязва голямо парче от кожата. Бялото рамо на Лада светна на огъня. Главатарят се върна при игуменката и посочи някакъв човек все още с вълча маска.

Тогава Влад се изправи на крака, вдигнал на гърба си Мраморния олтар. Моето налудничаво и разсеяно предположение, че българинът би могъл да стане, понесъл целия олтар, внезапно се сбъдна като в съновидение. Той стоеше едва прегърбен, с лице, което по-добре да не си спомням. Мишците му оплитаха гърдите и ръцете му като изпънати въжета, които всеки миг ще се скъсат. Но се скъсаха ремъците, вързали го за олтара. Мраморната глава с рогата и гроздовете с тътен се тръшна върху плочите – тя тежеше поне десет пъти колкото човек. А човекът излетя нагоре. Страшен рев вкамени хората-вълци. Влад скочи сред огъня и грабна пламтяща цепеница. Завъртя я в огнен кръг. Очите му горяха червени, огрени от пламъците. Остатъците от дрехи по него пламнаха. Той риташе главни и жар срещу хората-вълци и игуменката. Изведнъж си спомних дявола от пещерата на богомилите – но сега лицето на Влад беше по-страшно от маската на дявола.

Това, което стана по-сетне, видях в агония и ужас, полузадушен от въжето, което въодушевеният ми страж дърпаше като въже на камбана. И главата ми биеше като камбана пред пожар. Изправих се на пръсти, но все едно – от време на време висях като обесен. Разумът ми се замъгли, очите ми изскочиха от орбитите. Виках – дали пред смъртта, дали от

възторг, не зная.

Влад вилнееше между вълците. Вместо те да го гонят, той гонеше тях. Под страшния му горящ кривак се късаха пламъци, летяха искри. Косата му се вееше – и тя ли гореше? От размахването кривакът пламна целият като огнен меч.

Камък удари Влад по тила. Той се просна по очи. Въжето се отпусна, почнах да дишам.

Когато светът се проясни, видях, че Влад отново е вързан за олтара, но сега с някакви корабни вериги. Четирима мъже вдигнаха отчупена колона и я отпуснаха върху нозете на Влад. Предводителят на вълците седеше на старото си място, до него стоеше изправена игуменката. Само че преди бе превързана само едната ръка на мъжа, сега той имаше превръзка и на челото. Вълкът изръмжа възхищение и почуда:

– Ти не си поклонник на дявола, а самият дявол. Влад мълчеше утихнал, отпуснал глава на гърдите си.

Вълкът каза:

– Вдигни главата му, да гледа.

Моят изверг с въжето вдигна главата на Влад. Очите му бяха затворени.

Човек-вълк бавно се приближи към Лада. Сега и аз исках да затворя очи, но не успях.

Вълкът дълго избира мястото, за да отреже своето шарче кожа. Накрая с дълъг разрез разпори кожените дрехи на Лада от кръста до коляното. После трети, четвърти човек отрязаха парчета от кожената дреха. Лада засвети цялата гола. Тя висеше на завързаните си ръце.

Игуменката застана пред мене. Все още държеше с една ръка плаща, вдигнат пред устата си. Говореше глухо, като изпод земята:

– Къде е книгата?

Казах й:

– Не зная.

Аз бях Боян от Земен, а той не познаваше милост към земната плът. Нито към своята, нито към чуждата. До Лада с накуцване дойде старицата, която подклаждаше огъня. С ужас видях, че е млада жена, цялата в белези, с изпочупени зъби. Тя вдигна ръка. Сви пръсти и между тях блеснаха остриета. Тия стоманени нокти слязоха към лицето на Лада.

Най-последно затворих очи. Но не можех да затворя ушите си. Чаках нечовешкия вик. Извика Влад – съвсем го бях забравил.

– Спрете!

Отворих очи. Всички го гледахме. Той каза:

– Ти си жена. Закълни се, че ще пуснеш Лада.

Повторих думите му на провансалски. Игуменката каза:

– Заклевам се.

Казах на Влад:

Владе, мислиш ли, че спасяваш Лада? Той ми каза: – Ти не си човек.

Наистина – човек ли беше Боян от Земен? И Влад им каза къде да намерят Свещената книга.

6.

Чакахме дълго, нощта като че ли беше безкрайна. Празен бях като спукан мех, от който виното бе изтекло. Дори не исках да се боря за живота си. Дори не исках всичко да свърши. Нищо не исках.

Двамина хора-вълци се върнаха. Те носеха желязната рогатина и я положиха в краката на главатаря си. Той измъкна нож и успя да изкърти парчето дърво, с което я бях затъкнал. Изтръска рогатината. Бавно като змия от дупката си навън се плъзна и легна върху мръсната мраморна плоча свитъкът със Свещената книга.

Влад каза:

– Освободи Лада.

Игуменката не му отговори. Тя се наведе и разчупи печатите. Книгата се разгъна като жива, сякаш разтваряше криле. Няколко пергаментни листа се разпиляха в краката ми.

Внезапно главатарят-вълк изтръгна пергаментите от ръцете на игуменката. Прекрачи към мене и вдигна най-горния лист пред очите ми. Каза ми:

– Чети!

Игуменката каза:

– Не пред всички...

Гневно ръмжене я накара да млъкне. Хората-вълци чакаха.

Господи, така ли трябваше да видя разтворена Свещената книга...

Затворих очи, отворих ги. На светлината на огъня виждах добре пергамента, макар върху листа да се плъзгаха едва уловими сенки като облаци върху равно поле.

Книгата бе написана на глаголица – старата азбука на българите. Не можех да разчета нито едно от тези ъгловати, странни, объркани писмена. Казах на игуменката:

– Не разбирам езика на книгата. Тя изкряска като сърдита и злокобна нощна птица.

Тогава се чу гласът на Лада:

– Аз мога да чета книгата.

Те не я разбраха. Аз преведох думите ѝ. Игуменката пое пергаментата от ръката на човека-вълк и го поднесе пред очите на Лада. Каза ѝ:

– Чети.

И Лада зачете. Не личеше по гласа ѝ, че е висяла на ръцете си дълги часове, преди да пленят мен и Влад. Тъй чух гласа на книгата, защото това не беше гласът на Лада. И аз повтарях, и аз четях книгата.

Лада каза:

– Ще говоря. Отворете ушите си и душите си и дано някой от вас запомни словата на тази книга. Понякога и зърната, паднали на камък, успяват да поникнат...

Тя се приготвяше да проповядва. Тя не четеше книгата, защото я принуждаваха, тя искаше да приобщи тези хора-зверове към животворното Йоаново слово.

И тя каза:

– Аз, Йоан, ваш брат, който участва в скърбите, за да бъде съучастник и в Небесното царство, и в търпението на Исуса Христа, когато на Тайната вечеря се бях облегал до гърдите на Господа Нашего, рекох...

Повтарях като странно ехо тържествените слова. Хората-вълци слушаха, проснати по плочите, приклекли или облепени на камъните. Сплъстените коси, брадите, разрошената вълча козина – те поглъщаха светлината на огъня, не я отразяваха. Само тук-таме светеше око или гола човешка кожа – чело, ръка, рамо. Тези хора, те бяха като вкаменени. Те още не се бяха измъкнали от обърканата, космата същност на първобитното – босите им крака като корени опипваха пролуките между камъните, сякаш искаха да смучат сокове направо от земята.

Лада говореше:

– И пак аз, Йоан, попитах Господа... И той ми каза: Моят Отец преобрази лицето на Сатаната заради неговото високомерие. Светлината му бе отнета, лицето му стана с цвета на нажежено желязо и съвсем се уподоби на човешките лица.

Лицата на хората-вълци светеха на пламъците като нажежени желязни маски. На тези изваяния, неогрени от разума, Лада четеше книгата. Вярваше ли тя, че наистина словото може да стигне до сърцата им?

Изведнъж прогледнах и проумях. Лада не четеше книгата. Гледах я и не вярвах. Очите на Лада бяха затворени. Разбрах – тя знаеше

Свещената книга дума по дума. Дедецът ме беше изпратил не само да пренесе тленния свитък на Свещената книга, аз трябваше да заведа до албигойците и тази жива книга, тази жена-дете.

А тя говореше:

– После Сатаната намисли да направи човека да прилича на него и да му слугува. Той заповяда на Ангела на Третото небе да влезе в глинено тяло, а после заповяда на Ангела от Второто небе да влезе в женско глинено тяло. Ангелите, като видяха, че са облечени в смъртна форма и са различни – ще рече мъж и жена, – много плакаха. После Сатаната им заповяда да извършат плътско деяние – съвкупление... със своите глинени тела...

Ръцете на игуменката трепереха. Тя поднасяше лист след лист към лицето на Лада, но не забелязваше, че пергаментът тъне в сянка, не разбираше, че момичето не чете, а говори нещо свое – дори може би не това, което пише на пергаментите. Когато произнесох „съвкупление“ – думата на провансалски звучеше много по-грозно, – игуменката потрепери и свали листите. Но откъм хората-вълци се разнесе ръмжение и тя вдигна ръце.

Намерих сили и откъснах поглед от лицето на Лада. Погледнах Влад. И това лице често иде в спомените ми – гордост, смайване, обожание – да, той обичаше тази жена – и отчаяние, че не може да се бори за нея.

Лада говореше:

– И ето – продължи Исус – моят Отец ме изпрати на тоя свят да разкрия на людете как да познават злите намерения на дявола. И когато Сатаната узна, че съм слязъл от небето, изпрати един ангел, който взе три дървета и ги даде на Мойсея, за да ме разпнат на тях. Тези дървета досега се пазят.

Лада говореше, аз виках. Тези съкровени слова, които трябваше да се четат на свещ, с тих глас, аз ги крещях, гласът ми прегракна. Хвърлях словата като камъни в мрака. Слушаха ли ме? Да, слушаха. Дали мислеха? Господи, дано една-едничка мисъл да остане в сърцата им, дано едничко семе да падне в пръстта между камъните, дано някой – дори само един от тях – да попие словото, както земята попива дъждовните капки. И може би напролет щеше да покълне и разцъфти цвете. Поне един човек, Господи, та жертвата на Боян от Земен, на Ясен, на Влад, на Лада да не бъде напрална.

Не се молах за себе си. В тези предсмъртни мигове този глас не беше моят. Повтарях чужди слова, те не бяха мои.

Неочаквано игуменката с бяс запрати пергаментни-те листи в лицето на Лада. И викна:

– Лъжеш! Това не е Тайната книга. Къде са заклинанията, с които вие призовавате Сатаната?

Неколцина от хората-вълци се надигнаха, те протягаха ръце и разкършваха рамене като зверове, които се събуждат от сън. Те прекрачиха напред – не се разбираше към Лада ли тръгват или към игуменката.

Тя – игуменката – се обърна към тях и викна:

– Тя лъже! Аз пратих моя монахиня на сборището на Дяволоклонниците! Дяволът дошъл като куче с глава на бик и с огнени очи...

Разнесе се она странен призив на камбана. Идеше изпод земята, защото течеше по подземните ходници на града. Главатарят се изправи – досега беше клечал до огъня – и каза на игуменката:

– Ето, ти призова дявола. Това е баронесата. И баронесата излезе изпод земята, някъде встрани, в мрака край огъня. Тя приближи към главатаря и игуменката.

Баронесата шибаше високите си ловни ботуши с камшик, сребърната дръжка светеше в ръката ѝ. Тя каза на главатаря:

– Платих ти. Що дири тази жена?

Игуменката каза:

– Смири се и върви да се молиш.

Сребърната дръжка на камшика издрънча върху плочите. Това беше и камшик, и кинжал – острието се криеше в дръжката. Тънък, синкав кинжал с три ръба. С бързо движение баронесата заби кинжала в корема на жената. Тя хвана с две ръце кинжала и рухна.

Главатарят разтвори смаяно очи – желязна стрела от арбалет стърчеше в гърдите му. В светлината на огъня заблестяха стрели. Сакатата жена падна върху главните и запищя.

Неуловимо бързо баронесата измъкна кинжала си от корема на игуменката и сряза връзките ми.

Видях, че сред бледите сенки на развалините изниква човек с вълча маска и арбалет в ръце. Стрелата сочеше към баронесата. В краката ми лежеше щит. Вдигнах го и успях да пресрещна късата стрела. Тя злобно извънтя, плъзна се върху щита и се заби в гърдите на Влад. Главата му падна напред.

Баронесата коленичи и сложи двете си ръце върху могъщата му шия, сякаш го милваше. Изправи се и каза на хората си, които извираха от мрака.

– Съберете лист по лист тези пергаменти. Завържете този човек и

това момиче.

Тя свали плаща си и го хвърли върху голото тяло на Лада. После отново коленичи до Влад.

ДЕСЕТИЯТ ДЕН

1.

Днес е Благовещение, когато Богородица е чула благата вест. На този ден Бог – или дяволът – е създал света и започва човешкото летописание, онова, преди да се роди Спасителят. Той ще спи още девет месеца под сърцето на майка си. Девет месеца. Толкова много дни, изпълнени със слънце за живите. Господи, мъртвите броят ли дните?

На днешния ден преди тридесет години видях в пещерата да оживява богомилското сказание за сътворението. Видях Лада, Ясен, Влад. Излиза, че в един и същи ден Сатаната е създал вещественния свят, Бог е дал светия дух на човека и после му изпратил Спасителя, да му посочи верния път.

Да, наистина велик ден – но аз трябва да пиша.

Замъкът Д'Отарвил ни събра. Влад, проснат във високо ложе с балдахин. Ние с Лада – затворени в най-горния кат на стражева кула. И Доминиканеца, който гризеше ноктите си и обикаляше около замъка – той бе отседнал в селото под крепостта. Знаех, че е изпратил хора до Симон дьо Монфор. Не знаех дали ще се домъкне самият предводител на кръстоносния поход, но сигурно беше, че ще пристигне някой от ония северни френски графове, които преди освирепяваха от пиянство и скука в продуханите си от вятър студени замъци, а сега се опияняваха от южняшката прелест и от богатствата на Окситания. Как щеше да се справи с него баронеса Д'Отарвил с всичките си чичовци, лели и братовчеди? Тя ни държеше в малката си шепя. Тя държеше и Свещената книга.

Отново седях затворен в кула – този път не със седмина брадясали и въшлясали пленени рицари, а с една красива жена. Баронесата очевидно се отнасяше към нас по-зле, отколкото към конете си, защото отделяше жребците от кобилите. Не можех да забравя голото тяло на Лада, което ме смая със своята зрялост. Не можех да повярвам, че момчешкото лице и тялото на богиня принадлежат на една и съща жена. Лада не говореше с мене.

Три дни се мъчих, докато успея да хвана през решетките един гълъб. Първия ден гледах как гълъбите се извиват на ята над съседна кула.

Втория ден ги примамах с трохи хляб. На третия ден хванах гълъба. Той беше досущ същият като она гълъб, който ме превърна в пазител на Свещената книга.

Милвах гълъба, докато го успокоих. Мислех за ранения Влад и за Свещената книга. Мислех си за Влад като за мъртвец, мислех си какво ще стане, ако остане жив.

Кулата имаше бойници на трите си стени. Гледах през тази бойница, която бе обърната към пущинак. Не поглеждах към страната, откъдето можех да видя селото – там беше Доминиканеца. Страхувах се да не видя как в селото влизат конници, много конници и развято знаме с лъва – герба на Симон дьо Монфор. Или знаме с кучето с факел между зъбите – знака на доминиканците – домини канес, господните псета.

На четвъртата страна имаше непоклатима врата с решетъчно прозорче. То беше закрито отвън с железен капак. На третия ден железната пластина издрънча и зад решетката видях лицето на баронесата. Приближих с гълъба в щепи. Повече усетих, отколкото забелязах, че встрани Лада седна в постелята от сено.

Гледах баронесата и мълчах. Почваше голяма игра с голям залог. Вярвах на добрия жребий, но баронесата трябваше първа да хвърли заровете.

Така както зад решетката се виждаше само лицето и, баронесата приличаше на момиче. Както при Лада, човек не можеше да се досети какви разкошни гърди и бедра се крият зад тежкотожаните одежди. Огромните очи светеха на отслабналото лице, имаше сенки под очите и подпухнали устни. Приличаше на жена, която е правила любов цяла нощ – не, няколко нощи поред.

Тя каза:

– Баронът дойде на себе си. Иска да ви види.

Защо тогава не отваряше вратата?

Казах й:

– Ако баронът не беше дошъл на себе си, ти щеше да станеш господарка на замъка Отарвил. Един оловен ковчег, който не бива да се отваря – какви ли не болести идват от страшния Изток – и вътре мъртъв барон. Докато ти, неговата жена, не докажеш, че баронът е мъртъв, ти не можеш да притежаваш замъка и земите му. Можеш само да ги владееш, но самата ти ще бъдеш подвластна на родовия съвет.

Тя ме гледаше, очите й станаха очи на корав мъж. Каза ми:

– Барон Анри, дълго си живял между убийци. Искам мъжа жив. Искам да го накараш да остане при мене.

Отидох до бойницата и пуснах гълъба. Не трябваше кротката птица да слуша думите, които се готвех да кажа. Казах на Лада:

– Влад е дошъл на себе си. Върнах се при баронесата и казах:

– Мъжът ще остане при тебе, ако ме оставиш да тръгна с книгата.

Човека срещу книгата.

Тя затвори очи. Изведнъж лицето ѝ остаря. Отвори ги и ми каза:

– Имаш ли власт да го сториш?

Казах ѝ – не виждах защо да не говоря искрено с нея. Книгата има властта.

И като помислих, добавих:

– Когато оздравее, заведи мъжа до реката край дълбок вир. Накарай го да остави дрехите на барона на брега. Чека помислят, че е влязъл в реката и се е удавил. Може да намериш и неузнаваем труп на удавник. Пусни Влад да се върне в българските земи.

Тя каза:

– Ще си помисля.

Желязната пластина падна. До мене стоеше Лада. Тя попита:

– Какво иска тази жена?

За пръв път проговаряше, откак бяхме в кулата.

2.

Влад лежеше по гръб с превързани гърди в широкото съпружеско ложе на бароните Д'Отарвил. Над главата му се полюляваше копринен балдахин, вдигнат върху четири позлатени дървени колони.

Аз стоях от едната страна на ложето, Лада от другата – като дявола и ангела, дошли да се борят за душата на Влад. Окъсаните ни и мръсни дрехи не прилягаха съвсем на величествената спалня. Баронесата стоеше в краката на Влад. Женствена, трескава, бледа, в дълга до земята дреха и с вдигната нагоре прическа. Видях, че в черните коси проблясват сребърни нишки. Влад ми се стори отслабнал, но одухотворен. Той каза:

– И така – ти ме продаваш?

Не ме заболя, дори не трепнах. Бях вече решил. Казах му:

– Книгата трябва да продължи по своя път.

Влад каза:

– Без мене? Казах му:

– Без тебе. Без мене, без Лада. Книгата е всичко.

Влад каза:

– И аз трябва да обещаю, че ще остана в замъка?

Казах му:

– Ако не останеш, ще останем всички. И книгата. Всеки миг може да пристигне Симон Католика.

Влад мълчеше. Гледаше ме. Гледаше и Лада. Нито веднъж не погледна към баронесата. Проговори и каза:

– Ще оставиш Лада при мене. Ще я върна в България – нали съм барон? Иначе следния път ти ще продадеш и нея.

Казах му:

– Нека Лада реши.

Лада се наведе и го целуна по челото.

И му каза:

– Сбогом, Владе.

Влад каза:

– Сбогом, Ладо. Бог с тебе, Бояне. Не мога да те мразя, не можах да те обикна. Ти не си човек.

Излязохме си. Лада тихо попита:

– Защо, защо?...

После добави:

– Какво е това страшно слово, което нося в себе си? То е пълно с любов и доброта... Защо разделя хората?

Аз мълчах. Какво можех да кажа?

3.

Поех отново в дланите си свитъка на Свещената книга. Беше като без тегло, усетих го чужд и странен без желязната му броня. Баронесата го беше обвила в мека еленова кожа. Развих го и погледнах чудноватите разкривени писмена. Дали някой можеше да ги разчита? Не се ли съхраняваше съкровениното слово само в паметта на живи хора като Лада? Баронесата се загръщаше в дългата си дреха и възнеше. Стори ми се, че се зарадва, като ми върна книгата – отърваваше се от нея. Лада стоеше до мене – тя не погледна към свитъка. Баронесата каза:

– Надникнах и нищо не разбрах. Вярно ли е, че с нея може да се повика дяволът?

Поклатих глава за отказ. И в същия миг помислих – а не вика ли наистина книгата слугите на злото? Не ги ли събира, както огънят събира

хищниците? И дали те могат да й сторят зло – колкото молците, които се въртят около запалената свещ, могат да загасят пламъка? А когато приближат по-близо – изгарят. Не беше ли Свещената книга неразрушима?

Погледнах баронесата. Не знаех с какви думи да почма молбата си. Да кажа ли „Моля ти се или...“ Не помня от колко време не се бях молил – освен на Бога. Казах й:

– Извикай Доминиканеца в замъка. Трябва да излеем незабелязани. Тя се замисли.

Каза ми:

– Спомняш ли си какво казах на монаха? Че когато човек умира, с него умират и намеренията му.

Да, помнех купата, която падна от масата и се разби, като изпръска нозете ни с червено вино. Тогава Лада я нямаше. Сега тя проговори:

– Не го убивай. Изкарай го чумав. Нека хората му се разбягат, нека остане самичък. Дано размисли за злината си.

Баронесата едва забележимо повдигна вежди и с почуда изгледа Лада.

4.

Копитата на конете изкънтяха върху гредите на подвижния мост. Аз и Лада напускахме замъка Отарвил. На гърдите ми, под ризницата, бе превързана Свещената книга. Лада носеше клетка с два гълъба. Влад й ги даде да ги пусне, когато намерим подслон.

От двете страни на моста се вдигаха две кули. На площадката на дясната кула стоеше изправен Влад, подкрепяха го двама снажни мъже, до него се притискаше баронесата. Над главите им летяха разтревожени гълъби, а гълъбите в клетката на Лада пляскаха с криле. Вятърът трептеше в знамената с глигани върху копията на стражите, които като че ли вардеха новия барон да не скочи при нас. От бойницата на лявата кула гледаше към нас и ни изпращаше бялото лице на Доминиканеца. Върху площадката на кулата се вееха два парцала – червен и черен. Монахът изведнъж заболял – баронесата ни каза, че лицето му се покрило с червени петна. Затвориха го в нашата килия и изгориха всичките му вещи. Хората му се разбягаха. Баронесата казваше, че се бои да не излезе чума, защото можеха дори да опожарат замъка й. Но никак не се тревожеше. Доминиканеца я подцени.

Двама мъже заковаваха с кръстосани дъски вратата на кулата с Доминиканеца. Ударите къртяха като буй пръст върху ковчег. Бялото лице се притискаше към решетките.

Обърнах поглед напред. Първият страж на Свещената книга умря като роб, вторият я изпращаше като барон. † Каква участ бе приготвила книгата за Лада и за мене?

След много години се върнах в замъка Отарвил и видях гроба на Влад. В семейния мавзолей на бароните Д'Отарвил се вдигаше огромен саркофаг от излъскан сив гранит. Последният барон Д'Отарвил лежеше изваян от мрамор върху саркофага. В скръстените му каменни ръце зеленееше свитък от зеленясала мед. Това трябва да беше Свещената книга. Не повярвах, че Влад лежи под камъка. Кой знае защо бях уверен, че баронесата е пунала Влад да си ходи. Тя вече беше мъртва и не можеше да ми каже.

Все пак останах до саркофага, докато взе да мръква. Стар свещеник ме изведе от гробницата – не трябвало да се остава при мъртвите, след като залезе слънцето. Боже, бих срещнал с радост духа на Влад.

5.

Ние с Лада бързахме към Мъртвия град. Привечер слязоха ниски облаци. Духна вятър и заваля. Светкавици една след друга не само не осветяваха пътя, ами ни заслепяваха. Неочаквано видях пред нас черни наъбени сенки да пресичат с острите си очертания ярко осияното небе. Бяхме пред Мъртвия град.

Обърнах коня си към развалините. Лада покорно тръгна след мене – не, не беше покорно, само равнодушно.

Хората-вълци бяха изчезнали. Кучета виеха в мрака – виждахме ги да клечат на пътя ни в блясъка на светкавиците.

Ето го и площада с черната пепел от огнището, която кипеше под струите на дъжда. Отрязаните върви – на които висяхме и аз, и Лада – сега се люлееха от вятъра, увиснали на мраморните корнизци. Приличаха на примки на бесилки, които очакват осъдените. Светкавица след светкавица озаряваха пустия площад, като сцена, от която са слезли трубадурите и жонгльорите.

Най-напред намерих щита, от който отскочи стрелата, ранила Влад. В щита стърчаха три стрели. Защо неговата отскочи? Съдба. Намерих и

рогатината. Закрепих щита над главата си между два камъка, дъждът трополеше по железото. Измъкнах Свещената книга и отново я прибрах в кухата рогатина. Там беше мястото ѝ – в желазото, а не до топлата и мека човешка плът.

Лада стоеше под дъжда, неподвижна и безучастна като изваяние.

Поехме отново. Не познавах пътищата на тази земя, но неотклонно следях пътя на слънцето. Яздехме на запад предпазливо и бавно, защото избягвахме утъпканите пътища, и дълго оглеждахме полетата и долините от някое възвишение, преди да нагазим в тях.

6.

На третия ден от върха на горист хълм видяхме под нас да се изви-ва безкрайна върволица от деца. Над главите им висяха в неподвижния въздух знамена с кръстове и хоругви със смачкани, прашни и отчаяни лица на светци.

Досетих се веднага. Пред нас вървяха децата кръстоносци.

Те извираха измежду хълмовете вдясно и се губеха далеч наляво в гората. Нашият хълм рязко слизаше със скалиста стена към долината, така че можехме да ги виждаме близко под себе си. Деца бяха, имаше шест-седемгодишни невръстни малчугани и пъпчиви дангалаци може би вече на петнайсет години. Момчета и момичета с конопени ризи или полуголи, всички боси, с прашни нозе и обезцветени от праха сплъстени коси. Вървяха бавно и неумолимо, изтощени до смърт, сред облаци прах и зловония, които се вдигаха до върха на хълма. Миришеше на смърт и разложение. Изглеждаха под властта на някакво навъждане, упоени от някакъв кошмар. Като че ли не бяха живи хора, а природно бедствие – поток от гъста лава или бавна лавина. Десетина деца като мравки мък-неха огромен кръст, като от време на време го навеждаха настрана с рамената надолу, сякаш кръстът се промъкваше През невидима тясна врата.

Помислих си, че виждам кервана на робите еретици. После заскър-цаха волски коли. Върху разкапана слама лежах изтощени до смърт и болни деца. Видяхме и мъже, и жени. Както след стадата елени се мък-нат глутници вълци и чакали, както след пълчищата скакалци летят и грабливи птици, след тези деца вървяха двуноги хищници – търговци, престъпници, развратници. Не, имаше и нещастни майки и бащи, които крачеха наред с побърканите си чеда и с плачове и вайкания ги

увещаваха да се върнат. Вървяха и монаси с бели, черни и сиви раса, които изповядваха, благославяха, проклинаха. Истинските, едрите зверове ги нямаше. Те чакаха децата на южните пристанища, за да ги продадат вкупом на сарацините.

Гледах с горчивина и ужас.

Ето това беше войската, която папа Инокентий успя да събере, за да я прати срещу неверниците. Той беше благословил този кръстоносен поход на новите рицари.

Четири пъти бяхме поемали пътя към гроба Господен – ние, бащите на тези деца. Благочестивите търсеха утешение, алчните сънуваха приказните съкровища на неверниците. Бароните искаха нови земи и нови селяци, те – селяците – бягаха от робията и тегабите, а престъпниците – от палача. И когато този поток от мъже пресъхна, тогава вдигнаха децата.

Усетих, че се прегърбвам в седлото. Усетих, че съм смъртно уморен. Обърнах лице към Лада. Тя гледаше, без да вярва на очите си, като човек, който сънува. Помислих си: „Какво ли лице щеше да има Доминиканеца? Може би щеше да сияе от тържество. Или и той щеше да наведе глава.“

Казах на Лада:

– Не можем да пресечем тази река от деца. Трябва дачакаме или да заобикаляме. Това шествие е безкрайно като човешката глупост.

В това време върволица конници тръгнаха през рехавите редици на децата. Задминаваха ги и отиваха напред, където – кой знае – би трябвало да пълзи главата на змията. Навеждаха се от седлата към монасите.

Нощувахме в гората в плитка пещера – по-скоро навес от скали. На сутринта долових мирис на пушек. Изправих се и чух далечна врява. Край пещерата притича стадо глигани. Високо горе в скалите тревожно грачеха птици. Казах на Лада:

– Лов. Почакай ме.

Тя седна в постелята от шума и с привично движение оправи косата си. Изглеждаше така, сякаш не бе мигвала.

Тръгнах през гората. Врявата се усилваше. Идваше насреща ми, чуваше се далеч вляво и вдясно. Смаян си помислих, че това са хиляди гончии. Затворих очи, заслепен от своето откритие. Децата. Монасите. Конниците. Дивечът беше Свещената книга. Трябваше да бягам, за да отвлека ловците от Лада.

И аз побягнах. Излязох на широка поляна. Видях ги да излизат срещу мене от гората – деца, деца, само деца. Внезапно вик ме накара да

вдигна глава. Кацнал на върха на дърво, десетинагодишен хлапак дореше гърло:

– Еретикът! Еретикът!

Обърнах се и тогава преследвачите ме връхлетяха. Дете се хвърли в краката ми. Залитнах. За миг върху мене се струпа купчина детски тела. Десетки ръце се мъчеха да докопат гърлото ми, косите ми, очите ми. Разкъсаха дрехите ми. Борех се отчаяно и несръчно. Не можех да извадя меч си, не можех да вдигна рогатината. Не можех да удриям и да убивам деца. Тогава усетих, че изтръгват рогатината от ръцете ми.

Изведнъж останах сам, проснат по гръб върху изровената земя. Някакво хлапе победоносно вдигаше рогатината към небето. Децата вопиеха:

– Прокълнатата книга!

– Желязната тояга!

– Копието на еретика!

– Дайте го!

Никой не ме поглеждаше. Като пенеста вълна на прилив децата поеха през гората. Над главите им светеха на слънцето подхвърлени шапки, торби и тояги както над вълните се вдигат пръски и пяна.

Тъй просто и като на сън загубих Свещената книга.

7.

После – после стояхме пред опожарената къща на албигойците, които ни приеха. Албигойците, които свалиха маските си. Не исках да си спомням страшната нощ. Грееше слънце, развалините бяха измити от падналия дъжд. Тук-таме крехко заленееха стръкове трева. Наистина пепелта е добро място за тревите. Лада най-сетне глухо проговори: – Да си вървим. Ние ги проклехме. И като че ли, щом чу гласа си, сама се смая, че може да говори. Иначе все мълчеше. Тя добави:

– Защо умряха Ясен и Влад?

Мълчах. Тя каза:

– Защо дойде тук? На какво се надяваш?

Казах й:

– На мъртвите.

Някъде тук трябваше да са погребани жертвите от адската нощ. И някой трябваше да идва при гробовете им.

И наистина успях да намеря албигойското гробище – скрито в

пущинаците, далеч от очите на Светата църква. То се знае, нямаше кръстове – само огромни камъни. Саркофази, които лежах на право върху тревясалата земя. Новите жертви бяха заровени край тях, нямаше кой да дяла нови паметници.

Пладне беше, спряхме пред камъните. Изведнъж се вкамених като тях, сякаш видях призрак. Съборен на земята, лежеше гранитен паметник, по страната му, обърната към нас, още чернееше пръст. На камъка, сега легнал по гръб, бе издълбан мъж в цял ръст, висок колкото мене, вдигнал дясна ръка с разперени пръсти. Между ръката му и лицето му ослепително блестеше златен диск. Слънце беше и то светеше. На камъка кацна гълъб и потоци клон в златото на слънцето. Пиеше вода – ваятелят бе издълбал дълбоко в камъка образа на слънцето и дъждовете го бяха напълнили с бистра вода.

Гълъбът отлетя, приближих се и надвесих лице над слънцето. То грееше. Когато го покри моята сянка, водата зейна като дъно на кладенец – и видях отразено лицето си. По него играеха слънчеви отблясъци. Не можах да се позная – брадясал бях, измършавял, с хлътнали трескави очи и стиснати устни. Това беше лицето на Боян от Земен, огряно от сиянието на кладата.

Тогава зад лицето на Боян изплува лицето на Лада – Боже, колко беше хубава. Отдръпнах се и разтърсих глава, като да се отърва от навъждане. Лада каза:

– Нашият брат посреща изгрева.

Казах й:

– Или изпраща залеза.

Слънцето на небето слизаше, блясъкът на издълбаното слънце потъмня и кръгът се превърна от златен в сребърен.

Огледахме се и видяхме прясно изровена пръст, още живи цветя и окълван хляб. Седнахме край гробището и зачакахме. Гледах близкия саркофаг. Хванати за ръце жени и мъже обикаляха околоръст камъка, издълбани еднакви като братя и сестри. Под тях вървяха един след друг елени. Главата ми се замая от това странно хоро на живота, което вечно се въртеше в кръг около камъка. Мръкна. Спахме, студено беше. Събудихме се и зачакахме изгрева като мъртвия еретик.

Слънцето изгря. И отново се вкамених. Така както седях отстрани, видях, че върху камъка с еретика е изникнало червено сърце, пронизано от първите слънчеви лъчи. То изпъкваше над камъка и червенееше, като че ли изпълнено с кръв, като че ли бе живо. През нощта водата бе замръзнала, ледът се бе издул и се бе вдигнал над камъка.

Когато небесното слънце изскочи над планините, близъкът му до ръката на еретика стана прозрачен като огромен скъпоценен камък. И се стопи. Не посмях да се вгледам отново в слънцето.

Дочакахме край гробището още един залез. Когато падна здрач, чухме стъпки. До надгробните камъни различихме сенки – висока жена в черно и двамина млади мъже. Излязох пред тях. Те спряха. Жената се вгледа в мене. Стъмняваше се, но все още можеше да се различи човешко лице. Мъжете измъкнаха мечове. Тогава до мене застана Лада и жената я позна. Тя каза:

– Ти си човекът, който не свали своята маска.

Единият мъж ми каза:

– Проклет да си.

Жената затвори устата му с длан. Лада каза:

– Ти си Адалгиза.

Адалгиза помълча и каза:

– Гълъбите дойдоха. Нашите братя питат къде е Свещената книга.

Помислих си, че Свещената книга стои до мене – друга, топла и жива книга, не като оная в железната тояга. Словото живееше. Но албигойците не искаха само словото – искаха свещената реликва, до която се е докосвала ръката на апостол Йоан. Аз бях нейният пазител, аз трябваше да я върна.

Албигойците ни приютиха. На другия ден се върнаха съгледвачите им. Те казаха:

– Книгата е в доминиканския манастир, отгатак реката. Там е и доминиканският монах, който донесе смърт и разруха върху нашите домове. Той се страхува да тръгне с Свещената книга през албигойска земя. Пратил е вестител до Симон дьо Монфор да му даде войска.

Цяла нощ не спях.

На сутринта се съблякох гол и се изкъпах със студена вода. Хубаво беше да усещам тялото си. Спомням си че милвах плещите си и се удивлявах, че съм запазил мищ-ците си корави и жилави въпреки лишенията. Богомилите имаха много здраве, че плътта е сътворена от Сатаната. Всичко идеше от Бога.

Адалгиза мълчаливо ми подаде нова бяла риза. Тя не се срамуваше от голотата ми. Мълчаливо поклатих глава и навлякох дрипите си. Тогава тя опря ръце на плещите ми и това бе хубаво – имаше нежни и топли ръце. После положи двете си длани една върху друга на главата ми. Това беше богомилското „утешение“, консоламенто – най-важният жест в

простото богомилско богослужение. И ми каза:

– Бог да бъде с тебе.

Лада стоеше до Адалгиза. И тя ме видя гол, както аз я видях гола в Града на мъртвите. Тя не ме докосна, само ми каза:

– Бог да бъде с тебе.

За пръв път, откак Ясен изчезна, очите ѝ сияеха. Тя ме гледаше с почуда. Така над замразена и като че ли мъртва зимна земя най-последно слиза слънчев лъч. Тя още каза:

– Ще те изпратя.

На границата на обработената от хората земя, откъдето започваше царството на неопитоменото, та вилнееха бурени, Лада попита:

– Няма ли друг изход? Казах ѝ:

– Не.

Тогав тя се повдигна на пръсти и ме целуна по устните.

Сърцето ми пееше, докато в сенките на крайпътните дървета на гората не ме пресрещна Адалгиза. Тя ми каза:

– Наемнико, помни, че в Тулуза те чакат за книгатаа петнайсет хиляди дуката.

Тя знаеше, те знаеха за предложената от Пейре цена. Той беше успял да изпрати гълъб, преди да дойде при мене. Адалгиза каза още:

– Никой от нашите не намери ни помен, ни спомен за човек от нашите братя, който се е наричал Боян от Земен.

В оня миг не се замислих много над странните ѝ думи. Попитах я:

– Защо ме благослови?

Тя тихо каза:

– Защото не зная дали си дявол или ангел.

И добави:

– Ти може да отиваш при Доминиканеца, за да получиш уговорената от папата цена. Но може, и аз все още вярвам. Господи, че Свещената книга те е признала за свой пазител и ти си в нейна власт. Върви – ако си предател, нека моята благословия се превърне в проклетие. Мое, на мъртвия мой съпруг и на тримата мои мъртви синове.

8.

Лежах по корем върху скала над реката и гледах манастира на доминиканците. Усещах как сърцето ми бие, опряно в топлия камък.

Не подобава на човек да лежи по корем и да дебне като гладен

хищник. Човек трябва да стои изправен.

Лежах и изведнъж света около мене избледня и изчезна – нямаше манастир, планина и река. Лежах в средата на безкрайна пустиня. Не бях Анри, не бях Боян, а само човешко същество, проснато на ръба на вечността. Целият ми живот досега – битките, женските ласки, блъскане за хляб и злато, – всичко остана зад мене, един въртоп от страсти и глупости, диво желание да се самозамая и самоизмамя, да избягам и да се отдалеча, да забравя за този миг – че ще застана самотен на ръба на вечността.

И застанах. И вие ще застанете някога. А може и да сте щастливи като животните, та съдбата ще ви изхвърли от въртопа на суетата направо във водопада към дъното без да ви остави да увиснете на тази скала над пропастта – след бурята и вълните, на пустинния бряг.

Не зная дали мигове или вечност стоях извън света и извън времето, сам със себе си. Видях се, прозрях се, презрях се. И се върнах.

„Но аз имам избор!“ – каза Анри. Боян каза: „Не, нямам избор.“

Да, страхувах се от това, което ме очакваше в манастира.

Можеха от вратата да ме грабнат и да ме завлекат в подземията, откъдето нямаше да изляза. Но като че ли повече се страхувах, че Доминиканеца може да ми прости. И аз да се кълна във вярност, и той да ми вярва – докато дойде мигът, в който отново щях да му изменя и да го ударя, а той да прошепне: „Ти, един Дьо Вентадорн...“

Питах се дали Боян от Земен би могъл така като мен ден след ден да хвърля в огъня честта си, достойнството си, мъжествеността си. Да хвърля в огъня хора, които обича – заради един свитък пергамент, кожа на отдавна мъртво теле. Боян скочи в огъня, но това беше миг звезден и върховен. А можеше ли той да хвърля в пламъците – не за мигове, а ден след ден, – майка си, жена си, децата си едно по едно?

Човекът мислеше, а звярът изучаваше манастира – крепост, в която диреше пролука да се измъкне. Ако дойдеше миг да избягам – с книгата, само с книгата.

Влязох в манастира на доминиканците като просяк. Спряха ме в широкия вътрешен двор, ограден отвсякъде с постройки. Казах, че търся доминиканския монах, дошъл отскоро от Рим.

След немного и немалко време от някаква ниска врата излязоха четирима въоръжени мъже. Не бяха нито монаси, нито войници. Облечени бяха като пешаци, само че носеха прекалено много остриета по себе си. Доминнеца ме беше видял отнякъде и бе пресметнал, че четирима мъже стигат.

Поведоха ме като опасен пленник към ъглова кула над реката. Зорко се оглеждах, защото беше лесно да вляза, но щеше да е мъчно да изляза.

На измазания с вар зид на кулата чернееше надпис „Домус инквизиционис“. Над него – палмата и звездата на доминиканците и гълъб, който носи маслинена вейка. И тук гълъб. Около гълъба надпис „Гуа Рура“, ще рече „Твоите селения“. Влизах в Божиите селения, оставях едничкия си живот в Божиите ръце.

От тъмното приземно помещение нагоре тръгваше каменна стълба. Изкачихме я, отвори се тежка врата и влязох в горницата, която заемаше цялата площ на кулата. А кулата бе голяма. С мене влязоха двамина от стражите ми, хванали ме с левите ръце за лактите, сякаш ме подкрепяха. Когато вратата се затвори зад нас, чух, че отвън тежко пада резе. В същия миг с десните си ръце стражите опряха в кръста ми тънки ножове. Мислеха се за много опитни и навярно бяха опитни.

Зад дървена маса седеше Доминиканеца. Изправи се. Гледаше ме с тържество и с някакво странно удивление. На масата лежеше свитъкът на Свещената книга, под масата бе търкулната железната рогатина.

Огледах се, както винаги оглеждам мястото, където ми предстои двубой. Понякога едно мокро петно може да те подхлъзне и да ти струва живота. На каменния под наистина имаше петно пред масата колкото от разлята чаша вино, но то беше изсъхнало. В тази страшна стая не можеше да се отгатне какво е оставило петното – кръв, бълвоч, разтопено масло, кипяща вода, горящи въглени.

Стоях в стая за изтезания. Повечето от уредите за измъчване познавах – куки, ремъци, клещи. Духало – до огнище, от което се разливаше червено сияние. Котел с три крака – за топене на масло и олово. Колелета и стълби за разтягане. Остра пирамида, на която трябваше да седат клетите еретици. Имаше някакъв уред с железнильчи като слънце – не знаех за какво служи. Тъкмо зад Доминиканеца на стената бе закачена медна маска с изблещени очи, с рога и с фуния в устата. С нея наливах вода с устата на човек, докато се подуе като жаба. Но защо беше маската? Може би се страхуваха да гледат лицето му. До маската висеше кръст – скован от две сурови цепеници, с чепове и остатъци от окастрени клони, груб и жесток. Отдясно висеше разпятие, Христос с трънен венец, от които капеше кръв, целият в рани. Господи, колко ли страдаш, като гледаш мъките на хората, които се опита да спасиш.

Оттогава минаха много години. Влизах поне в дужина стаи за изтезание – като войник, който ги руши, и като затворник. Тогава, когато се

изправих пред Доминиканеца, още не знаех какво е то изтезание. По-добре – може би щях да се изплаша.

Доминиканеца изглеждаше променен, сега никакво повдигане на ръцете и никакви пронизителни погледи не можеха да ми напомнят за Доминик, наречен Свети. Доминик се извисяваше като огромно дърво, в чиито клони гнездяха гарвани, но пееха и славеи. Човекът пред мене бе издялан като кол, който можете да послужи за ограда наред с други колове. А върху изострен кол от ограда можеш да набиеш човек. Бях виждал хора, набити върху колове, бях видял и хората, които забиха колове в живи тела. По-добре да не бях виждал.

Доминиканеца каза:

– Ти си луд.

Казах му:

– Какво друго можех да сторя?

Той ми каза:

– Да бягаш, да бягаш – докато те стигне Божието възмездие.

Казах му:

– Ангелите пеят, когато в рая влиза разкаял се грешник.

Той седна отново с ръце върху масата. Гледаше пртите си, сякаш се чудеше, че успява да ги укроти, докато би трябвало да ги свива в пестник, да удря по масата – може би и да ме удари в лицето. Той ми каза:

– Ти измами доверието на светия отец.

Казах му:

– Вярвам на Светия отец, да бъде благословено името му, но не вярвах на тебе. Мислех си, че ще вземеш книгата и ще ме отстраниш от пътя си. Сетне ме победи алчността – еретиците ми даваха петнайсет хиляди дуката.

Когато изрекох това признание, вперих поглед в очите на Доминиканеца. Като при боя с мечове очаквах да видя в очите му проблясък на мисълта му, преди да я изрече. Вървах по тънкия лед, който покриваше студената му душа. От Доминиканеца зависеше да реши колко е тежната ми – дали да ме остави да сторя още крачка по тънкия лед, или да се проваля в мразовитата бездна.

Той можеше да прецени, че моята алчност е толкова силна, че бих могъл да дойда, за да се опитам да взема книгата заради купа албигойско злато. Би могъл веднага да реши – този човек е опасен – и не знаех как ще продължа да се боря.

Но презрението и погнусата, които изпитваше към мене – наемника, – заслепяваха дотолкова неговата бдителност, че той намери в

думите ми само потвърждение на своята омраза и недоверие. Аз бях този, когото виждаше – окъсан, изподран, готов на всякакви унижения, за да получа шепа злато. Претегли ме и ме намери лек и жалък. От този миг нататък той беше победен, той загуби борбата.

Каза ми:

– Не бързай да говориш. Ще изречеш признанията си сред кръв и сълзи и тогава ще ти повярвам. И всяка твоя дума трябва да бъде записана. Защо дойде? На какво се надяваш?

Казах му:

– На милосърдие и справедливост.

Той се засмя.

– Милосърдие? Справедливост?

Казах му:

– Аз намерих Тайната книга. Аз я взех от еретиците. Вие я търсите от двеста години, щяхте да я търсите още двеста.

Той каза:

– Само за това, че си докосвал книгата, заслужаващ смърт.

И таз добра – как се надявах да открадна книгата, без да я докосвам? Или бях осъден на смърт още в оня ден, в който пристъпих в Светия ангел?

Докато говорих, разхлабвах мишците си. Усетих как стегнатите жили по врата ми омекват. Раменете ми се отпуснаха. Двамата ми стражи все ме държаха с левите си ръце за лактите, а с десните си ръце още опираха върховете на ножовете в кръста ми. Моето отпускане ги зарази. Пръстите им се разтвориха, остриетата се отдръпнаха от тялото ми. Трябваше да говоря, казах на Доминиканеца:

– Искам да отида в Рим и да прося милост от Светия отец.

Доминиканеца се изправи. Пое си дълбоко дъх и ми каза:

– Да, ти ще отидеш в Рим. Но като купчина трепереща плът, която може само да моли за милостива смърт. И в една от делвите на Светия ангел ти ще се удавиш в изпражненията си, както си искал да се давиш в злато.

Казах му:

– Ето затова бягах от тебе. Заради омразата, която усещах. Заради скритата ти жажда да причиняваш болка на ближния си и да се радваш на страданията му.

Той поклати глава и затвори очи. Лицето му се промени – заприлича на мървец. Сега видях колко е мършав. Каза ми:

– Да не мислиш, че съм щастлив, като стоя на мястото на съдия? Но

сам Бог е бил първият инквизитор. Той разгроми въстаналите ангели. Той разгони строителите на Вавилонската кула. Той наказва Каин. Сетне Бог стовари това право и тази тежоба върху плещите на светия апостол Петър, а той я прехвърли на светите римски отци. А те я дадоха на светия отец Доминик. Сам Спасителят е изрекъл: „Който не пребъде в мене, той бива изтръгнат като вейка и ще изсъхне. А сухите вейки ги събират и ги хвърлят в огъня. И те изгарят...“

Долових в думите му вълнение, той като че ли търсеше оправдание за това, което се готвеше да стори. Дали не можех да намеря пролука в неговата броня на нетърпимост и непреклонност?

Той каза:

– Чуй думите на свети Августин. На младини той бил манихеец ще рече – богомил. Получил просветление чак на трийсет и две години. Не го знаеше, нали? Свети Августин е написал: „Бащите наказват своите деца. Бог в своето милосърдие постъпва по същия начин с хората. Да се накаже, да се изтезава еретик, значи да му бъде въздадена любов.“

Думите му бяха тържествени и искрени. Казах му:

– Значи ти ме обичаш?

Той каза:

– Ще те спася въпреки волята ти.

Казах му:

– Помня думите на кардинал Уголино ди Сени – нетърпимост, нетърпимост, нетърпимост.

Той каза:

– Това е обратната страна на същата тази любов. Опитах се да намеря присмех в изпълнената ми с горчивина уста.

Казах му:

– Любов и нетърпимост... Дай ми чаша вино, да поля тези странни думи, за да видя какво ще поникне.

Той поклати глава:

– Свърши времето на виното, дойде времето на сълзите и скърцането със зъби.

Престорих се на уплашен – което не беше трудно, тъй като мраз по гърба ми. Погледнах към бойницата, пред която висеше хоругва, с кучето и факлата в зъбите му. Хоругвата не закриваше напълно бойницата – виждаше се парче синьо небе. Тъй тихо беше, че чух водата, която миеше основите на кулата.

Казах на Доминиканеца:

– Меа кулпа, меа кулпа, меа максима кулпа. Разкайвам се.

Доминиканеца се изправи – готвеше се да си тръгне, да ми обърне гръб. Преди мислех, че копнее да сломи волята ми, да види как се пречупвам. Но аз бях пречупен, не бях достоен противник за него. Други щяха да изтръгват стонове от устата ми.

Той каза:

– Меа кулпа. Моя вина. Разкайвам се. Знаеш ли как ловят пиявици? Карат пленника да влезе до шия в блатото, пълно с пиявици. Те се лепят по него и смучат кръвта му. Тогава той излиза и господарите му отлепват пиявиците от тялото му, за да ги продадат. И пак го карат да влезе в блатото. И така – докато умре от изтощение, с изпита кръв. Ти си такъв пленник на злото, рицарю Анри. Ти се въргалаш в блатото на пороците си и по тебе като пиявици се лепят седемте смъртни грях и смучат душата ти. После ти излизаш на брега, просваш се в нозете на Светата църква и вопиеш: „Меа кулпа! Разкайвам се!“ И опрощението на църквата те очиства от прегрешенията ти. Но ти с отслабнала душа пак влизах в блатото. После пак се разкайваш. Докога?

Рухнах на колене, той се извиси над мене.

Доминиканеца ме нарече човек, който събира дяволските пороци. Дедецът ме нарече човек, който събира зърната Божие злато. Навярно бях и такъв, и онакъв. Бях и Анри, и Боян. Но и двамата искаха Свещената книга.

Доминиканеца протегна ръка и взе книгата, Не трябваше да я докосва.

Разперих с бързо движение двете си ръце и ударих с ръбовете на дланите си двете тъпи и безмозъг твари, които си мислеха, че ме държат. Те се стропо като отсечени дървета. Прескочих масата и хванах Доминиканеца за гърлото. Зениците му се разшириха, той ме гледаше не със страх, не с омраза, а с удивление. Ударих го само веднъж между двете очи. Защо не го убих?

Останах изправен, тримата мъже лежах в крака та ми. Свитъкът на Тайната книга се бе търкулнал към огъня. Отблясъци от пламъците зачервяваха пергамента. Защо не пламна?

Не се наведох веднага да вдигна книгата. Дишах дълбоко и равномерно. Усетих как ударите на сърцето ми затихват и се успокояват. Тогава скрих книгата в нейното желязно гнездо и грижливо запечатах рогатината. И с тази желязна тояга изкъртих решетката на прозореца над реката. Какво беше за Свещената книга някаква си ръждясала решетка?

Скочих в реката.

ЕДИНАДЕСЕТИЯТ ДЕН

1.

Трета беше Лада.

Помня я и много пъти съм я сънувал – висока планина, която прегражда пътя ми от изток до запад, от единия край на света до другия край. Долу синя, горе синьо-бяла. Дали синевата беше гранит, дали бялото беше сняг? Кой можеше да повярва, че тази безплътна стена всъщност е огромна грамада корави и студени камъни? Тя димеше към небето, лека и прозрачна, стена от бледи пламъци.

Тъй видяхме Алпите – аз и Лада, качени на един залитащ кон. Тя се притискаше към гърба ми и ме топлеше, но гърдите ми замръзваха от ледения дъх на все още далечната планина.

След като се разделихме с Адалгиза, ние се върнахме на изток, назад, откъдето бяхме дошли. Не можехме да преминем направо – всяка пътека, всеки мост, всяко село бяха завардени. След като се върнахме, ние тръгнахме на север – към Алпите, към селата на еретиците валденси. Носех писма, знаци за опознаване, устни заръки. Валденсите щяха да ни преведат през есенната планина.

И така, ние вървахме срещу планината – дребни и нищожни човечета, – а тя бавно, много бавно се надигаше като призрак, който дими от леговището си. Най-последно призракът се вълпоти в скали, ниска остра трева и криви дървета. Ние спряхме. Трябваше да се обърна и да погледна Лада в лицето. Не ми се искаше да го правя. Прозрачната планина се превръщаше в плът от скали и дървета, плътта на Лада ставаше прозрачна. Не виждах лицето и, виждах само огромните ѝ очи. Тя беше пияна от изтощение. Казах ѝ:

– Конят трябва да откъдне. Тя ми каза:

– Мога да вървя.

Свалих я от седлото, лека като дете.

– Стой и ме чакай. Ще намеря нашите братя.

Тя ми каза:

– Искам да дойда с тебе.

Казах ѝ:

– Конят е уморен. Не искам да вървя пеша.

Очите ѝ се напълниха със сълзи, но гордостта я накара да остане

безмълвна, докато се отдалечавах.

2.

Едва забележимата пътека заобиколи огромна скала и прясно отсечено дърво препречи пътя ни. От двете страни на дървото горяха огньовете, двамина монаси хвърляха в пламъците мокра слама. Вдигаше се черен дим.

След скалата пред очите ми се разкри долина. Дим се вдигаше не само край пътеката, огньовете опасваха дочета с черни пушечи.

Към мене приближи монах с избеляло, някога черно расо, водеше зло вълчо куче. На гърдите му белееше парче тъкан, изрязана като мъртвешка глава. Той ме попита:

– Къде отиваш?

Посочих към каменните плочи на къщите, които сивееха и зеленееха в долината. Монахът посочи високия кол, върху който висеше черен парцал, после се прозина и прекръсти устата си. Каза ми:

– Чума.

Спяхох от коня и облегнах главата си на седлото. Коленете ми омекнаха. Монахът добави:

– Бог изсипа справедливия си гняв върху главите на Вещиците и еретиците.

Въздъгнах дълбоко, още не можех да дойда на себе си. Попитах:

– Влиза ли се в селото?

Монахът ме изгледа с подозрение, обърна се и викна:

– Андреа! Григорий!

Приближиха двамина монаси. Огледах пътеката – камък, имаше къде да стъпя, ако трябваше да се бия Монахът каза: – Този безумец пита може ли да се влиза в селото. И тримата монаси гледаха избелелия кръст, прилшит върху плаща ми. Носех одежди на кръстоносец. Единият монах ме помами с пръст и ме заведе до поваленото дърво. Напред по пътеката лежаха по гръб два трупа, от гърдите им стърчаха стрели. Монахът каза:

– Влиза се. Но не се излиза.

Извърнах глава. Сега видях, че зад скалата гори огън а неколцина седнали войници въртяха върху окастрени клони няколко пилета. Един от войниците ме попита:

– С кого взе кръста? Казах му:

– Със светия император Бодуен от Фландър, Бог да благослови паметта му.

Той изниза пиле и ми го подхвърли.

– Дръж!

Пилето ме опари. Казах му:

– И теб да те благослови Бог.

3.

Върнах се при Лада, слязох от коня и подадох пилето. Не бях го докосвал. Нямах стомах, нямах сърце.

Двамата с Лада огледахме черната върволица от стражеви огньове, които ограждаха долината и селото. Някъде надясно огърлицата бе скъсана.

Отидохме. Дълбока пропаст, на чието дъно бучеше река, отделяше прокълнатото село на чумавите от света на здравите и безсърдечните. На другия ръб на пропастта, тъкмо срещу нас, стояха и лежаха няколко десетки клетници. Деляха ни стотина крачки, навярно бихме могли да чуваме гласовете си, ако реката не бучеше в краката ни. Но добре ги виждахме, слънцето се бе скрило зад планината, но въздухът бе светъл и свеж. Майка вдигаше нагрее невръстно дете. Мъж размахваше риза. Мнозина лежах по очи, други се надвесваха над пропастта. И ние легнали по очи, за да приближим ръба на бездната.

Усетих, че непрестанният рев на реката ме упоява и влече. Пропълзяхме назад. Лада ми каза:

– Не можеш ли да им помогнеш?

Не каза – ние можем ли да им помогнем. Пак аз трябваше да мисля. Казах й:

– Кой ще помогне на нас?

Когато се върнахме, конят ни беше изчезнал. Избягал беше, клонът, на който го бях завързал, прясно белееше пречупен. По-добре – спомних си думите на Влад, – ако някой вървеше по дирите ни, щеше накрая да настигне един избягал кон.

Седнах на камък и сложих рогатината на коленете си. Лада коленичи пред мене и ме загледа изпитателно в очите. Попита ме:

– Какво ще правим без кон?

И аз я попитах:

– Защо ти е кон в планината?

Тя попита:

– Нали конят отнесе меча ти?

Попитах:

– Не ми ли стига рогатината?

Попита ме:

Ами водачите?

Попитах:

– Нямаме ли ние очи и крака?

Тя питаше и аз питах себе си. Не си отговарях, само питах. Тя се замисли и като се изправи, рече ми:

– И аз... Аз съм вързала ръцете ти и очите ти.

4.

През нощта взех от заспалите войници храна, вързоп кожи и кълбо въжета. Не убивах. На сутринта стоварих пред краката на Лада плячката си.

Когато посегнах да завържа единия край на въжето закръста на Лада, пръстите ми потънаха в дрехата, която отстъпи, докато палците на двете ми ръце се събраха. Лада беше тънка като млада бреза. Казах й:

– Завържи го ти.

От пътя към селото се отделяше тънка пътека. Поехме по нея. И почна нашата борба с планината. Дали беше борба? Борят се двамина. А планината лежеше, по-право се вдигаше безучастна, тя дори не ни забелязваше.

Пътеката изведнъж свърши. Продължихме нагоре.

Ледник. Отчаяно драскане по синия лед.

Каменен водопад. Лада се подхлъзна, но въжето я задържа. Каменна лавина тръгна надолу.

Поток тесен две крачки, но могъщ като стадо бикове, втурнали се по улея между две скали.

Когато слънцето се скри, спряхме. И се върнахме.

5.

Успяхме да запалим огън. Нощта се спусна и закри бялото лице на

безопасната планина. Но досама огъня слизаше бял език от корав сняг – да ни напомня, че планината ни чака.

Пипнах скалата зад гърба си – беше се затоплила. Облегнах се, протегнал нозе към огъня. Цялото ми тяло трепереше като в треска, челюстите ме боляха от стиска-не, очите ме боляха от блясъка на снега. Посетне, когато с дни се катерех по планини, разбрах, че не бива през цялото време да напъвам мишците си – иначе те се вкаменяват. Сега те се разтопяваха от огъня. И аз се разтопявах.

Наоколо мракът шумеше. Звъняха капки, шепнеха ручейчета, шушнеше земята, която попиваше студената влага. Нещо живееше около нас с притаен, приглушен, предпазлив живот, вършеше се нещо тайнствено и скрито. Но полека-лека шепотът затихна. Мразът победи и окова гласовете на водата. Настана невероятна, немислима тишина. Помислих, че оглушавам, унесох се.

Но дори в полусън държах дясната си ръка легнала върху рогатината. И желязото се затопли.

Бих предпочел да е студено.

Има един псалм – сто двацет и девети. Помня го, той започва: „Много пъти са ме наскърбявали от младостта ми досега, нека рече Израил. Но не ми надвиха... Орачи ораха по гърба ми, проточиха дълги браздите си...“

В този ден, в който се борих с планината, а тя дори не забеляза, скръбта ми стигна до дъното на пресъхналия кладенец на моите човешки сили. Да, изчерпи се цялата влага и цялата жизненост и на дъното остана тиня. Като спуснах ръка и сграбих калта, усетих, че се докосвам до разбитите черепки на съдове, в които съм наливал надежди и радост. Спомних си други дни и други поражения. Като че ли трябваше да изрека псалма другояче: „И ми надвиха...“

Седях и гледах огъня. Тънките пламъци, топлият дъх, който трептеше над тях, светлият пушек, те замъгляваха целия мой свят – три стъпки зрак и топлина. Лада беше зад огъня, различавах лицето ѝ през тази разлюляна прозрачна завеса – сякаш лежеше на дъното на бистър бързей. Унесох се, не знаех дали спя с отворени очи и дали не сънувам. Чух гласа на Лада:

– Бояне...

Казах ѝ:

– Утре.

Тя ми каза:

– Говори. Сега.

Казах й:

– Бях пленник. Мислех, че умирам.

Казвах – и утре е ден. И денят идваше.

Лада ми каза нещо. Какво ми каза?

Наистина ли тя ме питаше? Или разговарях със себе си? Не знаех. Дали говорех на глас, или устните ми оставаха затворени?

Гледах огъня. Или го сънувах? Върху разжарените главни тръпнеха сенки, преминаваха облаци. Те живееха. Така живееше морето от огнена жар, в което изчезна Боян от Земен.

Спрях да треперя. Топлината на огъня и скалата бавно се вдигнаха по мене, като влага по човек, издялан от каменна сол. Ръката ми, която милваше мократа пръст в дъното на кладенеца, извади парче от счупена играчка – дървена птица, която майка ми подари. Птицата беше гълъб. После напипах дръжка на меч, счупен в битка. Там, на дъното, лежах отломки не само от пораженията ми но и от победи. Как казваше по-нататък псалмът: „Господ разсече възетата на нечестивите...“ И утре щеше да съмне.

Тогава отново чух гласа на Лада. Но не бях чувал ето този глас. Тъй както ме смая топлото женско тяло, с извивките на зрял плод там, в Мъртвия град – така ме омая този девичи глас, който тайно се бе наливал с женственост и ласка. Лада ли беше? Къде беше скривала досега тази дълбочина и сила? Тя ми каза:

– Бояне, трябва да ме оставиш. Сам ти ще преминеш планината.

Казах й:

– Не.

Тя каза:

– Ти остави Ясен... Ти остави Влад.

Казах й:

– Заради книгата.

Тя каза:

– Книгата...

Аз й казах:

– Ти си равна на книгата.

Като изрекох тези думи, стори ми се, че се събудих. Срещу мене сияеше огънят, зад пламъците сияеше Лада. Или сега заспивах? Кое беше истинското – преди ли беше сън, или сега сънувах?

В сиянието на огъня виждах очите на Лада. Те грееха, те просветляваха, сякаш се пълнеха със сълзи. И пламъците превръщаха сълзите в звезди. Този поглед не на жена, дори не и на човек. Той беше

безпошаден и обречен. Стори ми се, че осветява дъното на кладенеца. Гласът каза:

– Ти две години бе пленник. Не се ли научи да гледаш правдата в очите?

Затворих очи. Казах в светлия мрак:

– Не мога.

И като отпуснах глава, подпрях челото си в коленете. Заплаках тихо и несръчно – като че ли си припомнях как се плаче.

Усетих, че топли ръце обхващат главата ми. Лада вече седеше до мене и полагаше главата ми на своите колене. Сега гледах нагоре, лицето ѝ беше над мене. Тя изглеждаше по-стара и по-мъдра от мене. Тя би могла да бъде моя майка. Ръцете ѝ милваха косите и челото ми, но толкова леко, сякаш докосваше въздуха и той предаваше нейната топлина и нежност. Вдигнах ръка и я положих на шията ѝ. Моята ръка ли беше това? Изпочупени и смазани нокти, засъхнала черна кръв и черна кал, набита в раните. Тази ръка беше удряла, грабила, убивала. Бях забравил да милвам.

Лада отпусна глава и опря чело до моето чело. Гореше като в треска.

Скрих ръката си от погледа си, спуснах я и напипах до себе си рогатината. Тя пареше.

6.

Събудих се. Затворих очи, заслепен от блясъка на слънцето и снега. Отпуснах ръка надясно, където лежеше Лада. Студена земя. Студена рогатина.

Изправих се от кръста нагоре. Сkochих на крака.

Лада я нямаше.

От огъня надолу към гората сочеше зелена стрела, откършени вейки от бор. Друга стрела сочеше към планината – наредени късове мрамор, който светеше като лед на утринното слънце. Там, където двете стрели се съединяваха – по-право там, където се разделяха, – лежеше рогатината със Свещената книга.

Затичах през гората. И спрях с разтуптяно сърце пред Пастта. Насреща нямаше хора, вляво и вдясно димяха черните неумолими огънове.

Лада бе слязла в селото на чумавите.

Стоях пред черните изгаснали въглени на нашия огън Гледах рогатината – бях я оставил сама, бях забравил за нея, докато търсех жената.

Вдигнах поглед по бялата мраморна стрела, а после все по-нагоре – по безплътно бялата, огряна от слънце велика Алпийска стена.

Лада бе разтворила ръце, за да освободи кишата, бе я хвърлила нагоре към небето, както се хвърля гълъб – за да ѝ даде тласък да прелети над бялата планина.

Какво можех да сторя, освен да вдигна рогатината и да тръгна на-там, накъдето сочеше каменната стрела.

За един ден и една нощ изкачих склона над селото на чумавите. Тръгнах през есента, пристигнах през зимата. Долу, сред оределите жълти листа на дърветата, светеха окъснели червени ябълки, горе само тук-таме сивееха сухи треви – иначе белееха снегове и ледове. Склонът уж не изглеждаше стръмен, но нямаше свършване. Катерех се като по кълбо, което се превърташе под мене. Накрая на разсъмване стигнах до скалист ръб и обезсилен надникнах надолу.

През долината под мене, на сто, а може би на двеста крачки, мълчаливо се тътреше странна върволица. Дванайсет монаси в бяло, всеки завързан за огромно псе-вълк. Стори ми се, че хората са жертви на кучетата, които ги влачат нанякъде. Отгоре не се виждаха лица – само върхове на капюшони, но познах Доминиканеца по вървежа. Залиташе напред, все едно че правеше последна стъпка – но знаех, че няма да спре, докато не ме стигне. Монасите щяха да обикалят дълго, за да се изкачат до мене, защото скалите падаха надолу, подпрени на мраморни колони от замръзнали водопади. Но щяха да се изкачат.

Изведнъж ги видях до себе си – зверските муцуни, оголените зъби, святкащите очи, – те въплъщаваха неумолимата стръв, с която Доминиканеца ме преследваше. Видях и лицето на Доминиканеца, осветено от жестоко вдъхновение.

Затворих очи, отворих ги. Моите преследвачи отново бяха слезли долу, далеч под краката ми. Изплаших се, че почвам да виждам съновидения.

И тръгнах нагоре, към поредния хребет.

Духаше остър вятър, тук все още растяха сухи треви, които свиреха от вятъра и се свеждаха пред краката ми. На широки бели петна върху тревите лежеше сняг. После тревата изчезна. Нагоре имаше само сняг – слава Богу, – твърд като утъпкан. Зад снега димяха мъгли.

На самия край на снежно-каменната пустиня растеше самотен бор. Странно дърво, с извити само на една страна клони – като на върба, като

коси на жена, обърнала гръб на вятъра. Последен страж на гората.

Отчупих клонче и го захапах. То горчеше. И тогава чух лая на псета. Далечен, разпилян от вятър лай на псета, които тичат след дивеча.

8.

Стигнах дълъг заледен склон към долина. Седнах на плаща си и се плъзнах надолу. Прекатурих се, продължих да се свличам надолу. После тръгнах по снега, хванал ледена кора, която издържаше стъпките ми. Чупех с отмалели пръсти висулките по лицето си. Вледенената рогатина лепнеше и гореше в дланите ми.

И внезапно спрях. Пред краката ми се разтвори ледена пукнатина, някъде дълбоко бучеше вода. За пръв път мразът стигна до сърцето ми.

Затичах край пукнатината. И видях мост. Над пропастта се протягаха две дървета. И въже – да се държиш, Като преминаваш. Мостът бе заледен, по въжето светеха Ледени висулки. Вятърът свиреше в скелето на този мост-призрак, ледените висулки тихо звъняха. Валма от мъгли се носеха около него и през него, целият отсрещен бряг изклон се разтопяваше в мъглите, сякаш мостът водеше към някакво приказно ледено царство.

Тръгнах към моста. Не намерих сили да остана прав край пропастта – първом коленичих, после легнах по корем и запълзях. Така както бях по корем, мостът ми се струваше безкраен. Вятърът метеше вледенените греди със сух сняг. Снегът се плъзгаше по леда, сякаш излъскваше моста.

Разбрах, че никой повече няма да мине по този път. Гредите се бяха отделили от скалата, крепеше ги ледът.

Пропълзях назад. Изправих се и тръгнах край пукнатината. Стигнах до скала, която слизаше надолу, наметната от прозрачната дреха на вледенени водопади. Огледах се и видях снежната пустиня – безцветна, печална, безнадеждна. Тя ми се стори обетована земя наред с черната ледена бездна, където бучеше невидимата вода. И в която трябваше да сляза.

Извадих ножа си и го забих в леда. И слязох.

Долу реката течеше през ледена пещера. Ледът се съединяваше над млечната пенеста вода в прозрачен свод. Не беше тъмно – слънцето слизаше тъкмо над пропастта и обагряше леда с невероятни блясъци. Те ме ослепяваха.

Стоях под ледените сводове – дребен и самотен в огромната стъклена пещера. И почнах да викам – пещерата връщаше вика ми умножен, изкривен, протяжен. Виках като на тържество, викът ми се връщаше като плач на погребение. Изведнъж ми се поиска Лада да бъде до мене, за да види това ледено царство, тези блясъци, да усети това безумие. Исках да плача, но очите ми бяха замръзнали.

Когато се изкачих по другата стена на пропастта, върнах се към моста.

Слънцето залязваше. Над снега легнаха дълги сенки, които гасяха блясъка му. Но мостът още светеше.

Стоях на другия край на моста и чаках преследва те си. Най-напред чух лая на кучетата, в който се прокрадваше скимтенето на безсилен бяс. После ги видях – дълга върволица, десетина бели сенки на хора и десетина побелели от скреж псета. Доминиканеца вървеше пръв, приведен напред, сякаш влачеше и хора, и кучета след себе си – впрегнат във въжето на своята неукротима ненавист.

Доминиканеца стигна до моста срещу мене и спря. Хората и кучетата минаха вляво и вдясно и се наредиха безмълвно край пропастта. Деляха ни двайсет – не, десет крачки.

Светло беше. Щом слънцето се скри, вятърът неочаквано утихна. Въжето с висулките, вледенените греди, начупеният лед по ръба на пропастта – всичко светеше хато изрязано с резец и потопено в стъкло.

Тогава Доминиканеца направи крачка и стъпи на моста. Аз бях миал – и той трябваше да мине. Чаках го от другата страна като съдия, който е осъдил престъпника на изпитание и чака решението на съдбата. Съдиите осъждаха на изпитание с нажежено желязо, с огън и с вода – аз го осъдих с преминаване по леден мост.

Доминиканеца направи две, три, пет крачки. Стъпваше по леда, който искреше под краката му, сякаш тъпчеше пътека от блясъци.

Мостът бавно се наклони, гредите се откъснаха от моята страна. Доминиканеца стискаше въжето с две ръце, нозете му се откъснаха от гредите, той увисна на въжето. То не бе свързано с моста, окачено бе на две скали. Така висяха окачени на палци жертвите на Инквизицията.

Гредите бавно се откъриха и потънаха в пропастта. Не се чу да стигат до дъното. Водата бучеше.

Лицето на Доминиканеца белееше току пред нозете ми, на стъпка от мене. Той тънеше до шия в пропастта. Вдигнал бе поглед нагоре и ме гледаше в очите. Дали можех да протегна ръка и да го спася?

Въжето се откъсна, Доминиканеца изчезна в пропастта. Разнесе се

оня странен, протяжен вик, пълен с тържество и печал – сякаш викаше ледената бездна.

И екът заглъхна.

Монасите мълчаха. Кучетата не лаеха. Обърнах се и оставих зад себе си.

ДВНАДЕСЕТИЯТ ДЕН

1.

Остават три дни.

Вървах по снежна равнина. Планината бе скрила остриетата на сините си върхове и лежеше по гръб – девствена и бяла – и аз крачех по гладкото обло бедро. Слънцето стоеше над мене, лицето ми гореше, вървах със затворени очи и само от време на време едва-едва вдигях клепачи. И виждах бели блясъци, които ме бяха ослепили и които ме ослепяваха. Не усещах нито нозете си, нито ръцете си. И трябваше да свеждам поглед, за да повярвам че държа рогатината със Свещената книга.

Вървах и вървах. Притъмня. Облаци се носеха над мене, край мене, под мене. После стана тихо. Завалия сняг, който лепнеше по лицето ми. В едната ръка стисках рогатината, с другата дълбаех отвори за очите си, защото лицето ми се превърна в бяла маска. Усетих, че заспивам.

И тогава вихърът ме връхлетя. Задушавах се, сринах се на колене, не знаех къде съм. Пред мене прелетяха сенки. Не бяха птици – бяха диви кози. Запълзях надясно, откъдето вихърът ги довея.

Под надвиснала скала чернееше земя. Намерих козе лезбище. Проснах се по очи и като по чудо усетих топлина върху дланите и гърдите си. Голата скала бе засипана с козя тор, с тъмни топли бурбонки. Те ди-мяха, те още пазеха топлината на живота.

Разгърнах дрехата си и притиснах голите си гърди към козята тор. Топлина, блаженство. Спомних си оня допир на нанизите злато и рубини върху гърдите ми.

Чух думите на Доминиканеца:

– Избрахме те, защото си алчен. Боже Господи, бях се молил да притисна злато до гърдите си – студено злато, което пиеше моята топлина, трябваше да се моля за тези шепа топла пепел, останали от огъня на живо същество. Съдбата бе пръснала рубините пред мене, облени от струя кръв, за да ми каже: „Виж и помни, че не можеш да платиш дори капка кръв с шепа скъпоценни камъни.“

2.

На утринта станах и тръгнах отново.

Видях далеч пред мене – бели на тъмносино небе – три човешки сенки. Сториха ми се три ангела. Сърцето ми възликува, исках да викна: „Братя!“, но викът замръзна на устните ми. Монасите бяха намерили път да ме пресрещнат. Огледах се – нямаше ги пропастите, бучащите води, ледниците – да хвърля Свещената книга.

И аз вървах към трите бели ангела. Хора бяха, хвърляха тъмни сенки върху белия сняг. Когато стигнах пред тях, главата ми се замая, паднах на колене. Стоях ослепен, със затворени очи. И чух над главата си – говореше на моя роден език:

– Ти ли носиш Свещената книга?

Само кимнах с глава.

Тогава те тримата коленичиха пред мене. Отворих очи – имаха изсечени мъжествени лица на планинци и светци. Те повдигнаха ръката ми, вкопчена около рогатината, и един след друг целунаха желязото. Стори ми се, че устните им залепват върху вледенената броня на Свещената книга. И един разтвори бялата си дреха, както майка разтваря пазвата си, за да накърми детето си. Върху гърдите му лежеше издут мех от бяла кожа – държеше го на топло, за да не замръзне. Прилепих устни до гърлото на меха и засуках. Пих майчино мляко. Усетих, че сърцето ми, ръцете ми и нозете ми се разтопяват.

Събудих се край огън – както в оная невероятна нощ с Лада край нашия огън. Пак бях облегнат на топла скала, се унасях в полусън. Но сега през огъня ме гледаха три странни мъжествени лица. Единият проговори – не различавах добре чии устни се движат, но това бе глас на старец. Той каза:

– Ние сме от селото на чумавите.

Нищо не усетих, не се изплаших – спях. Старецът каза още:

– Жената, наречена Лада, дойде в нашето прокълнато село и ни каза, че ангел Господен носи Свещената книга на братята богомили през нашите планини. И ни каза, че този ангел целунал устата ѝ, та ѝ предал животворното слово на Йоан, побратима на нашия Спасител. И тя почна да ни говори като жива книга.

Намерих сили да кажа:

– Как разбрахте нейните слова? Старецът говореше:

– При нас живее богомилски учител, дошъл от земите, където се е родила нашата правда. Той каза на жената: „Дъще“, тя му каза: „Татко“. И той се възрадва, че чува името на Бога на родния си език.

Казах:

– Защо не я върнахте? Защо я оставихте при вас, обречените?

Старецът каза:

– Тя ни каза: „Бог чу молитвите ви да дойде словото Му при вас. Аз съм се прежалила. А може словото да прогони чумата.“

Чух, че се смее. Смеех се така, както плачех в нощта с Лада – тежко и несръчно. Старецът говореше:

– Тя свали кърпата от косите си и хората я разнишиха – нишка по нишка – и я завързваха на вратовете и китките си. Майките ѝ даваха децата си да ги докосне. Старците целуваха ръцете ѝ. Тя казваше на децата „Дъще“ ѝ „Сине“, а на старците „Майко и татко...“ И ние усетихме, че Божата благодат слиза над главите ни. И дълго, дълго тя говореше божествените слова...

Старецът млъкна. Заговори друг глас – на силен сдържан мъж. Той каза:

– Служа в манастира на доминиканците, изпратен старейшините. Вечерта дойдох до селото и през потока говорих с учителя. Казах му, че инквизиторът Роберто Българина сбира монаси от околните манастири, които са израсли в планината. Водеше глутница кучета – да преследват човека, който носи Свещената книга.

Попитах с почуда и недоверие:

– Нима можете да влизате и излизате от чумавите села?

Мъжът каза:

– Кой може да опази пътеките в планината? Но старейшините запретиха да се излиза от селата, за да не плъзне морът по цялата планина. Казах още на учителя, че е дошъл легат на папата, един доминиканец. Тогав старейшината ми каза да чакам... И се върна с една забулена жена – тя носеше звънче. Каза ѝ нещо на език, който не разбирам, стори ми се, че я осъжда. Тя нищо не каза и мина през потока. Учителят ми каза: „Това е жената, която е срещнала ангела. Тя се закле, че няма да се докосва до човек. Върви пред нея, но да не я доближаваш...“ Вървах, а звънчето тихо пееше зад мене.

Сега заговори младежки глас, дори глас на момче, но и тримата имаха бради. Долових, че гласовете си приличат, може би бяха дядо, син и внук. Момчето каза:

– Работя с баща си в манастира. Късно през нощта Роберто

Българина, Доминиканеца, игуменът на манастира и десетина монаси вечеряха край огнището в малката трапезна зала. И аз бях там – прислужвах. Вратата се отвори и влезе жена цялата в черно, с лице, полускритото от капюшон. Върху гърдите ѝ белееше извезан череп. В ръката си държеше звънче. Игуменът извика: „Чумава!“ И монасите, като скочиха, преобърнаха масата. Жената вървеше към Доминиканеца. Всички го разбрахме. И се заизмъквахме край прекатурената маса. Не бягахме, вървахме на пръсти, сякаш да не събудим лунатичка. Инквизиторът и игуменът първи побягнаха. Още с майчиното си мляко всмукваме този страх от чумата. Спряхме пред вратата и се обърнахме. Жената бе застанала пред Доминиканеца и го гледаше в очите. И той стоеше бледен и неподвижен. Помислихме, че се е вкаменил от страх. Жената посегна и сложи ръце на раменете му. После се наведе и го целуна по устата. Всички ахнахме от ужас. А той спокойно вдигна ръце и свали дланите на жената от плещите си. И я хвана с една ръка през кръста и я поведе към нас. Разбягахме се вляво и вдясно като пръски кал около хвърлен камък.

Отново заговори бащата.

– Доминиканеца поведе жената по дългия студен ходник. Слизаха надолу, към тъмницата. Ние тръгнахме след него – инквизиторът, игуменът с трима монаси и ние със сина ми. Следвахме ги на няколко крачки. Звънчето отново звънеше. Доминиканецът се обърна и каза: „Не се страхувайте, не съм безумец. Няма чума.“ Мислите ни се объркаха, нищо не разбирахме. Доминиканецът каза: „Роберто, кажи на тази жена моите думи.“ А както се знае, страшният Роберто е българин, разкайл се богомил. И Доминиканеца каза, и Роберто повтори: „В селата на еретиците няма чума. Ние хвърлихме отрова в изворите. Хората са отровени. Ние казахме, че са чумави.“

Мъжът млъкна, заговори момчето:

– После Доминиканеца каза на жената: „Ти ги уби. Заради тебе и прокълнатата Тайна книга отрових хората. Трябваше да те спра, затова извиках призрака на чумата. Ако не беше ти, ако не беше книгата, еретиците щяха да живеят. И нямаше да се досетя за чумата, ако вие не ме белязахте за чумав в замъка на оная безумна баронеса. Помни – ти ги уби! Книгата е убиец, вие сте убийци.“ Жената държеше лицето си в длани. Доминиканеца я поведе по стъпалата надолу, звънчето звънеше.

Казах:

– Тя не е виновна...

Заговори старикът:

– Тя ни спаси. Доминиканеца проговори, за да я нарани – и ние разбрахме, че не сме чумави. Злите чарове се разпръснаха. Селата ликуваха, те благославяха жената, която се наричаше Лада. И ние тръгнахме да те посрещнем – ние, освободени от жената.

Стреснах се, събудих се и разтърсих глава. Разтреперан попитах:

– Къде е Лада?

И тримата мълчаха. Старецът каза:

– Говорят, че Доминиканеца я хвърлил в подземната река, която теche под манастира...

Мъжът каза:

– Говорят, че жената сама се хвърлила в белия порой, който тече край манастира.

Момчето каза:

– Говорят, че я видели да излита като бяла птица над каменните покриви на манастира...

И тъй – Лада си отиде. Книгата лежеше на коленете ми.

3.

В просъница се плъзгах в пропасти и изкачвах ледени водопади, минавах по остъклени греди над ревящи потоци. Някъде ме влачеха, някъде ме носеха. По залез видях селото на еретиците валденси – с хижи, сраснали в скалите като сиви гъби, над които се виеше дим. Пропаднах в последната пропаст – мрака на непобуден сън.

Събудих се, легнал по гръб, олекнал, плувах в топла и бавна река. Отворих очи и видях над мене да изгрява като пълна луна една бяла женска гърд. Червеното зърно грееше като разжарен въглен. Обгърнах зърното на гърдата със сухи устни. То ме опари. Силни женски пръсти легнаха върху гърдата и я притиснаха. В устата ми, в гърдите ми, в душата ми протече топло майчино мляко. Стигна до върховете на пръстите ми. Усетих, че стискам рогатината.

Родих се отново. И отново заспах. После ме събуди рев на буря, лежах в каменна хижа в ъгъла тлееше огнище. По жаравата минаваха сенки, по лицето ме милваше топъл лъх. Разбеснелият се вятър не можеше нищо да стори на хижата, сглобена от гранитни камъни. В краката ми до одъра коленичеше немлада жена. Сега усетих благословения топъл мирис на козя тор. Извърнах лице и видях насреща ми да светят очите на десетки кози. Бяла коза дойде до мене и облиза челото ми.

Пих козе мляко и проговорих.

Разбрах, че селото е откъснато от света за половин година. Никой не можеше да премине през преспите, засипали единствения проход към селото. Тайната книга трябваше да спре и да си отдъхне. Тук нямаше гълъби, които да носят вести, само аз и шепата еретици знаехме къде е книгата.

На седмия ден ме заведоха в пещера – огромна зала сред скалите, вече обгърната от стъклената вълна на ледник. Никога човешка ръка не би могла да построи по-величествен храм – ослепително сияние изпълваше пещерата, светлината струеше от невидими отвори, залети от леда. Далеч в дъното видях ледени саркофази – може би ако отидех до тях, щях да видя лицата на мъртвците. Редом зееха празни гробове, там щяха да отидат да легнат еретиците, които сега се изправяха пред мене.

Седнах на гола скала и положих на коленете си пергаментните листи на Тайната книга. Мразът на камъка се вдигна по мене и проникна в сърцето ми. Един след друг минаха и докоснаха книгата всички еретици от долината – трима болни ги носеха на ръце, кърмачетата кротуваха на гърдите на майките си. Те бяха две. Коя от двете майки ме накърми? Минаха двайсет жени, които можеха да раждат, десетина мъже, двайсет старици и десетина старци. Децата брояха колкото възрастните.

Мислех си, че един от старците може да е самият свети апостол Йоан. Мислех си, че книгата е дошла, за да може той отново да види писмената, които е начертал. Ако бях апостол Йоан, бих избрал тази долина, в която да дочакам идването на Спасителя.

Дните вървяха, всеки като деня преди него и като деня след него. В зимната долина се живееше като на Луната, ако там има хора – всяко зрънце ръж, всяка съчка дърво, всяка капка мед трябваше да бъдат скътани през месеците, преди планината да заспи. Козите даваха мляко, козина и кожи. Даваха и месо, защото се раждаха равно число мъжки и женски козлета, а един козел стига за много кози. Само неколцина от еретиците ядяха месо. Раждаха се по равно момчета и момичета, но мъжете гинеха в суровата планина, а жените живееха повече години. Хи-жата, в която ме въведоха, беше вдовишка и жената се качи в моята постеля. Знаеше, че ще си отида с книгата, а ме обичаше всеотдайно. И аз я обичах. Тя имаше състарено лице и младо тяло. Вече не можеше да ражда и не се боеше, че ще увеличи плътта на земята и с това ще укрепи властта на Сатаната над човешкия род.

Валденсите бяха дошли в долината преди четирийсет години. Те бяха заварили шепата патарени от Милано, а по-сетне дошли провансалци, прогонени от Безие. Всички се наричаха бугри, но имаше само трима мъже от българските земи. Миланците се разбираха с провансалците, най-многобройните лионци полека-лека бяха научили всички на някаква странна смесица от романски говор.

Всяко пладне се събирахме на утъкания площад да посрещнем слънцето. Казвам пладне, а не утрин, защото то веднага след изгрева си отиваше и ние го изпращахме, то само по пладне за броени мигове надничаше над снежните върхове.

Вечер идваха хора, носеха оскъдната си вечеря и лакът дърво за огнището. Носеха и болни, които докосваха листите на Тайната книга. Някои оздравяваха, но с моята непоправимо грешна душа си мислех, че те щяха да оздравеят, ако бяха пипнали мнимата Тайна книга от сандъчето. Мислех си, че изцелението е в самите тях. Но кой знае, може би беше и в книгата.

Нощем ставах и в тъмнината полагах книгата на гърдите си, а дланите върху нея. Чаках да усетя топлина или трепет. Дори да видя светлина. Нищо.

Спомнях си за Ясен, Влад и Лада. Изтръпвах, като виждах, че всеки от тях сам пося семето на своята смърт. Ако Ясен не беше захвърлил златото на барона, щях да заплатя на норманеца. Ако Влад не се бе досетил, че може да се превърне в барон Д'Отарвил, нямаше да остане в замъка. Ако Лада не беше накарала баронесата да обвини Доминиканеца, че е чумав, той нямаше да ни спре с отровените села на еретиците.

Ако, ако, ако... Но мъртви ли бяха моите богомили? Ясен би могъл да изплува до брега и сега да милва струните на нова лютня. Влад може би вече хвърляше зърна на гълъбите върху скалата на слепеца. Лада – тя чакаше да се роди синът ни или дъщеря ни, заченати в оная странна нощ...

Мъртви бяха. Тайната книга живееше, защото изгаряше човешки души. Свещеник плашел грешник, че ще поддържа главните в адския огън. Оня му казал: „Че какво страшно има?“ Свещеникът му казал: „Да, ама ти ще си едно от дърветата в огъня.“

Книгата беше пламък, но някой трябваше да изгори, за да пренесе пламъка.

Не – книгата беше факла, която гореше само ако я размахваш, само когато лети като птица. Кацне ли, попадне ли в мрежата на ловците, нейният пламък едва мъждука. Тогава един след друг тримата богомили

раздухаха пламъка със своя последен дъх. Мислех си, че идва моят ред да изгоря.

4.

Досами хижата падаше вледенен допад, цяло чудо ми се виждаше, че водата може да се вледени и да замръзне сред своя полет в извити могъщи струи. Бог бе издялал водопада от лед, както ваятел би изчукал от гранит развяна от вятъра конска опашка. Водата бе спряла, за да мисли.

И аз мислех. Всеки ден седях пред хижата и гледах планината. Не ми омръзваше да я гледам. Уверен бях, че и тя ме гледа. Усещах нечие присъствие, дъха на някого, който не е любопитен, не бърза наникъде, та има време да погледне дори дребния човек, седнал в нозете му.

Хората, които търсели истината, стояли четирийсет дни в пустинята. Аз стоях половин година. Виждал съм пясъчна пустиня – тази, снежната пустиня, беше по-дълбока и по-чиста от пясъка. Какво ли са намирали ония само за четирийсет дни? За шест месеца аз не намерих нищо.

Планината караше погледът да се вдига все по-нагоре и по-нависоко, за да види по-високи и по-далечни върхове – докато стигне небето. Какво ще намериш на небето? Седях до ранната вечер, когато планината започваше да свети. Не можех да повярвам, че е непрозрачна.

Гледах планината и си мислех за Боян от Земен. В затвора на пиратите и в Инквизицията Доминиканеца ме наричаше Анри. В своя замък баронеса Д'Отарвил ме наричаше Анри. Сега всички ми казваха „Бояне“. Не се колебаех вече в думите и постъпките си. Бях станал Боян, този Боян, който сам си бях измислил. Защото – какво знаех за Боян от Земен? Да, може да е бил рицар като мене. Но съдбата му, мислите му, предаността му към учението на богомилите – за това можех да гадая.

В селото намерих Библията, преведена на френски език. Папата запретяваше обикновените миряни да държат Библията на латински в къщите си, а да се превежда на френски беше направо смъртен грях. Четях най-вече псалми. Намерих тези стихове: „Наистина укротих и усвоих душата си като дете, отбито от майчина гръд, така душата ми е при мене като отбито кърмаче... Не се занимавам с работи, твърде високи и непостижими за мече...“

Удивлявах се, че в затвора на пиратите мислех за Боян, който ме бе

обсебил, като за свой съперник. Сега отново отгледах брада и тя не ме плашеше и дразнеше като знак за плен и неволя.

Не Анри гледаше планината и размишляваше. Гледаше я самият Боян.

5.

На Бъдни вечер се събрахме в ледената пещера да дочакаме раждането на Спасителя. Нощ беше, гореше бъдникът – огромен дънер, изровен от мъжете изпод снега. Скупчили се бяхме като стадо пред буря, над главите ни в облак се събираше дъхът ни, смразен от ледения мрак. В селото нямаше Съвършени, те ходеха по долната земя да разнасят светлината на учението. Опирах се на рогатината, усетих, че хората се отдръпват от мене, докато ги видях изправени в пръстен наоколо, очите им светеха. Те чакаха носителя на книгата да проговори.

Не можех да им кажа, че ден след ден напусто се вирах в чудноватите писмена на книгата. И не разбирах нищо. Но знаех – дори да разчета писмената, пак нищо няма да разбере. И мислех, че нито един човек, роден от жена, нищо не би разбрал.

Спомних си думите на дедца. Казах им:

– В земята на българите, където е изворът на учението, дедецът на всички богомили ми каза...

Аз, подлецът, не посмях да им кажа нито „нашето учение“, нито „вашето учение“. Страхувах се. Продължих да говоря и казах:

– Животът на всеки от нас е като поток, в който сме нагазили до кокалчетата, до коленете, до кръста. И гребем от дъното пясъка и тинята и ги пресяваме през ситото на душите си – като хората, които дирят злато. Златните песъчинки, които остават да светят в ситото, те са лъчи от душата на Бога, пръснати в нашите тъмни души. Когато Бог ви повика, вие ще отидете с шепи, пълни със светлина, която сте събрали.

Казах им още:

– Това е човешката участ. Тия, които са тръгнали по пътя на доброто, тях светлината ще вдигне нагоре към небето. Тези, които са тръгнали по левия път и са избрали да събират камъни в душата си, тези камъни ще ги смъкнат в преизподнята... Да възхвалим Този, който ще се роди, защото Бог Го изпрати да ни покаже светлия път...

Това го казах от сърце, в Спасителя вярвах и католици, и богомили. Тъй го казах: „Вие ще отидете, вас светлината ще повдигне...“

Наистина понечих да кажа: „Ние ще отидем, нас ще ни вдигне...“ И не посмах. Не бях един от тях. И млъкнах.

Тогава от мрака дойде глас на стара жена, която каза:

– Защо Бог, който е съвършен и мъдър, е създал този свят пълен със злини и заблуди?

И друг глас, на жена, попита:

– Защо злото е дошло на света?

И трети глас, този път на мъж, каза:

– Защо Бог е трябвало да ни сътвори от светло и тъмно, от добро и от зло? Защо не ни е направил добри?

Мълчах. Но други гласове се обадиха и хората започнаха да спорят в мрака. Не викаха, не говореха един през други, но въпросите бяха много повече от отговорите. Те казаха: „Бог не е създал злото. То е на дявола“, „И добро и злото са в Бога“, „Само Бог е вечен“, „И злото е вечно“.

Стоях в средата на петно полумрак сред океан от мрак. Слушах тревожните питания и воплите на тези изгубени души, усещах безмислицата и отчаянието на нашето сляпо дирене в този мрак. И не виждах нито брегове, нито небе. Спомних си, че стоим в оня неръкотворен храм, пещерата, обляна от неземно сияние, спомних си оная светлина, родена в кристалните ледове. Това е нашето човешко битие – треперене в кръг полузрак, докато около нас се простират невидими простори, пълни с невидима за нас светлина. Да, наистина тялото беше тъмница на душата. С ужас усетих у себе си копнеж и стремление към към смъртта и признах, че то винаги е живяло у мене.

Дете бях, когато умря малката ми сестричка. Надвесих се над вкамененото ѝ лице, не виждах добре, очите ми бяха пълни със сълзи. Клепките не се бяха склопили докрай и не закриваха изцяло очите ѝ. Под черните мигли белееше ивица светлина. Не беше око, беше бездна, пълна с млечна мъгла. Поисках да се хвърля в нея. Тогава навремето изведнъж усетих, че и аз съм мъртъв. Усетих бездната преди моето раждане и друга бездна след моята смърт. И видях искра в бездната – моето мимолетно човешко съществуване. Сестра ми я нямаше. Мене нямаше да ме има. И дълги-дълги дни и нощи накъдето и да се обърна, наоколо виждах само смърт.

Вярвам в Бога. Всяка сутрин и вечер се моля. И преди сражение се моля, и когато преминавам през река. Вярвам и усещам, че отвъд видимите неща има нещо невидимо и могъщо. Наричам го Бог. Но понякога неочаквано мракът ме обгръща, лъхва ме студът и безкрайността на

бездна. Няма да ме има. Нищо няма смисъл. Нищо.

Тя пристъпи на отчаяние ме накараха да презирам живота си, те ме накараха да презирам и живота на другите. Те ме направиха убиец.

И сега сред хора на гласовете, които изричаха в мрака вечните питання на людетe, усетих желание да умра, да изчезна. Ако отвъд смъртта нямаше нищо, не е ли все едно кога ще умра? Ако има друг живот, защо да не вляза още сега в него?

Тогава усетих, че стискам с две ръце рогатината. И видях бледа светлина да се нажежава под пръстите ми и те станаха прозрачни. Изтръгнах до костите. Поисках да пусна желязото – и не можах. Пръстите ми се бяха вкочанили и вкопчили в рогатината – и отказваха да ми се подчинят.

За миг само се разбунтувах. За миг останах само Анри, мислех като Анри, спомнях си като Анри. За миг само не мислех за Боян и за Тайната книга и тя ми показа, че аз ѝ принадлежа.

Трябваше да я занеса на албигойците и да се отърва от Боян.

ТРИНАДЕСЕТИЯТ ДЕН

1.

Остават два дни. Напуснах селото на еретиците. Заслизах от планината през зимата, стигнах в равнините през пролетта. Първата нощ легнах да спя отново сам.

През нощта сънувах сън. Мисля си, че ако не бях чувал разказа за овчарчето Литовой, което снело обсадата край Търнов с невидимата си войска, нямаше да го сънувам.

Летя над окървавените и одимени стени на Тулуза. Но Тулуза ли беше тази крепост? Високо летя, виждам и града, и рицарите с бели кръстове около него, и венеца планини около обсадени и обсадители. Докато Свещената книга бе вървяла по своя дълъг път, хората продължавали да се избиват.

Влизам в някаква подземна зала като пещера. Край маса със свещ седят само трима албигойски старейшини и епископът Д'Ан Марти. На едната стена има прозорче, в него невидими ръце пускат монети в шлем. Монетите звънят – така е звъняло звънчето на Лада. Ръка след ръка, монета след монета. Живот след живот. Живите защитници пускат своя знак на живота, мъртвите са отнесли своите монети в гроба. Комендантът Пиер Роже донася полупразен шлем на епископа и му казва:

– В шлема има двеста монети по-малко. Дай оръжие на Съвършените.

Епископът казва:

– Не, Пиер Роже.

Пиер Роже му казва:

– Тогава... няма надежда.

Влиза трубадур. Това е Пеyre. Но Пеyre е мъртъв! Ако не е Пеyre, то е братът му близък. Носи в ръцете си гълъб. Епископът сваля записката от шията на гълъба, прочита я и като се изправя, залитва. Двамина старейши успяват да го подкрепят. Епископът коленичи, и другите коленичат, като го гледат в устните.

Той успява да промълви:

– Свещената книга идва към нашата крепост.

Летя над стените на крепостта. Тълпи албигойци пеят на стените и размахват факли.

Ние се вдигнахме в Прованс
въпреки изнемогата и ужаса от сетнините...

Венец от огънове заграждат крепостта – там кръстоносците чакат.

Изведнъж тъмните планини наоколо засияват – сякаш изгрява зора. Цялата планина пламва. Свещената книга разпалва отново огньовете на въстанието.

По тъмните склонове на планините слизат потоци и нанизии от факли, които очертават невидимите пътеки – като вени на огромно тяло. Поточите се сливат в огнена река. Не виждам лица, чертите им се топят от пламъците. Но чувам гласове.

- Свещената книга дойде!
- Свети апостол Йоан е сред нас!
- Изравяйте оръжието!
- Палете къщите си – Бог ще ни съгради нови в небесата!
- Свещената книга ни води!

А в стана на кръстоносците бушува суматоха. На невярната светлина на огньовете виждам рицари да възседат коне само с един крак в стремето, а конете ги повличат. В нощта глъхнат копита. Войниците сечат въжетата на шатрите. Подпалват обсадни каменометки и тарани.

И тогава – тогава зачева гласът на Лада. Тя чете Свещената книга като в оная нощ в Града на мъртвите.

И тя казва:

– Тогава Сатаната ще се свободи от затвора си и ще отвори война на праведниците. И праведните ще вдигнат силен вик към Господ. И Господ ще заповяда на Арахангела да засвири с тръба и тръбният глас на Арахангела ще се чуе от небето дори до пъкъла...

По незначайни пътеки се промъкват хора. Кръстовете белеят върху гърбовете им. Най-напред са двама-трима, после десетки и стотици. В началото вървят, после почват да тичат. Гласът на Лада ги гони:

– А що се отнася до неправедниците, върху тях ще се излее Господният гняв. И те ще бъдат обзети от скръб и притеснение. И ако човек, който е на трийсет години, вдигне камък и го хвърли надолу, камъкът би стигнал дъното едва след три години – толкова е дълбочината на огненото езеро, където ще обитават грешниците. Тогава Сатаната ще бъде вързан, както и всички негови воини – и ще бъдат хвърлени в огненото езеро...

Лада замлъква. Бавно се разсъмва. Аз летя над стана на

кръстоносците – той прилича на дъно на море след отлив. На дъно на море със стотици корабокрушения. И водата, като се отдръпва, разкрива останките на разбитите кораби.

Виждам, че през пометения от стихииите стан върви висок тънък мъж. Слизам на земята и тръгвам срещу му. Това е Ясен. Той иде към мене и притиска към гърдите си сандъчето с лъжливата Свещена книга. Сега виждам, че морето не се е отдръпнало докрай от изранената земя – Ясен ходи по водата като в оная нощ. Той спира и аз му казвам:

– Ясене, това не е Свещената книга. Книгата е при мене.

Той ми се усмихва.

И аз се събудих.

2.

Никой не посрещна Свещената книга. Стигнах в дълбока нощ до селото, което лежеше в подножието на замъка Бранкел. Не влязох в селото, намерих в тъмнината изоставен плевник и легнах в изветряло прашно сено. Събуди ме студено слънце, което изгрываше из дупките на порутения покрив.

Излязох от плевника. Селото беше под краката ми, замъкът се вдигаше над мене – черен върху черна скала. Пожарът не бе успял да изгори камъка, но го бе наметнал с катранен плащ. Щяха да ваят дъждове, замъкът щеше да побелее като скелет. Осакатените развалини се кълчеха причудливо пред синьото небе. Над черните камъни летяха птици. Не бяха гълъби, гарвани бяха. А в селото и над селото нямаше дори птици.

Вдигнах глава и видях, че гредата над вратата е пронизана от гвоздеи. Железните ковани шипове бяха пронизали дъските, после цялата греда и изскачаха отдолу остри, черни като нокти. Потреперих – помислих си, че и гвоздеите, с които са приковали Христа, може да са пронизали гредите на кръста. И тези остриета са стърчали от другата страна. На същия кръст от другата страна може да се разпие човек. Всеки от нас.

3.

Тръгнах към Безие, като се криех дори от сянката си. Безие бе

разрушен и хората му избити още в началото на кръстоносните походи срещу албигойците. Сега той лежеше в развалини – скелет на омразата, паметник на човешката нетърпимост. Кой го знае дали беше Безие – можеха да са развалини на който щещ град, на който щещ край на света. Кой знае дали денят беше днес или преди хиляда години. Или след хиляда години.

Вървах по тесни улици, някога закътани между каменни сгради. Сега погледът ми минаваше над срутените стени и виждах планината, която хората от тази улица никога не са видели от прозорците си. Спомних си развалините на мъртвия град – леговище на хората-вълци. Стори ми се, че от развалините ме гледат жълти очи. Навярно бяха подивели кучета.

Носех одежда на рицар без кръст върху плаша. Смъкнах забралото на шлема си и стиснах по-здраво рогатината. Срещал бях по пътя си хора, превърнати от глада във вълци. Те гризяха скелета на кон и се разбягаха като сенки – на четири крака. Сега можеха да се събират на глутници в развалините.

Излязох на площад – обсипано с камъни парче земя, където някога е било сърцето на живия град. В средата стърчаха развалини – бели, изпочупени ребра. Тук трябва да е била черквата на името на свети Назарий. В нея бяха живи изгорени седем хиляди еретици. Виждал ли беше Пейре тази черква? Знаеше ли къде ме изпраща?

Над развалините летяха птици. Гълъби бяха. Заобиколих развалините. Под полусрутен свод пред стълба, която водеше към небето, стоеше изправено момче – може би на десет-двайсет години. Имаше ведро и светло лице. То хранеше гълъбите и те кацах по раменете му.

Тръгнах към него. Гълъбите излетяха. Детето ме поведе по стъпалата, които водеха като че ли наникъде.

На малка мраморна площадка седеше със скръстени нозе старец. Черна превръзка скриваше очите му. Държеше главата си леко привдигната, сякаш искаше да ме види изпод превръзката. Наметнат бе с овехтял плащ на кръстоносец – белият кръст висеше, непохватно скрепен с черна нишка. Старецът попита:

– Кой си ти? Казах му:

– Нося книгата.

Коленичих пред него. Понечих да вдигна забралото на шлема, после се отказах. Все едно – той не можеше да риди лицето ми. Грижливо освободих Свещената книга от желязната ѝ черупка. Подадох свитъка на стареца.

Той склучи двете си длани около книгата. Мълчеше. Книгата сякаш излъчваше някаква невидима светлика, която той виждаше с дланите си.

После разтвори дрехата си. На гърдите му тежеше плътно натъпкана кожена торбичка. В мъртвия ограбен Град слепецът държеше торба със злато. Той отново ме попита:

– Кой си ти? Мълчах.

Той каза:

– Ако си наемникът, тази торба злато е твоя.

Казах му:

– Аз съм Боян от Земен.

На другата сутрин с момчето пуснахме девет гълъба. Те се извиха над развалините, сякаш искаха да ги запомнят – и полетяха на изток.

Колко хубаво и колко лесно е да летиш. Под тях ще се изтеглят морета, гори и планини. Те ще прелетят над снеговете, в които се сривахме, над пясъците, в които затъвахме, над Покривите, под които страдахме.

Гълъбите носеха благата вест, че Свещената книга е завършила своя дълъг път до земята на албигойците.

И тъй – пренесох Свещената книга на богомилите до албигойците в Лангедок. Гълъбите отлетяха, небето остана пусто.

И аз стоях в пустиня. Всичко беше сторено, извършено, свършено.

Какво трябваше да върша от днес нататък?

4.

Върнах се да диря следите на Боян от Земен. Камъните на Тулуза бяха на папистите, душата на града – на албигойците. Дълго търсих и не намерих човек, който бе чувал за Боян от Земен. Полека-лека проуях, че оня човек, който скочи в разжареното езеро, бе се нарекъл с това име преди смъртта си.

Боян от Земен... Почнах да се съмнявам дали съм чул добре изреченото име – селище с такова название имаше в българските земи близо до Сердика, в земите на сърбите и хърватите, край Киев. Идеше от земя, от земен насип – славяните наричаха домовете си в земята „землянки“. Звучите „в“ и „б“ не се различават добре, в някои говори се сливат. Казваме и „василевс“, и „базилевс“. Човекът може да бе изрекъл „воин“ или дори „боец“. Излизаше, че той се бе назвал – „воинът от-земя“. Нали

Адам ще рече направен от земя? Дали това име не беше за богомилите някакъв скрит знак за разпознаване, че принадлежат на учението? А може така да се наричаха мъжете от някакъв таен орден на еретиците? Защо слепецът с гълъбите се нарече Боян от Земен? Тогава си мислех, че е отнесен. И дедецът на богомилите, и слепецът с гълъбите бяха изrekli това име. Но и те не знаеха кой е бил.

Можеше ли наистина да е от рода Вентадорн? Говореше като чужденец, а всички в нашия замък говореха провансалски като своя роден френски език – земите ни бяха току до Северен Прованс, делеше ни само една планина. Питах, разпитвах – нито един Вентадорн не се бе сражавал на страната на албигойците. Тъй, без да искам, научих вести за родния замък. И станах още по-самотен.

Разбрах, че разсъдъкът ми се опитва да избяга от самия спомен за Боян, като се забъркваше в съждения за букви и названия. Уж търсеше човека, но всъщност размиваше очертанията му, като ръка, която чисти замъглен и избледнял стенопис и го изтрива.

Да, никога нямаше да науча истинското име на човека, който скочи в кладата. Но човекът бе съществувал! И сега той живееше само в мене.

Тук всички ме знаеха като Анри, не казвах, че съм от Вентадорн. В Тулуза имаше стотици рицари, в града влезе и Рожер Бернар от Фоа. Симон дьо Монфор обсади Тулуза. Той държеше и Нарбонския замък, който сега е в града. Странно време беше – Тулуза изпрати посланици при Симон, които веднага бяха оковани във вериги. А епископ Фулкон, който окова пратениците, най-злият враг на тулузци, се разхождаше по улиците на града и ги заклеваше да се предадат, френските отряди стигаха дори до църквата „Свети Стефан“. Рицарите на Симон, закалени в битки и турнири, с презрение сечаха гражданите, които се съгласяваха да умрат от мечовете им. А накрая французите се скриха в катедралата, победени от храбрия и яростен народ. Стените на Тулуза бяха изравнени със земята от Симон, тулузци ги вдигнаха отново и никъде другаде не биха могли да се видят по-знатни и по-богати копачи и зидари. Работеха и графове, и рицари, търговци и тъкачи, жени и деца.

Странно беше времето. Странен за самия себе си се усещах и аз – прероденият Анри. Не се биех – от коя страна трябваше да се бия?

Седях върху греди, които миришеха на току-що отсечен бор. И гледах, французите заемаха височините около Тулуза, целите в безценни лозя, от които бе изтекло виното и златото на града. Прелестни крайградски къщи пъстрееха по склоновете и хълмовете, потънали в зелената на орехи, бадеми и кестени. Всяка сутрин след отслужване на

месата от френския стан излизаха отряди, въоръжени с брадви и мотики. Те сечаха лози и дървета, а домовете сриваха до основите. За цели три месеца пред очите ми този рай – построен и отгледан с толкова труд и обич – се превърна в пустинен бряг.

Гледах и мислех. Когато бях само Боян в селото на еретиците, бях посвоему щастлив. Бях спокоен и безметежен като силната и чиста планина. Сега бях само Анри. В сърцето ми властваше разруха като в изпотъпканата и изпосечена Тулуза. Душата ми мъждукаше като свещ в изоставен и пуст дом. Изтощен бях като надигнал се след тежка болест. Казват, че така се влачели ония, които са били обсебени от зъл дух, след като духът е прогонен. Как пишеше в Евангелието? „Когато нечистият дух излезе от човека, той минава през безводни места и търси покой. И като не намери, казва: ще се върна в дома, отгдето съм излязъл. И като дойде, намира го преметен и нареден.“

Тогавя при мене на стената дойдоха двама души и седнаха на камъните. Те ме попитаха: – Ти ли си Боян от Земен? Помислих малко и признах: – Аз съм.

Защо отново се нарекох Боян? Отвърнах, без дори да се замисля. Сега имах достатъчно безсънни нощи, за да Ви отговоря. Зашото Боян имаше път пред себе си, защото имаше хора, които вървяха с него и до него по този път. Но нали Анри можеше да се присъедини към кръстоносците? Там Анри трябваше да застане най-отдолу – хайде, нека да е по средата – на тази пирамида, на чийто връх стояха папата и кралят. Над мене, Анри, щеше да стои моят сюзерен, той от своя страна щеше да е нечий васал. При богомилите нямаше сюзерени и васали, нямане епископи, архиепископи, кардинали, легати – всеки беше равен на другия. И друго, и друго – все още исках да докажа на Боян, че струвам и дори съм по-добър от него. Не бях ли го доказал?

По-старият от двамата мъже ми каза:

– Брате, ти си избран до века за дълга да бъдеш пазител на Тайната книга. Дойдоха гълъбите от българската майка-община и казаха да те намерим. Книгата те иска.

5.

Тъй се върнах под ярема на Свещената книга. Дългът ми повеляваше да я пазя със своя живот и живота на другите. Богомилската забрана

да не посягам на живо същество бе снето пред мене. И аз убивах. Гоне-ха книгата – ще рече мене, както не са гонили най-кръвожадния върколак-людоед. Но скоро половината от моите гонители побягнаха, когато най-сетне заставаха пред лицето ми. Другата половина бяха заслепени от алчност или от верска нетърпимост, или от вироглава гордост – да победят „Рицаря на Свещената книга“. Защото така бяха почнали да ме наричат. Те умираха.

Когато в Светата инквизиция счупиха ставите на десния ми крак, започнах да се бия с железната рогатина. Ден и нощ я люлеех в ръцете си, докато можех да я въртя тъй бързо над главата си, че дъжд не мокреше косата ми. И тъй бързо я въртях пред очите си, че виждах през кръга от желязо. После смазаха пръстите на десницата ми. Можех да пиша с лявата ръка, но не можех да се бия.

6.

Изминаха почти двайсет години. Летописците написаха върху кожите на отдавна умрели говеда, че албигойските войни приключили. Загинаха двамата заклетни врагове – водачът на албигойците граф Раймон VI Тулузки и водачът на кръстоносците Симон дьо Монфор, Глигана от Ардените. Граф Раймон го биха гол до кръста и го въведоха с юзда на шията в гробницата на Пиер дьо Каstellно – папския легат, убит от албигойците. И душата на католика възликувала, като видяла унижението на еретика. А Симон дьо Монфор го уби под стените на Тулуза един камък, метнат от жена. Албигойците говореха, че било каменно нощно гърне. Сам видях смъртта на Симон дьо Монфор. Падна пред една от вратите на Тулуза, лицето му почерня като въглен и двама рицари метнаха плащовете си върху него.

Тогава – като в древна сага – борбата продължиха синовете на загиналите – граф Раймон VII Тулузки и Амори дьо Монфор. Младият граф като повечето провансалци лесно плачеше от възторг и още по-лесно плачеше от отчаяние. Той извърши чудеса от храброст и още повече позорни дела. Казваха, че днес гризе веригите, с които го оковаваше папата, а утре ще ги милва.

Когато Амори повика войските на френския крал, като му обеща да даде всички провансалски земи, ние разбрахме, че борбата с оръжие в ръка е загубена. В Прованс влязоха французите, но водени не от Филип Август – надживях и него, – а от Луи IX.

А Луи IX бе възпитан от Бланка Кастилска – хладнокръвна, безстрашна и сурова жена, недостъпна за обидите и униженията, с точни решения и бързи удари. Тя направи сина си Луи благочестив лицемер, макар да се кълнат, че сърцето му повелявало и показното самобичуване, и слушането на среднощни меси, и постите, и изповедите му. Дано да е така.

Мнозина провансалски рицари, когато разбраха, че борбата е загубена, забравиха клетва и чест, та с удивителна лекота се проснаха в краката на френския крал – като търгуваха със своите войници и своята съвест. За измяната мълчат, тя е позорна. Тук тя се вадеше на показ, с нея се гордееха.

И Раймон VII се предаде на милостта на френския крал. Той тържествено отпразнува своята сватба с принцеса Де ла Марш само седмица след договора в Лорис. В пиянска самозабрава, с чаша провансалско вино в ръка, последният Раймон погребва свободата на своите поданици и приветства грядущите години на робство. Дете ли беше, та се надсмиваше над своята горчива участ и се подиграваше със скръбта и отчаянието на провансалците? Или давеше във виното своята велика печал?

Да, албигойските войни свършиха. Преди да започват, Прованс светеше като грозд с жълти прозрачни зърна, пронизани от слънце. Кръстосците стъпкаха този грозд. Но нима не сте виждали как винарите тъпчат с боси нозе гроздове в линовете си? Кръвта на Прованс изтече, но както гроздовият сок се превръща във вино, тъй и споменът за Прованс ще се превърне в песни.

ЧЕТИРИНАДЕСЕТИЯТ ДЕН

1.

Остава един ден.

Накрая спрях в Монсегюр.

Монсегюр остана последната албигойска крепост – а защо не и последната видима еретическа твърдина – в целия свят. Ако някога албигойците бяха сънували, че ще съществува място, където ще владее само учението, то Монсегюр беше този възпътен сън. Крепост, където и последната душа принадлежеше на учението. Както след стихийно наводнение на единствената скала се спасява всяко оцеляло същество, тъй и в Монсегюр се скриха свършените еретици – самотни сред разлялото се френско море. Сами бяхме на тази скала. Всички гълъби на Монсегюр се бяха върнали в гълъбарниците си по върховете на кулите. Те гукаха от сутрин до вечер. Не изпращахме и не посрещахме гълъби. Нямахме от кого, нямаше кому.

Тук посрещаха слънцето и вкуса на благословения хляб Вилхелм Ричард, Ровал, Поне, фабри, тук можеше да чуеш словата на Лагет, Гроз, Бонафас. Братята Сикер и Америк доведоха своите ученици. Рицари от прочутите родове Аламани, Вилмури и Мервили прекланяха колене пред албигойския архиепiscop Госелин и слушаха поученията на Бертран д'Ан Марти.

Но в Монсегюр дойдоха не само албигойците от Прованс, тук имаше катари и патарени от Италия, валденци от Алпите, немци, британци, босняци, българи, дори еретици от Киев. Защото Монсегюр не беше толкова крепост, ами светилище, където всеки прозорец гледаше към дома на слънцето, където то щеше да влезе в определен ден. А имаше прозорци, които гледаха към някоя звезда.

Крепостта владееше старият Пиер Роже дьо Мирпоа, горд, че не скланя глава пред френския крал и защитава честта на бароните по завета на прадедите. Със съзерен в изгнание, васал на виконта на Безие, който беше поддръжник на Тренкавел, този Пиер Роже можеше да прави всичко на своя глава. Той беше корав човек, грабеше абатства и манастири, а след убийството на монасите в Авиньонета се гневеше, че не са му донесли главата на паписта Арналди, за да превърне черепа му в купа за вино.

Не беше леко да се оправя и брани тази крепост само със стотина рицари. По стръмните пътеки към Монсежюр всеки ден качваха на ръце и на носилки десетки болни и умиращи. Албигойците от целия Прованс идваха в Монсежюр, за да получат последно посвещение. И всяка смърт се превръщаше не в скръбен помен, а в тържество. Хора, които цял живот бяха прекарвали като добри католици, идваха за „утешение“ и умираха с унесена усмивка. Веднъж донесоха и католически свещеник. Тъй си отиде един от бароните Мирпоа, Пиер Роже в Каркасон и Жилбер дьо Сен Пол в Пюи Лоран.

Докато през лятото на 1243 година Гюи – новият маршал на Мирпоа, пратен от френския крал – заедно с прелатите на Нарбон и Алби и със сенешала на Каркасон със своите французи, Гюи доведе пред стени на Монсежюр десет хиляди кръстоносци.

След деветмесечна обсада Монсежюр се предаде. Не дочакахме великия ден на пролетното равноденствие. Огньовете по стражевите кули угаснаха през зимата, но кладата с еретиците пламна през пролетта.

2.

Тогава преживях найаве и видях с очите си оня сън, който сънувах, преди да предам книгата в Безие. Пак имаше зала с маса и свещи, пак около нея стояха епископ Бертран д'Ан Марти и комендантът Пиер Роже дьо Мирпуа. Имаше и трима Съвършени – първосвещеникът Госелин, Ламот и Перела. Там бях и аз. Но епископът и комендантът и всички други бяха живи хора, а не съновидения. И пак пред малко прозорче оскъдно капеха звънтяха монети в обърнат шлем – останалите живи защитници на крепостта ни връщаха залога за живота си. А над главите ни също така равномерно ечаха удари на желязо върху камък. В горната зала разкъртваха изображението на слънчевата роза с шестте листа, която лъчите трябваше да докоснат в деня на равноденствието. Сякаш дълбаеха душите ни.

Глухи, могъщи удари равномерно разтърсваха каменните стени. От гредите на потона се сипеше прах и червоточина – сякаш Монсежюр се отърсваше от преходното и тленното. Биеше огромно сърце, което тресеше цялата крепост – като замиращо сърце на великан, тръгнал към оня свят. Биеше равномерно, но бавно – между всеки удар можех да прочета „Отче наш“. Над Монсежюр падаха скалите, хвърлени от огромната каменометка, сглобена пред стените на стражевата кула. Там успяха да я

изкачат испанските катерачи, повикани от нашия отдавнашен враг – нарбонския владика Пиер Амиел.

Когато изсипахме шлема на масата, преброихме четирийсет топли монети. Четирийсет живота. И ние знаехме колко осакатени ръце, превързани чела и пронизани гърди трябваше още да преброим. Нямахме нито един воин, който да не носи рана.

И отново Пиер Роже помоли епископа да даде оръжие в ръцете на младите Съвършени. Епископът каза:

– Не.

В Монсегюр бяха събрани двеста петдесет и седем Съвършени. Хората шепнеха, че когато нощем гледат към крепостта, тя светела. Да, в Монсегюр бе събрана светлината на Окситания. Какви хора бяха дошли в Монсегюр! Лечители, които виждаха болестите на хората като изписани върху кожата им и ги лекуваха с една милувка. Звездобройци, които ходеха по звездите и ни разказваха за други странни същества. Ясновидци, които разговаряха с мъртвите, както говореха с нас. Не зная дали някъде някога са успели да съберат толкова мъдри и добри хора на едно място. Господи, защото трябваше да умрат? Защо духна и загаси светилниците си? Един стар, прастар босненец казваше, че ги викат на далечна звезда.

Имаше между тях гадател по дъното на очите – българин беше, роден в Родоп, планината на Орфей. Той капеше в окоето някаква билка, която разтопяваше света пред тебе – и тогава надничаше в окоето ти като в кладенец, на чието дъно е написана съдбата ти. Гледаше през огромен бистър скъпоценен камък, който навярно струваше колкото целия Монсегюр. Камъкът трябваше да изгори с гадателя – тези камъни горят като въглени. Та този гадател ми каза всичко, каквото съм преживял – гледаше лявото ми око, което записва какво е видяло. Но не можеше да каже нищо за бъдните ми дни, защото няхах дясно око – Светата инквизиция ме направи еднооко.

Ами трубадурите в Монсегюр? Песнопойците? Гласовете, които слушах година след година да се вдигат като птици към пълната луна?

Но бързам да разкажа за нощта, когато се събрахме в малката зала. Епископът каза:

– Съберете всички ръкописи и ги изгорете.

Казах му – а си мислех за песните на Пејре:

– Оставете песните. Светата инквизиция е скъперница – тя ще ги затвори и ще ги пази в най-дълбоките си затвори. И един ден те ще излетят в небето.

Епископът ми каза:

– Ще се гаврят с тях и ще ги изгорят на най-високата клада.

Казах му:

– Тогава те ще се превърнат в светлина.

И като помълчах, попитах го:

– А Свещената книга?

Той плесна с ръце и влязоха трима мъже – получовеци, полукозли, леки като рисове, силни като вълци, бързи като усойници. Имаха едни и същи къси къдрави коси като остригано руно и устни подвижни като муцуна на катеричка. Единият беше от Пиренеите, другият – от Алпите, третият – от Пирин. Епископът каза:

– Бояне от Земен, дай им книгата.

И най-старият, с побелели коси и черни вежди, коленичи, та пое рогатината. Целуна я. И минаха тези двеста петдесет и седем мъже и жени – побелели старци и старици и още тъмни мъже и жени – и всеки целуна рогатината. Целуваха я така, сякаш ѝ предаваха дъха си. Мнозина плачеха. Само аз не я целунах. Епископът каза:

– Ще се изкачите на върха насреща и ще чакате да пламне кладата.

Защото ние вече знаехме условието за предаването на Монсегюр. Епископът добави:

– От кладата ще гледаме върха и ще знаем, че Свещената книга ни гледа.

Всички мълчаха с наведени глави. И новият побелял пазител на книгата каза:

– Ще я скрием в най-дълбоката пещера – оная, в която нашите далечни праотци са нарисували отдавна изчезнали зверове. Те ще я пазят. Когато последният от нас умре, ще предаде тайната на сина си. Когато дойде денят, тя ще се върне при хората, както се връща кокичето от заровената в земята луковица.

И тримата пазители на книгата се спуснаха посреднощ от скалата.

Ние ги изпратихме горе, от кулите.

Вявах – и знаех, – че ако тези хора поискаха, можеха да съединят ръцете си и да помолят силите на вселената да им помогнат. Вявах, че ако сберат лъчите на видимите и невидимите слънца като в огледало, могат да ги насочат с погледите си където поискат и да изпепелят кръстоносците и техните каменометки. Нима огледалото на чистите души не е по-силно от огледалото на Архимед?

Но и Оня, разпнатият, е можел да помоли своя небесен отец да му изпрати легиони ангели. Само че бе останал да виси на кръста.

Съвършените пяха цяла нощ. Не ги разбирах твърде. Вие разбирате ли? Те казваха, че такава е волята Божия. А да се месим на Божията воля – това не е наша работа.

3.

На другата сутрин в огнищата на крепостта пламнаха ръкописите на Съвършените. Горяха книги, пергаменти – ще рече кожи, папируси, дървени плочи. Трошаха се камъни и глина. Превръщаше се в пепел и прах мъдростта на Египет и Елада, на Персия, Индия и Китай, на Рим, Константинопол и Търнов. Пламъците не стигаха до високите комини на крепостта – те само димяха с бял и черен пушек. Мъдростта миришеше лошо.

Но върху площадките на кулите Съвършените запалиха огньовете със своите сухи билки, които лекуваха, омайваха или пренасяха в други светове. Вдигна се син и жълт пушек – крепостта като че ли окадяваше с великанска кадилница собствения си труп. Колко ли щастливи дни за хиляди болни изгоряха! А благоухаеше – дишах дълбоко, дълбоко и усещах, че летя.

Дори каменометката спря да отмерва със скалите си последните удари на сърцето на Монсегюр. И кръстоносците дишаха дълбоко, а поповете размахваха кръстовете – мислеха, че ги кадим с тайнствени чарове.

4.

Пристъпих в килията на Госелин. Стотици пъти бях влизал в нея, а сега като че ли я видях за пръв път. Тя беше гола и чиста. Нямаше ги полиците по стените, отрупани с книги и свитъци, нямаше я дървената маса с ръкописите. Нямаше я дори овчата кожа върху пода. Госелин беше изправен пред тесния прозорец и гледаше към планината. Над все още зимните лесове димяха зелените пушеци на новите листа и тук-там тлееха белите огньовете на цъфнали сливи. Тази крехка и нежна предпролет, това усещане за полъх, който плахо ме помилва по челото – то рани сърцето ми.

Тъкмо когато влизах, грозният тътен на паднала скала разтърси килията. Но не се посипа прах – всичко беше преметено и измито. Безмълвно си повтарях „Отче наш“ и чаках новия тътен. Той не се разнесе.

Госелин се обърна – висок, мършав, побелял. Приличаше на дедца на богомилите, когото бях срещнал преди трийсет години, а след още трийсет години би могъл да се превърне в слепия старец с гълбите. Той ме приветства:

– Здравей, робе. Ти си свободен. Господарят ти си отиде, веригите ти паднаха.

Мълчах. Той ми каза:

– Пиер Роже измоли от французите свободен излаз за рицарите, които бранеха Монсежюр. Ти си рицар, Анри. Сложи шпорите и си върви.

Да, всички ме наричаха Боян, но отдавна подозирах, че албигойците знаят моето старо име. Мълчах, а Госелин ми каза:

– Тоя ден е краят на видимото присъствие на нашето учение в Прованс. Но то живее в България, в Босна, все още в Италия и Гърция. Върви там. Върви.

Той извърна лице към прозореца и се загледа в разбудената гора. Изрече – за себе си, не за мене:

– Искам, искам още веднъж, за последен път, да мина по пътеките на този лес. Още веднъж да седна под сенките му и да чуя кроткия говор на приятелите си. Само веднъж, още веднъж. А ще стъпя между дърветата на моя лес, сред отсечените им стебла – на кладата.

Можех ли да му кажа думи на утеха? И защо? Той беше избрал. Казах му:

– Някога дедецът на богомилите ми каза Божите слова: „От невидимото и видимото естество създадох човека, от смърт и от живот. И дадох му воля, и му показах два пътя – светъл и тъмен. И рекох му – ето ти добро и ето ти зло – избирай. За да видя любов ли имаш към мене или ненавист...“

Госелин ме запита:

– Ти кой път избра? Казах му:

– Госелин, моят път беше много стръмен, защото, за да защита доброто, трябваше да творя зло. Не зная дали съм избрал верния път, защото в едната си ръка държах запалена свещ, а в другата оголен меч. Светлина и мрак. Госелин ми каза:

– Брате, не зная дали да те нарека Боян или Анри. Нека ти дам нашето утешение. Може то да е капката светлина, която да натежи на везните.

яКазах му:

– Брате, прости ми, но не вярвам, че Бог брои душите според това дали са получили „утешение“. Всеки ще отиде при Него, ако е избрал

пътя на доброто. „Блажен тоя мъж“... тъй почва псалтирят. Не се казва – блажени приели консоламентото. Мисля си, че много стълби са опрени в небето и по свои стъпала може да се изкачи и сарацинът, и евреинът. Мъчно ми е, като наричат Доминик „безпощадния палач“, а франческо „окървавения аскет“. Аз обичах Франческо от Асизи. Госелин ми каза:

– Ти си еретик между еретиците.

Не вирна брада, не свъси вежди, не ме изпепели с поглед. Сега приличаше на добрия Дядо Господ, но го бях виждал да се превръща в ревнив Отец – възмездовъздавател за греховете ни.

Той наведе глава, дойде при мене и ме прегърна през кръста. Заведе ме до прозореца и ние двамата се загледахме в планината. Тихо ми каза:

– Говоря пред небето и пред планината. След векове хората ще кажат: „Богомилите преобразиха Божията църква.“ От нас почна нравственото обновление на папството. И франческо, и Доминик си бяха еретици.

Чухме дрънчене на желязо и гласове. Отидохме до насрещния прозорец и се надвесихме колкото можахме през дебелия зид над вътрешния двор. Там се събираха рицарите, защитници на Монсегюр. Всички бяха без шлемове, гологлави, та вятърът вееше черни и бели коси. Но белите коси бяха повече. И върху много глави червенееха превръзки. Ранените се облягаха на другарите си, по камъните чаткаха не мечове, а патерици. След деветмесечна обсада един срещу сто те се готвеха да напуснат крепостта. Петдесет бяха, но още толкова оставаха да спят в подземията на Монсегюр, за да бранят вечно развалините му.

Госелин се изправи. Видях в очите му сълзи. Отново заставахме срещу предпролетната гора. Госелин заговори, най-напред пресекиливо и хрипкаво, сетне гласът му укрепна:

– Чии са тези думи: „Вземете от катарите чистотата на живота, тяхното въздържание, презрението им към плътта. Не може да се привлекат човешките души само с думи – трябват дело и пример. Катарите имат основание безнаказано да възхваляват собствения си живот и учение...“ Не съм ги казал аз, изрекъл ги е Доминик де Гусман, когото направиха светец. Бояне-Анри, ние заражихме нашите палачи. Свети Доминик и свети Франческо говореха това, което говорехме ние. Нашият пример, нашият евангелски живот ги накараха да станат като нас, за да стигнат до сърцата на хората. И тях щяха да изгорят на клада, ако не признаваха папата. А той бе достатъчно мъдър, да ги признае. Ти видя, ти виждаш какво се случи – манастирите, богатството, жаждата за власт и на

францисканци, и на доминиканци. Нима това са искали Франческо и Доминик? Но има францисканци, преследвани като еретици. Има доминиканци, които дирят правдата по нашия път. Семето е хвърлено в браздите, брате Анри-Бояне. То ще умре, но ще даде класове със здраво зърно. Ние ще умрем, но след нас светът няма да е същият. Вярвам, че той ще бъде по-добър.

Казах му:

– Брате Госелин, вярвам, че след тебе светът няма да е същият.

Той ми каза:

– Наричат ни катарци, ще рече – чистите. Би трябвало да ни нарекат „прогледналите“ или „зрящите“. Ние имаме дързостта да вдигнем този покров от заблуда и корист, метнат върху думите и делото на Спасителя. Кому е нужна тази империя на църквата със своите църковни князе, графове и барони? На самите тях. Защо карат обикновения човек да слуша словото Божие на латински – езика на отдавна умрели грешници? Защо жената да е по-долу от мъжа? Защо да наричаме залька хляб – къс от Христовата плът, и глътката вино – кръв Христова? Толкова хляб е изяден и вино е изпито, че сякаш да свършат дори ако бяха като Алпите и като океана. Защо да заблуждаваме хората, че техните изгнили и изпепелени тела ще съберат костите си и ще възкръснат? Спасителят е говорил с притчи. Наше задължение е да търсим истината в тях... Защо да нямаме силата и смелостта да погледнем тези истини в очите и да ги разбулим, за да ги видят хората?

Това и още много други слова каза Госелин. Повечето бях чувал, до някои сам бях достигнал, за други само подозирах, че се шепнат между Съвършените. Ръката, която ме прегръщаше през кръста, трепереше като в треска. Моята саката ръка висеше откъм него – не можех и аз да го прегърна, другата ми длан бе опряна в камъка под прозореца. Празна. Рогатината я нямаше.

Защо Госелин ми говореше? Убеждаваше ли ме да се кача с него върху кладата? Или си мислеше, че ще остана жив и ще пренеса през годините неговите думи? Ето – написах ги. Казах му:

– Брате, всяко нещо има цена. Един добър меч струва десет лоши меча. Един хубав кон струва десет кранти. Само добрият човек е безценен. Дори хиляда негодници, не, дори хиляда свестни люде не струват колкото един добър човек. Ти си добър човек, Госелин.

Вече бях решил – нямаше да поема подадената за помощ ръка на Пиер Роже дьо Мирпоа. Щях да изляза от Монсегюр като Боян от Земен. Имах още време за размисъл.

5.

На другата сутрин из Монсегюр излязоха Съвършените. С тях бях и аз. С нас вървяха и десетина рицари, които избраха да споделят съдбата на своите учители – Съвършени щяха да станат в своя предсмъртен час. Но тези рицари, като вярващи, имаха жени и деца. И техните жени и деца крачеха наред с нас, още нямаше плач и писъци.

Слязохме на широката поляна под крепостта. Там имаше ниска ограда и плет от прясно отсечени стволоче и клони. Можеше да се гледа над нея. Миришеше на прясно и хубаво. Край пътя ни се струпаха кръстоносците. И те мълчаха. Никои не вдигна ръка да ни удари, никои дори не ни заплю. Страх ли ги беше? Почитаха ли ни?

Гюи, новият маршал на Мирпоа, ни даде петнайсет дни за размисъл. Ако подпишеш, че се отричаш и разкайваш от ереста – опростен си, излез от оградата, върви където ти видят очите. Ако не – на петнайсетия ден ще се качиш на кладата под Монсегюр. Ако и да са Велики пости – или тъкмо заради това, – както са бързали да умъртвят Спасителя, защото идва Пасха, тъй и ние трябваше да изгорим преди Великден.

Кажи-речи, всички запяха, когато се събрахме в кошарата. Аз мълчах. Бях решил да започна да пиша.

6.

Непрестанно идеха да ни гледат кръстоносци. Стояха край плета около приготвеното за жертвоприношение стадо. Познах измежду тях един от своите братя. Кой беше, не можех да кажа, вече, кажи-речи, петдесет години не бях виждал братята си. Стар беше, гордо изправен, с мъжествено лице. Такъв щях да бъда, ако бях живял като хората. Такъв щеше да бъде и Боян от Земен, ако беше останал жив. Брат ми не би могъл да ме познае – носех дълга бяла брада, имах черна превръзка на дясното око. В оня ден, когато ми вадеха окоето – ден ли беше или нощ? – разбрах за какво изтезание служи железното слънце с шипове вместо лъчи. Видях го при срещата с Доминиканеца в манастира. Не ви го казвам – дори всяко споменаване за насилие разнася и умножава насилието по света. Гледах спокойно брата си. Можех да изляза извън оградата и да кажа:

– Аз съм Анри дьо Вентадорн.

За пръв път от толкова години – почти трийсет – аз, само Анри, бях

наистина свободен. Опазих книгата, тя си отиде. Боян от Земен не можеше да иска нищо повече от мене. Платих дълга си. Той не би могъл да стори повече.

Да, вярно е, той скочи в огъня. Но аз не бих могъл да скоча като него.

Мое задължение беше като пазител на книгата да я нося край кладите, за да могат умиращите наши братя да получат утехата, че словото на апостол Йоан е край тях. И книгата ги гледа. Може и да си мислеха, че невидима ръка записва имената им върху пергамент. Стоял съм край десетки кладни – горяха по един, по десет, по два, по три души. На тринайсетия Божи ден от месец май в лято Господне хиляда двеста трийсет и пето при Монтвимер бяха изгорени сто осемдесет и трима булгари – така ги нарекоха в присъдата.

Боян от Земен събра смелост, докато броиш до три. Ония мъже и жени ги водеха, караха ги да се катерят по купищата дърва. Те най-напред пееха, после кашляха, накрая пицяха. Не бяха вързани, но никой не изскочи от огъня. Те сами се връзваха с ръкавите на ризите си и умираха прегърнати.

Има ли защо да се кача на кладата? Нямах ли да е по-добре да си върна името, с което се бях родил? Иначе с кое име ще ме повика Господ в деня на Страшния съд? Дали ще вика „Анри!“ или „Бояне!“? Или горе ще ме посрещне самият Боян от Земен?

Какво ли ще ми каже на мене, само Анри? Дали ще ми каже: „Брате, ти опази името ми“, или ще каже: „Щях да го сторя другояче“.

Мога да му отвърна: „Бояне, сега виждам, че бях твой наемник. Ти нае тялото и меча ми, за да пренесе Свещената книга, а после да я опазя. Моята душа, тя се отдръпна настрана. Ти не искаше душата ми...“ Да, Боян не се бунтуваше, когато не вярвах, че дяволът е създал устните на Лада, усмивката на Ясен, чистотата на Влад.

Така беше. И аз още ще му кажа: „Бояне, изповядвам се, макар ти да знаеш всяка моя мисъл. На мене, Анри, Свещената книга не ми трябваше. Както не ми трябваше, когато ме нае папата.“

Не, не е вярно. Не бях само наемник на Свещената книга. Обичах я – и като всяка любов и тази често се превръщаше в омраза. Тя беше светлина. Тя не можеше да освети цялата страшна нощ над земята, но дори запалена свещ осветява – макар и само педя около себе си. Свещената книга беше искра, която палеше кладни – и на кладите изгаряха хората, пренесли светлината. Но те бяха избрали своя път.

Тогава Боян ще ми каже: „Дори да беше наемник, аз ти платих

скъпо и прескъпо, богато и пребогато. Плащах ти с гордостта, че си достоен за името на човек, когото дори не познаваш. Ти се питаше: «Би ли го направил Боян от Земен?», и като казваше: «Да!», ти твореше чудеса, пред които хората немееха. Анри, без моя ръст, който ти сам-самичък премери, ти нямаше да надраснеш себе си.“

Така беше. Още много би могъл да ми каже Боян. Без него нямаше да срещна Лада, Ясен и Влад. Но ако не беше той, сега нямаше да се чуя дали да се кача на кладата.

Ако си тръгнеш, никой от Съвършените няма да ме изпрати с укор. Щяха да кажат: „Сбогом, Анри, ти свърши своето дело!“ Те ме обичаха, но страняха от мене. Дори се страхуваха. Никога не станах един от тях. Никой не очакваше от Савел да стана Павел, от преследвач на албигойците да се превърна в техен апостол.

И все пак Госелин очакваше да се кача с него на кладата. Навремето, когато видях Боян да умира, казах си: „Бих се отказал от всичко, само да остана жив. После ще се върна при своите.“ Защо не го казвах сега? Дори нямаше да се откажа от нищо – само от едно име, което повече не ми трябваше.

7.

Не мога да мисля. Не мога и да пиша – падна нощ, едва виждам на светлината на огъня. Сега мразя огъня. За пръв път в тази последна нощ се разнесоха писъци – рицарите пъдят жените и децата си, които прекараха тези петнайсет дни и нощи край тях. А жените и децата пищят и се вкопчват в мъжете и бащите си. Затварям окото си. Ще спя. Моля Бог да ми даде просветление в тази – може би последна – нощ.

ПЕТНАДЕСЕТИЯТ ДЕН

Дойде последният ден.

Пиша и не мога да реша. Сънувах и помня съня си. Сънувах мозайката на пода в своята килия в Монсегиор. Пръснати черни и бели камъчета, излъскани от нозете, стъпвали върху тях. Обичах да сядам и да гледам тази мозайка. Виждах удивителни неща. Виждах ясно образи, очертани тъй точно в бяло и черно, че се удивлявах как преди не съм ги забелязал. Ето очи, ето вежди, устни – сякаш ги е изписал надарен живописец. И само след миг образа го нямаше.

Когато тъгувах, виждах палачи, зверове, чудовища. Мозайката ги извайваше и те се втрещваха в мене, пълни с омраза и злоба. Когато бях радостен, виждах забравени приятели, деца и ангели.

Тази нощ черните и белите камъчета се наредиха и от пода ме загледа моето лице. Сякаш се надвесих над тиха и бистра вода, над огледало, над слънцето, издълбано върху саркофага на албигоеца. И лицето ми каза:

– Аз съм Боян от Земен.

Казах му:

– Боян умря млад и хубав. Ти си стар и едноок.

Лицето ми каза:

– Аз съм Боян.

Аз бях Боян. И се събудих.

Разсъмва се, около мене почват да пеят и да се изповядват един другиму. Чувам дрънчене на оръжия. Палачите идат. Ако вдигна поглед, мога да видя огромната кладата, която чака. Цяла планина от сурови дърва. По тях има лед и сняг. Има и зелени борови клонки. Мъчно ще горят, много ще димят. Наоколо стърчат все още черни зимни дървета. Те скоро ще разцъфнат от жарта на кладата.

Вдигам поглед към гористата планина. Червено утринно слънце запалва едва-едва позеленения връх. Червени утринни лъчи огряват кладата.

Там, някъде горе, трябва да е Свещената книга. Зная, тя гледа. Но бих искал да е до мене.

Гледам кладата, гледам и ръката си, която дописва последния лист. Нима е възможно, когато слънцето изгрее, тази ръка да я няма? Как така няма да видя слънцето, как ще потъна в мрака, във вечния мрак! Как

така няма да ме има...

Първите чеда на смъртта излизат от оградата и поемат към кладата. Те пеят. Господи, те пеят слова от свещеното тайно Пето евангелие на Йоан, слова от моята книга. Те казват:

– Бог ще ни облече в одежди неразрушими и ще ни наложи неувяхващи венци... Не ще има вече ни глад, ни жажда, нито ще ни жари слънчев пек. Бог ще изтрие всички сълзи от очите ни...

Свършвам. Мога да предам тези листи на всеки от Съвършените. Те всички ще се качат на кладата. И помените за Ясен, Влад и Лада ще се превърнат в дим. Тръгна ли към кладата, ще ги предам на брата си. Виждам го.

Ако прочетеш тези редове, знай, че съм се изкачил на кладата под Монсегиюр.

КРАЙ

© 1998 Антон Дончев

Сканиране, разпознаване и редакция: lavrentii, 2007

Публикация:

Антон Дончев

Странният рицар на Свещената книга

ИК „Библиотека 48“, София, 1998

(Печат: „Абагар“, В. Търново)

223 с.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4437>]